

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

SPECIALIOJI PEDAGOGIKA
Logopedijos specializacija

IEVA VALIUKIENĖ

Magistro baigiamasis darbas

POZITYVAUS ELGESIO KONSTRAVIMAS PER LOGOPEDINES PRATYBAS

Darbo vadovas (-ė) doc. dr. Renata Geležinienė

Šiauliai, 2025

Vilniaus
studijuojančiojo, teikiančio
darbą, GARANTIJA

universiteto
baigiamąjį

WARRANTY
of Vilnius University Student Final
Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Ieva Valiukienė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Specialioji pedagogika (specializacija – logopedija) Special pedagogy (specialization - speech therapy)
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Pozityvaus elgesio konstravimas per logopedines pratybas Constructing Positive Behavior through Speech Therapy Sessions
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs. Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.	I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work. Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Ieva Valiukienė, pateikdama šį darbą, patvirtinu (pažymėti) ☒

Embargo laikotarpis

Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:

I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

☐ _____ mėnesių / months

(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / an embargo period shall not exceed 60 months).

☒ Embargo laikotarpis nereikalingas / no embargo requested.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

SANTRAUKA

Magistrinio baigiamojo darbo tema: POZITYVAUS ELGESIO KONSTRAVIMAS PER LOGOPEDINES PRATYBAS.

Tyrimo aktualumas. Vis dažniau mokykloje mokiniai susiduria ne vien tik su ugdymo(si), bet ir elgesio bei emocijų sunkumais. Mokslinėje literatūroje dažniausia nagrinėjamas netinkamo elgesio valdymas, pozityvaus elgesio strategijų taikymas pamokose ar pagalba vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų (Ibberson, 2017; Ryan ir Backer, 2019; Sheridan ir kt., 2021; Karasova ir Nehyba, 2023). Mokytojai ir kiti švietimo pagalbos specialistai dažnai susiduria su netinkamu elgesiu užsiėmimų metu, todėl svarbu išsiaiškinti, kokios pozityvaus elgesio strategijos padeda valdyti ir keisti netinkamą mokinių elgesį per logopedines pratybas. *Probleminiai klausimai.* Su kokiais iššūkiais ir sėkmėmis susiduria logopedai, konstruodami pozityvų elgesį? Kaip logopedinių pratybų metu logopedai konstruoja vaikų pageidaujamą elgesį? Šio **tyrimo tikslas** – atskleisti logopedų patirtis apie pozityvaus elgesio konstravimą per logopedines pratybas. **Tyrimo objektas** – pozityvaus elgesio konstravimas. **Tyrimo uždaviniai:** 1) remiantis moksline literatūra, išanalizuoti vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgesio raišką ir pozityvaus elgesio konstravimo galimybes per logopedines pratybas. 2) Taikant pusiau struktūruotą interviu, išanalizuoti logopedų patirtis apie: mokinių netinkamo elgesio raišką ir jį lemiančius veiksnius; taikomas mokinių elgesio valdymo bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijas ir metodus; ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimą, konstruojant mokinių pozityvų elgesį; pozityvaus elgesio konstravimo įtaką kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai.

Tyrimė taikoma kokybinio tyrimo metodologija, išanalizuota mokslinė literatūra atliktas pusiau struktūruotas interviu. Tyrimo rezultatams analizuoti pasirinktas turinio analizės metodas. Tyrimė dalyvavo Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų logopedai (n=11), vedantys individualias, pogrupines ir grupines logopedines pratybas, iš keturių skirtingų miestų. **Tyrimo rezultatai.** 1) Dažniausiai netinkamą elgesį vaikai išreiškia fiziniais veiksmais, taip pat patiria emocijų reguliavimo sunkumų, konfliktuoja su kai kuriais bendraamžiais, kas trukdo mokymosi procesui ir socialinei raidai. Netinkamą elgesį dažnai lemia emociniai, socialiniai ir asmeniniai iššūkiai, savireguliacijos trūkumas, raidos sutrikimai bei socialinės aplinkos įtaka, įskaitant tėvų požiūrį, apie logopedinės pagalbos svarbą ir konfliktiški santykiai su bendraamžiais. 2) Siekiant spręsti šias problemas, logopedai naudoja įvairias pozityvaus elgesio konstravimo strategijas: taisyklių kūrimą, elgesio stebėjimą ir vertinimą, apdovanojimus, emocinį reguliavimą bei pozityvių santykių kūrimą. Labai svarbus tampa logopedo vaidmuo – kurti pasitikėjimu ir pagarba grįstus santykius su mokiniais, skatinant jų emocinę gerovę ir socialinį augimą. Logopedo asmeninės savybės bei profesinės kompetencijos, tokios kaip empatija, kantrybė, kūrybiškumas ir

profesionalumas, prisideda prie saugios bei motyvuojančios aplinkos kūrimo. 3) Bendradarbiavimas su tėvais ir mokytojais užtikrina nuoseklumą ir veiksmingumą sprendžiant netinkamo elgesio problemas. Dažniausios bendradarbiavimo formos – pokalbiai, gerosios patirties dalijimasis, vienodų strategijų taikymas. 4) Tinkamas elgesys skatina mokinių produktyvumą, padeda valdyti stresą ir lavinti kalbinius įgūdžius. Mokant vaikus tinkamo elgesio, prisidedama prie kalbinio žodyno turtinimo ir kalbos procesų aktyvinimo, kuriant taisyklę kartu gausėja žodynas, lavėja sakytinė kalba bei jos taisyklingumas.

Esminiai žodžiai: Logopedinės pratybos, kalbėjimo ir kalbos sutrikimai, netinkamas elgesys, pozityvus elgesio konstravimas.

SUMMARY

Master's thesis topic: **CONSTRUCTING POSITIVE BEHAVIOR THROUGH SPEECH THERAPY SESSIONS.**

Relevance of the research. Students in schools increasingly face not only learning challenges but also behavioral and emotional difficulties. Scientific literature often examines the management of inappropriate behavior, the application of positive behavior strategies in lessons, and support for children with behavioral and emotional disorders (Ibberson, 2017; Ryan and Backer, 2019; Sheridan et al., 2021; Karasova and Nehyba, 2023). Teachers and other educational support specialists frequently encounter inappropriate behavior during sessions, making it important to determine which positive behavior strategies help manage and change students' inappropriate behavior during speech therapy sessions. *Problematic questions.* What challenges and successes do speech therapists face in constructing positive behavior? How do speech therapists construct desired behavior in children during speech therapy sessions? **The aim of the study** is to reveal the experiences of speech therapists in constructing positive behavior during speech therapy sessions. **The object:** construction of positive behavior. **Objectives:** 1) based on scientific literature, analyze the behavioral expressions of children with speech and language disorders and the possibilities for constructing positive behavior during speech therapy sessions. 2) Using semi-structured interviews, analyze speech therapists' experiences regarding: the manifestations of inappropriate student behavior and their determining factors; strategies and methods applied for managing students' behavior and constructing positive behavior; collaboration among participants in the educational process in constructing students' positive behavior; the influence of constructing positive behavior on overcoming speech and language disorders.

A qualitative research methodology was applied, including an analysis of scientific literature and conducting semi-structured interviews. The content analysis method was chosen to analyze the results. The study involved speech therapists (n=11) from general education schools in Lithuania, conducting individual, subgroup, and group speech therapy sessions in four different cities. **Results of the research.** 1) Inappropriate behavior in children is most often expressed through physical actions, difficulties in regulating emotions, and conflicts with some peers, which disrupt the learning process and social development. Inappropriate behavior is often caused by emotional, social, and personal challenges, a lack of self-regulation, developmental disorders, and the influence of the social environment, including parental attitudes toward the importance of speech therapy and conflicting peer relationships. 2) To address these issues, speech therapists employ various strategies for constructing positive behavior: creating rules, observing and evaluating behavior, using rewards, emotional regulation, and fostering positive relationships. The

speech therapist's role becomes crucial in building trust- and respect-based relationships with students, promoting their emotional well-being and social growth. Personal qualities and professional competencies of the speech therapist, such as empathy, patience, creativity, and professionalism, contribute to creating a safe and motivating environment. 3) Collaboration with parents and teachers ensures consistency and effectiveness in addressing inappropriate behavior issues. Common forms of collaboration include discussions, sharing good practices, and applying unified strategies. 4) Appropriate behavior encourages students' productivity, helps manage stress, and improves language skills. Teaching children proper behavior contributes to vocabulary enrichment and activates language processes. Creating rules simultaneously expands vocabulary, enhances spoken language, and improves its correctness.

Keywords: Speech therapy sessions, speech and language disorders, inappropriate behavior, construction of positive behavior.

TURINYS

IVADAS	1
1. POZITYVAUS ELGESIO STRATEGIJŲ KONSTRAVIMO PER LOGOPEDINES PRATYBAS TEORINIS PAGRINDIMAS	8
1.1. Vaikų, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, elgesio raiška.....	8
1.2. Pozityvaus elgesio konstravimo samprata, tikslai, principai ir strategijos keičiančios mokinių netinkamą elgesį	11
1.3. Pozityvaus elgesio strategijų konstravimas per logopedines pratybas.....	16
2. TYRIMO METODOLOGIJA	25
3. LOGOPEDŲ PATIRTYS KONSTRUOJANT MOKINIŲ POZITYVŲ ELGESĮ PER LOGOPEDINES PRATYBAS	30
3.1. Mokinių netinkamo elgesio raiška ir jį lemiantys veiksniai	30
3.2. Mokinių elgesio valdymo bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijos ir metodai	39
3.3. Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, konstruojant mokinių pozityvų elgesį.....	45
3.4. Pozityvaus elgesio konstravimo įtaka kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai	50
DISKUSIJA	52
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	57
LITERATŪRA	58
PRIEDAI	71

IVADAS

Aktualumas ir mokslinis ištirtumas. Jau ne vienerius metus ne tik švietimo sektoriaus specialistai, bet ir platesnė visuomenė pastebi vaikų kalbos pokyčius. Lietuvoje vaikų kalbos sutrikimai jau daugelį dešimtmečių yra tyrinėjama problema (Makauskienė ir Ivoškuvienė, 2022). Kalbėjimo ir kalbos sutrikimai turi neigiamos įtakos ne tik gebėjimui bendrauti, bet ir naujų žinių įgijimui bei dalyvavimui visuomenės veiklose (Banu ir kt., 2023). Pagal mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių klasifikaciją, kalbėjimo ir kalbos sutrikimai priskiriami sutrikimų grupei (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2011)¹.

Vaiko elgesio ar (ir) emocijų sunkumai trukdo jo asmenybės plėtotei ir saviraiškai, tačiau gali būti sėkmingai išspręsti laiku suteikiant būtiną pagalbą. Ugdant elgesio ar (ir) emocijų problemų turinčius vaikus svarbiausia yra vaikų pažinimas, jų poreikių nustatymas, veiksmų, lemiančių pageidaujamą ar nepageidaujamą elgesį, požymių, liudijančių sunkumus ar sutrikimus, pastebėjimas, analizavimas ir bendros veiklos strategijų numatymas (Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2017)².

Kadangi pagrindinės logopedo darbo formos yra pratybos (individualios, pogrupinės (2–4 mokiniai), grupinės (5–8 mokiniai) (Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2017)³, tai specialistai planuodami logopedinių pratybų tikslus, jų metu taikomus metodus, dažnai susiduria ir su mokinių netinkamu elgesiu. Norėdami kokybiško ir greito rezultato logopedai turi ne tik planuoti logopedinių pratybų turinį, bet ir valdyti mokinių elgesį, kad būtų greičiau ištaisytas ar sumažintas kalbėjimo ir kalbos sutrikimas.

Netinkamas mokinių elgesys kasdien yra problema klasėje. Akivaizdu, kad netinkamas mokinių elgesys stabdo mokymo sklandumą ir efektyvumą, taip pat trukdo mokytis mokiniui ir jo klasės draugams (Sun ir Shek, 2012). Per pastaruosius du dešimtmečius įvairių elgesio sunkumų skaičius smarkiai išaugo, todėl literatūroje galima rasti daugybę terminų, apibrėžiančių ir aprašančių skirtingus mokinių netinkamo elgesio tipus. Tokie terminai apima netinkamą elgesį, drausmės pažeidimus, probleminį elgesį ir trikdantį elgesį (Vidić, 2022).

---

¹ Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2011). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas*, Valstybės žinios, Nr. 93-4428 https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404013?utm_source=chatgpt.com

² Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Elgesio ar (ir) emocijų sunkumų arba sutrikimų turintys vaikai: ugdymo ir pagalbos teikimo specifiika*. <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Elgesio-ir-emociju-sunkumu-GALUTINIS.pdf>

³ Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas*, TAR, Nr. 13823. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/980163a28dbe11e7a5e2b345b086d377>

Pozityvaus elgesio palaikymo programos yra formalesnis būdas įvertinti ir kurti strategijas, padedančias valdyti mokinio elgesį. Nors vis dar yra šalininkų tokių strategijų, kurios remiasi bausmėmis, apdovanojimų atėmimu, atskyrimu nuo klasės ar suspendavimu kaip reakcija į neigiamą elgesį, vis dėlto pozityvaus elgesio palaikymo modelis laikomas efektyvesne ir tvaresne alternatyva (Almerini, 2014).

Sėkmingi įgyvendinant įtraukiojo ugdymo principus mokyklose vienas iš svarbių veiksnių yra pedagogų kompetencijų tobulinimas. Siekiant atnaujintų bendrųjų programų (BP) diegimo ir įtraukties stiprinimo dermės mokykloje, pozityvaus elgesio palaikymo strategijų išmanymas ir taikymas tampa vienas iš mokytojų svarbių kompetencijų, kad klasėje būtų ugdomas kiekvienas mokinys (Miltenienė ir kt., 2021).

Kadangi logopedas taip pat yra pedagoginis darbuotojas bei teikia tiems patiems mokiniams logopedinę pagalbą mokykloje, tai pozityvaus elgesio palaikymo strategijų išmanymas ir taikymas tampa svarbia kompetencija, planuojant logopedines pratybas.

Lietuvių mokslinės literatūros, kurioje būtų išsamiai analizuojamos mokinių pozityvaus elgesio konstravimo ir palaikymo strategijos, metodai bei priemonės, yra labai nedaug, tačiau trūksta mokslinių tyrimų, kurie patvirtintų ar paneigtų mokinių pozityvaus elgesio konstravimo strategijų veiksmingumą logopedinėse pratybose, todėl šių strategijų analizės tyrimas logopedinėse pratybose tampa svarbia ir aktualia moksline problema.

Vis dėl to šią temą analizuoja kitų šalių mokslininkai. Anglijos bei Airijos mokslininkai Clair ir kt. (2018) bei Forrest ir kt. (2020) atlikę MCS (Millennium Cohort Study)⁴ tyrimus pateikė išvadą, kad vaikai turintys kalbos raidos sutrikimų turi didesnių savireguliacijos ir emocinių sunkumų. 2018 metų tyrimo metu buvo nustatyta, kad daugiau nei 55 % iki 11 metų vaikų, kurie turi kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, patiria emocinių sunkumų. Tuo tarpu 2020 atliktas tyrimas atskleidė, kad 3, 5, 7 metų vaikai patiria didesnių sunkumų suvokiant ir reguliuojant savo elgesį ir emocijas, nei 11 metų vaikai ar paaugliai. Kol kas dar yra mažai kalbama apie šių pozityvaus elgesio konstravimo strategijų pritaikymą bei naudą vaikams per logopedines pratybas, tačiau keletas užsienio šalių autorių, kaip Almerini (2014); Binns ir Cardy (2019); Withers (2018) detaliau nagrinėjo mokinių pozityvaus elgesio konstravimą per logopedines pratybas. Jie pabrėžia, kad ugdant mokinius, kurie turi kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, stokoja komunikacijos įgūdžių ir jų netinkamas elgesys dažnai būna pirma, labiausiai pastebima elgesio išraiška. Vaikai, turintys kalbėjimo ir kalbos sutrikimų patiria stresą, dėl savo bendravimo įgūdžių stokos, sklendaus kalbos suvokimo ir išreiškimo. Dažniausia mokiniai patiria socialinį stresą t.y. jaučia stresą, jei reikia

---

⁴ Millennium Cohort Study (MCS)- yra stebėjimo (stebimasis) daugiadisciplinis kohortos tyrimas, kuris buvo sukurtas stebėti vaikų, gimusių naujojo amžiaus sandūroje, gyvenimą (Connolly ir Platt, 2014). <https://doi.org/10.1093/ije/dyu001>

kalbėti viešai, dažnai jie būna atstumti bendraamžių ir atsitraukia iš socialinio bendravimo (Hobson ir kt., 2022; Wren ir kt., 2022). Kalba yra svarbi ankstyvajai psichosocialinei raidai, įskaitant emocijų valdymą, jausmų išreiškimą ir santykių kūrimą. Vaikai, turintys kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, patiria ne tik akademinius, bet ir socialinius bei emocinius sunkumus, turinčius neigiamą įtaką jų mokymuisi, socialiniams santykiams ir psichinei sveikatai. Jie dažniau patiria elgesio bei emocinių problemų, palyginti su bendraamžiais (Hobson ir kt., 2022; Wren ir kt., 2022). Siekiant, kad mokiniai, kurie turi kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, labiau įsitrauktų į veiklas, kurioms reikalinga kalba ir bendravimo įgūdžiai, bei patirtų kuo mažiau neigiamų emocijų, kurios skatina netinkamai elgtis, siūlomos įvairios strategijos, būdai ir priemonės, kurios padeda sumažinti neigiamą streso poveikį ir išvengti netinkamo elgesio (Hobson ir kt., 2022; Wren ir kt., 2022).

Tyrimo problema, probleminiai klausimai.

Su kokiais iššūkiais ir sėkmėmis susiduria logopedai, konstruodami pozityvų elgesį? Kaip logopedinių pratybų metu logopedai konstruoja vaikų pageidaujamą elgesį?

Tyrimo objektas – pozityvaus elgesio konstravimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti logopedų patirtis apie pozityvaus elgesio konstravimą per logopedines pratybas.

Tyrimo uždaviniai:

1. remiantis moksline literatūra, išanalizuoti vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgesio raišką ir pozityvaus elgesio konstravimo galimybes per logopedines pratybas.
2. taikant pusiau struktūruotą interviu, išanalizuoti logopedų patirtis apie:
  - 2.1 mokinių netinkamo elgesio raišką ir jį lemiančius veiksnius;
  - 2.2 taikomas mokinių elgesio valdymo bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijas ir metodus;
  - 2.3 ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimą, konstruojant mokinių pozityvų elgesį;
  - 2.4 pozityvaus elgesio konstravimo įtaką kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo teorija, kuri pabrėžia ryšį tarp žinojimo ir socialinio elgesio (Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo metodai. *Teoriniai* mokslinės literatūros šaltinių, susijusios su analizuojama tema, analizė). *Empiriniai* (kokybinio tyrimo metodas, pusiau struktūruotas interviu, pagal autorės parengtus klausimus) (žr. 2 priedas). Tyrimo rezultatų analizei pasirinktas turinio analizės metodas.

Kokybiniai tyrimai leidžia tyrinėti situacijas bei įvykius natūralioje aplinkoje bei siekia aprašyti, arba suprasti, tyrimo reiškinių, atskleisti pojūčių, patirties, išgyvenimų ir panašias prasmes, kokybinius požymius, kurie nėra skaitmeniniai (Poteliūnienė, 2017).

Kokybinio tyrimo metu vykdomas pusiau struktūruotas bendrojo ugdymo mokyklų logopedų interviu, kurio duomenys apdorojami turinio analizės metodu, išskirtos kategorijos ir subkategorijos, skaičiuotas kokybinių kategorijų dažnis (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Interviu tekstas buvo interpretuojamas remiantis iškeltais klausimais. Interviu atliktas, kai tyrėjas ir tyrimo dalyvis bendrauja naudodamiesi interneto priemonėmis bei balso įrašymo priemone.

Tyrimo imtis ir atranka. Tyrimo imtis buvo sudaryta taikant tikslinės tyrimo imties atrankos būdą. Tyrimo dalyviai – logopedai (n=11), dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose. Tyrimas atliktas 2024 metų spalio mėnesį. Pusiau struktūruoto interviu metu logopedai dalijosi savo patirtimis apie mokinius, turinčius kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, kurie patiria elgesio sunkumų ir elgiasi netinkamai per logopedines pratybas, neišskiriant elgesio ir emocijų sutrikimų turinčius mokinius.

Tyrimo etapai ir organizavimas. Kokybinis tyrimas buvo organizuojamas rugsėjo – gruodžio mėn., 5 etapais: 1) mokslinės literatūros analizė; 2) pasiruošimas kokybiniam tyrimui; 3) tyrimo duomenų rinkimas; 4) gautų tyrimo duomenų apdorojimas ir analizė; 5) diskusijos aprašymas, išvadų ir rekomendacijų formulavimas.

Tyrimas atliktas dviem būdais: nuotoliniu, naudojant internetinio bendravimo priemones Ms Teams ir Zoom, bei kontaktiniu, naudojant balso įrašymo priemonę „Balso įrašytuvas“. Apklausa vyko 2024 m. spalio mėnesį.

Tyrimo etika. Siekiant apsaugoti tyrimo dalyvius ir pačius tyrėjus, didinti tarpusavio pasitikėjimą ir mažinti galimą žalą, būtina laikytis etiško elgesio principų ir gairių (Kardelis, 2017). Atliekant tyrimą visuose etapuose buvo remiamasi bendraisiais etikos principais: dalyvių informavimo, savanoriškumo, pagarbos tyrimo dalyviams, konfidencialumo, anonimiškumo, duomenų patikimumo (Bitinas ir kt., 2008; Kardelis, 2017). Etiškas tyrėjo elgesys padeda užtikrinti aukštesnę tyrimų kokybę (Kardelis, 2017). Buvo perskaitytas sutikimas (žr. 1 priedas) (Rupšienė, 2007) ir gautas žodinis leidimas, kurie buvo įrašyti prieš pradėdant interviu su respondentais.

Darbo naujumas, teorinis ir praktinis reikšmingumas. Magistro baigiamojo darbo naujumą ir teorinį reikšmingumą įrodo tai, kad tyrimo metu buvo atskleistos mokyklinio amžiaus mokinių, turinčių elgesio sunkumų per logopedines pratybas, netinkamo elgesio išraiškos, veiksniai, kurie turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui, elgesio valdymas ir pozityvaus elgesio konstravimas, bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais bei pozityvaus elgesio konstravimo įtaka kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai. Darbo praktinį reikšmingumą lemia tai, kad atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus ir išvadas buvo suformuluotos rekomendacijos logopedams, ugdantiems mokyklinio amžiaus vaikus, turinčius kalbėjimo ir kalbos sutrikimų bei elgesio sunkumų.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, 3 skyriai (teorijai atskleisti, metodologijai pagrįsti ir empiriniam tyrimui atlikti), diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 9 priedai. Darbe pateikiama 16 lentelių, 1 paveikslas. Darbo apimtis be priedų – 76 puslapiai.

SANTRUPŲ SĄRAŠAS:

PEPIS– Pozityvios elgesio palaikymo ir intervencijos sistema (PBIS angl. Positive Behavioral Interventions and Supports);

PES – pozityvaus elgesio strategijos;

CICO - Check-In Check-Out“ strategija;

ABA - Taikomoji elgesio analizė (angl. Applied Behavior Analysis);

DTT - diskretinio mokymo metodika (angl. Discrete Trial Training);

PRT- esminio atsako treniruotė (angl. Pivotal Response Training);

MT - Milieu mokymas (angl. Milieu Teaching,);

ŽODYNAS:

Kalbėjimo ir kalbos sutrikimai – tai heterogeniška sutrikimų grupė, apimanti visos kalbos sistemos arba jos atskirų dalių pažeidimus. Asmenims būdingi sunkumai, susiję su garsų tarimu, kalbėjimo sklandumu ar balso valdymu⁵.

Logopedas – aukštąjį išsilavinimą (logopedijos specelizacijos) turintis asmuo, kuris vertina ir padeda įveikti kalbėjimo ir kalbos sutrikimus^{6,7}.

Logopedinės pratybos – logopedo pagalbos bendrojo ugdymo įstaigoje forma, kuri gali būti teikiama vaikams individualiai, pogrupyje (2–4 mokiniai), grupėje (5–8 mokiniai)⁸.

Netinkamas elgesys – tai mokinių elgesys, kuris trukdo mokymo(si) procesą klasėje ir pasireiškia įvairiomis formomis, todėl sukelia psichologinį ir fizinį nesaugumo jausmą (Ningsih ir kt., 2023).

Pozityvaus elgesio konstravimas – elgesio palaikymo strategijų taikymas, grindžiamas nuolatinio moksliniais tyrimais pagrįstu vertinimu, intervencijomis ir duomenimis pagrįstais sprendimų priėmimu. Jo tikslas – ugdyti socialinius ir kitus įgūdžius, kurti palaikančią aplinką ir užkirsti kelią netinkamo elgesio atsiradimui (Kincaid ir kt., 2015).

---

⁵ Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2011). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas*, Valstybės žinios, Nr. 93-4428 https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404013?utm_source=chatgpt.com

⁶ <https://www.asha.org/policy/sp2016-00343/>

⁷ Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas*, TAR, Nr. 13823, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/980163a28dbe11e7a5e2b345b086d377?jfwid=-ziw24f4jm>

⁸ Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2011). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas*, Valstybės žinios, Nr. 92-4395. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.403927>

1. POZITYVAUS ELGESIO STRATEGIJŲ KONSTRAVIMO PER LOGOPEDINES PRATYBAS TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Vaikų, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, elgesio raiška

Elgesio sunkumai – tai ekonominės priežastys, laikinos krizės ir nepalankios aplinkybės. Dažniausiai šis elgesys yra trumpalaikis ir toks, kurį galima būtų kompensuoti tinkamu ugdymu (Barkauskienė ir Zacharevičienė, 2019). Barkauskienė ir Zacharevičienė (2019), išskiria priežastis, dėl kurių atsiranda elgesio sunkumai, tai: *paveldimumas, šeima, asmenybės savybės, bendraamžiai*. Ališauskas ir kt., (2016) pažymi, kad netinkamas vaiko elgesys yra gynybinė reakcija, kuri atsiranda, kai siekiama išspręsti (nors ir netinkamai) problemą. O Fetting ir kt. (2013) pažymi, kad tai bet koks vaikų elgesys, kuris gali trukdyti jų mokymosi ir raidos procesams, būti žalingas tiek pačiam vaikui, tiek aplinkiniams, taip pat didinti socialinių problemų ar nesėkmių mokykloje tikimybę. Anot Geležinienės ir kt. (2010), dažniausiai elgesio sunkumų turintys vaikai, dėl netinkamo elgesio ugdymo(si) metu, atsilieka nuo savo bendraamžių intelektualiais ir pažintiniais gebėjimais bei ugdymo(si) pasiekimais. Bacevičė ir Valaitienė (2022), remdamosi Švietimo metodinėse rekomendacijomis (2018), pažymi, kad elgesio sunkumų turintys vaikai nesilaiko grupės taisyklių, nepalaiko draugiškų santykių, sunkiai susiranda draugų, nepasitiki suaugusiais ir bendraamžiais, vengia veiklų. Pasak Ališausko (2019, p. 77), „*Viena dažniausių pedagogų nurodomų problemų yra mokinių netinkamas elgesys. Netinkamo elgesio „amžius“ jaunėja, vis dažniau vaikų elgesio sunkumais skundžiasi ikimokyklinių įstaigų pedagogai. Mokytojai ir tinkamais, ir dėl žinių stokos, netinkamais būdais stengiasi įveikti (dažnai nesėkmingai) mokinių probleminių elgesį. Stokojama informacijos apie netinkamo elgesio priežasčių įvairovę bei efektyvias elgesio problemų įveikimo strategijas.*“ Ališauskas (2019) remdamasis psichiatro, psichologo ir pedagogo R. Dreikurso mintimis pažymi keturis vaikų netinkamo elgesio tikslus: dėmesio siekimas, jėgos demonstravimas, kerštas, pasidavimas / bejėgiškumo demonstravimas.

Mokslinėje literatūroje įvairiais aspektais analizuojama elgesio, emocijų sunkumai ir netinkamo elgesio atsiradimų sąajos, tačiau dar vienas aspektas, kuris turi didelę įtaką netinkamo elgesio atsiradimui, tai kalbėjimo ir kalbos sutrikimai, nes kalba vaidina svarbų vaidmenį kognityvinėje, socialinėje, emocinėje ir elgesio raidoje. Todėl kalbos raidos sutrikimas gali turėti

rimtą įtaką pažinimo ir psichosocialiniam vystymuisi (Willinger ir kt., 2003). Taip pat kalba yra būtinas įgūdis, kuris prisideda prie vaikų socialinės ir akademinės sėkmės. Tačiau vaikams, kurie pradeda eiti į mokyklą ir kurių kalbos raida vėluoja, kyla didelė rizika atsirasti neigiamų ilgalaikių pasekmių, tokių kaip netinkamas socialinis elgesys ir prasti akademiniai rezultatai (Chow ir kt., 2022).

Willinger ir kt. (2003) remdamiesi Beitchman JH ir kt. 1986 tyrimu pabrėžia, kad, remiantis tėvų ir mokytojų ataskaitomis, 50% vaikų, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, turėjo ir elgesio problemų, palyginti su 12% vaikų, neturinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Bielova (2019) atlikusi tyrimą, teigia, kad išsami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų agresyvaus elgesio modelio lygio ir kalbos raidos koreliacijos analizė parodė, kad vaikų, turinčių nežymų kalbos sutrikimą, lygis yra aukštas, mokinių, turinčių fonetinių kalbėjimo sutrikimų, lygis yra vidutinis (64 %), o mokinių, turinčių įprastą psichofiziologinę raidą, lygis yra žemas. Taip pat buvo išsiaiškinta, kad gana tolygus procentas vaikų, turinčių fonologinių kalbos sutrikimų (95 %) ir nežymų kalbos neišsivystymą, modeliavo elgesio tipus žemu (43 %) ir vidutiniu lygiu (40 %), o nemaža dalis (17 %) tai darė aukštu lygiu. Apklausos analizė įrodo, kad agresyvaus elgesio modelio lygis priklauso nuo kalbos sutrikimų masto.

Wren ir kt. (2022) atlikę tyrimą nustatė, kad vaikai turintys kalbos sutrikimų dažniau kyla bendravimo problemų su bendraamžiais, jiems atsiranda socialiniai, emociniai ir elgesio sunkumai, dėl to gali išsivystyti depresija vyresnėje (vidurinėje) vaikystėje ir ankstyvoje paauglystėje (Wren ir kt., 2022). Net 95,2 % vaikų, turinčių kalbos sutrikimą, parodė žemą socialinės kompetencijos lygį. Todėl net 78 % vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, vienu ar kitu metu (vaikystėje, paauglystėje arba abiem periodais) turėjo problemų su bendraamžiais (Puglisi ir kt., 2016).

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad kai netinkamas mokinių elgesys yra pagrindinė problema mokykloje, tai suaugusieji dažnai nepastebi lengvų kalbėjimo ir kalbos sunkumų. Ilgamečiai tyrimai parodo, kad 81% vaikų, turinčių emocijų ir elgesio sutrikimų, taip pat turi kalbėjimo ir kalbos sutrikimų (Chow ir Hollo, 2021).

Taip pat Chow ir kt. (2022) remdamiesi tyrimais teigia, kad, vaikai, kuriems nustatytas kalbos sutrikimas, dažniau turi elgesio ir emocijų sutrikimų, lyginant su vaikais, kurie turi elgesio sutrikimų, tai jie nebūtinai turi ir kalbos sutrikimų. Siekiant sušvelninti kalbos sutrikimų ir elgesio sunkumų sąveiką, būtinas ankstyvas elgesio ir emocijų valdymas. Autoriai atlikę tyrimą nustatė, kad mažesnę patirtį turintys logopedai nepasitiki savo gebėjimu valdyti netinkamą elgesį. Tyrėjai nustatė, kad specialistams būtini elgesio valdymo mokymai, kad veiksmingiau galėtų padėti vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų.

Chow ir kt. (2022) pabrėžia, kad norint padėti vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų bei kalbos raidos sutrikimų, reikia įdėti daug pastangų ir kuo anksčiau pradėti švelninti neigiamą šių sutrikimų poveikį. Daugėjant kalbėjimo ir kalbos sutrikimų turinčių mokinių, logopedų darbas tampa svarbi akademinių ir socialinių rezultatų dalis, todėl svarbu, kad logopedai turėtų žinių, apie veiksmingas intervencijų strategijas, padedančias keisti netinkamą elgesį. Mokyklos specialistai turi skirtingą elgesio valdymo patirtį, tačiau daugelis pedagogų negauna tinkamo elgesio valdymo mokymų.

Pasak Bielova (2019, p. 208), „*Aptikti kalbėjimo sutrikimų turinčių pradinį klasių mokinių agresijos požymiai padeda moksliškai pagrįsti ir plėtoti akademinę prevencinę metodologiją, taip pat ją įgyvendinti bendrojo ugdymo mokykloje, siekiant užkirsti kelią vaikų agresyviems veiksams.*“

Kai kuriems vaikams, turintiems kalbos sutrikimų, labiau pasireiškia emociniai, o ne elgesio sunkumai. Jie dažnai pasireiškia nerimu, socialinių santykių problemomis bei dėmesio trūkumu. Be to, yra didesnė tikimybė, kad kalbos sutrikimai turės įtakos netinkamo elgesio atsiradimui ne dėl vaiko netaisyklingos kalbos, kuri gali būti nesuprantama, o dėl to, kad vaikams sunku aiškiai suformuluoti ir išreikšti mintis arba suprasti kitų kalbą. Vaikai, kurie prastai supranta kitų kalbą, dažnai linkę į hiperaktyvumą, o berniukai šioje grupėje yra labiau linkę į agresyvių elgesį (Cross, 2004). Be to, vaikai, nesuprantantys, ką sako kiti, gali klaidingai interpretuoti jų ketinimus ir dėl to pasijusti sutrikę bei supykti. Socialinės sąveikos nesėkmės gali sukelti pasitikėjimo savimi praradimą, žemą savivertę ir norą vengti bendravimo. Vaikai, turintys kalbos sutrikimų, dažnai būna atstumiami kitų arba net tampa patyčių aukomis (Cross, 2011).

2022 metais atliekant tyrimą ir analizuojant elgesio apraiškų pokytį, buvo išskirti tokie elgesio išraiškos elementai: Gerai elgiasi kantriai laukdamas, kai to reikia (pvz., laikosi eilės); Patiria pykčio protrūkius; Lengvai išsiblaško; Geba nusiraminti, kai to paprašoma; Gali žaisti su daugeliu bendraamžių; Blogai reaguoja į pastabas (pvz., ginčijasi, pyksta); Lengvai nusivilia, jei užduotis per sunki; Sunkiai išsėdi vietoje, kai to reikia; Paprastai noriai dalijasi su bendraamžiais; Griebia kitų vaikų daiktus; Gerbia suaugusiuosius; Dažnai netinkamai nutraukia pokalbius. Po kalbos intervencijos išryškėjo geresni elgesio reguliavimo rezultatai. Didžiausias pokytis įvyko keliose srityse, t.y. vaikai mažiau blaškosi, rečiau patiria pykčio protrūkius, paprašius geba greičiau nusiraminti, o mažiausias pokytis stebimas gebėjime žaisti su bendraamžiais (West ir kt., 2022).

Apibendrinant galime teigti, kad elgesio sunkumai vaikystėje gali kilti dėl įvairių priežasčių, įskaitant paveldimumą, šeimos aplinką, asmenybės savybes ir bendraamžių įtaką. Tačiau dar vienas aspektas, kuris turi didelę įtaką netinkamo elgesio atsiradimui, tai kalbėjimo ir kalbos sutrikimai. Moksliniai tyrimai pabrėžia, kad kalbos ir kalbėjimo sutrikimai dažnai yra susiję su

netinkamu elgesiu, emociniais sunkumais ir socialiniais iššūkiais. Vaikai, turintys kalbos sutrikimų, dažniau patiria bendravimo problemų, agresijos proveržių, turi žemą savivertę, o jų netinkamas elgesys gali būti gynybinė reakcija į patiriamus sunkumus. Ankstyva intervencija ir tinkamos strategijos yra esminės, siekiant mažinti netinkamo elgesio įtaką socialinei bei akademiniai raidai.

1.2. Pozityvaus elgesio konstravimo samprata, tikslai, principai ir strategijos keičiančios mokinių netinkamą elgesį

Pozityvaus elgesio palaikymas - elgesio valdymo sistema, kitokia nei tradicinė drausmės ir elgesio valdymo sistema. Ši sistema, skirta suprasti, kas skatina netinkamą elgesį, ir atrasti būdus, kaip pakeisti asmens elgesio modelius. Nors tai nėra „visiems tinkantis“ modelis ar „stebuklinga lazdelė“, tačiau strategijos, naudojamos pozityvaus elgesio palaikymui, pasitvirtino kaip veiksmingos palaikant ir skatinant pageidaujamą elgesį⁹. Pozityvaus elgesio palaikymo intervencijos skirtos netinkamo elgesio mažinimui atsižvelgiant į specifinį kontekstą, t.y. mokinių socialinę ir kultūrinę aplinką (Bambara ir Kern, 2021).

Pasak Bambara ir Kern (2021), išskiriami trys pagrindiniai pozityvaus elgesio palaikymo **tikslai:**

1. Gerinti gyvenimo kokybę;
2. Mažinti netinkamą elgesį;
3. Mokyti tinkamų įgūdžių.

Šiuos tris tikslus būtina įgyvendinti visus kartu. Gerėjant gyvenimo kokybei, mažėja netinkamas elgesys, tačiau vis vien tikslinga mokyti tinkamų įgūdžių, kad mažėtų netinkamo elgesio apraiškų⁹. Siekiant, kad pagerėtų mokinių gyvenimo kokybė ir intervencijos teigiamai veiktų jų aplinką, būtina kurti ilgalaikius pokyčius (Bambara ir Kern, 2021). Autoriai pabrėžia, kad esminiai pozityvaus elgesio palaikymo proceso žingsniai apima:

- Pozityvaus elgesio palaikymo komandos sukūrimą;
- Planavimas orientuotas į asmenį;
- Praktinis elgesio vertinimas;
- Hipotezės iškėlimas;
- Tinkamo elgesio palaikymo plano rengimas;

---

⁹ Overview of Positive Behavior Support: Trainer Handbook, (2021). West Virginia APBS Network. https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://pbs.cedwvu.org/media/4284/ash-eyes-overview-of-positive-behavior-support-trainer-handbook-6-3-2021.pdf&ved=2ahUKEwi814Ht65yJAXvBNsEHafXJelIQFnoECBUQAQ&usg=AOvVaw3kxYWPhjvFz73Wlulh_7I4

- Rezultatų vertinimas, apibendrinimas.

Pozityvaus elgesio palaikymo sėkmė labai priklauso nuo visų esminių veiksmų atlikimo. Kiekvienas žingsnis turi savo vaidmenį ir veikia kitus žingsnius – panašiai kaip krumpliaračiai⁹.

1980-aisiais buvo pastebėtas poreikis tobulinti elgesio sutrikimų (ES) turinčių mokinių efektyvių elgesio intervencijų atranką, įgyvendinimą ir dokumentavimą. Reaguodami į šį poreikį, Oregono universiteto tyrėjai pradėjo taikomuosius demonstracinius projektus, tyrimus ir vertinimo programas. Šios iniciatyvos parodė, kad būtina daugiau dėmesio skirti šioms sritims:

- prevencijai;
- įrodymais pagrįstoms praktikoms;
- sprendimų priėmimui, remiantis duomenimis;
- visos mokyklos masto sistemoms;
- aiškiam socialinių įgūdžių mokymui;
- komandiniu pagrindu organizuojamam įgyvendinimui ir profesiniam tobulėjimui;
- mokinių rezultatų gerinimui⁹.

Devinto dešimtmečio pabaigoje, atnaujinant Neįgalųjų švietimo įstatymą (Individuals with Disabilities Act) Oregono universiteto tyrėjai gavo teisę sukurti PBIS (angl. Positive Behavioral Interventions and Supports, PEPIS liet. Pozityvios elgesio palaikymo ir intervencijos sistema) centrą. PBIS iš pradžių buvo sukurtas siekiant skleisti įrodymais pagrįstas elgesio intervencijas mokiniams, turintiems elgesio sutrikimų (ES). Tačiau Nacionalinis PBIS techninės pagalbos centras ilgainiui pakeitė savo dėmesį į visos mokyklos masto elgesio palaikymą, apimančią visus mokinius ir išryškino įgyvendinimo praktikų bei sistemų svarbą. PBIS apibrėžiamas kaip prevencinė sistema, grindžiama įrodymais pagrįsta ir kultūriškai jautria praktika, siekiant patenkinti mokinių socialinius, emocinius ir elgesio poreikius bei skatinti akademinę sėkmę. Ji taiko trijų lygių elgesio palaikymo modelį, siekiant pagerinti visos mokyklos klimata ir dažnai vadinama daugiasluoksne palaikymo sistema (MTSS - Multi-Tiered System of Supports)¹⁰ (Horner ir Sugai, 2015; Sugai ir Simonsen, 2012). Remiantis PBIS sistema, pagalba teikiama pagal kelis intensyvumo lygius ir kinta priklausomai nuo mokinio poreikių lygio. Trys prevencijos lygiai apibūdinami taip:

Pirmasis lygis:

- Visos mokyklos mastu taikomos universalios strategijos, skirtos visiems mokiniams;

---

¹⁰ Daugiasluoksni pagalbų sistema angl. Multi-Tiered System of Supports (MTSS) - yra į prevenciją orientuota sistema, kurią valdo komanda, naudodama duomenis sprendimams priimti. Ši sistema organizuoja įrodymais pagrįstą praktiką ir sistemas, siekdama gerinti visų mokinių rezultatus, taikant nuolatinio tobulinimo procesą (George & Kern. 2023).

- Pagrindinis tikslas – užkirsti kelią problemoms ir skatinti pozityvų elgesį.

Antrasis lygis:

- Papildoma parama mokiniams, kuriems reikalinga tikslinė pagalba;
- Naudojamos mažiau intensyvios intervencijos, skirtos spręsti specifinius elgesio ar emocinius iššūkius.

Trečiasis lygis:

- Individuali ir intensyvi intervencija didelių poreikių mokiniams;
- Parama yra labai specializuota ir orientuota į konkrečias problemas.

PBIS sistema siekia užtikrinti, kad kiekvienas mokinys gautų jam tinkamą paramos lygį, atsižvelgiant į individualius poreikius (George ir Kern. 2023).

Siekiant keisti mokinių netinkamą elgesį į pageidaujamą, būtina pritaikyti veiksmingas strategijas, metodus ir būdus. Pasak Fletcher (2016), netinkamo vaiko elgesio neįmanoma visiškai išvengti ji siūlo šiuos žingsnius, padedančius sumažinti netinkamą elgesį:

- Būtina nustatyti aiškias, nuoseklias taisykles;
- Įsitikinti, kad aplinka yra saugi ir patikima;
- Domėtis vaiko veikla;
- Pateikti tinkamas ir patrauklias ugdymo priemones;
- Skatinti savikontrolę, leidžiant rinktis;
- Susikoncentruoti į pageidaujamą elgesį, o ne į tą, kurio siekiame išvengti;
- Formuoti vaiko savivertę kaip patikimo, atsakingo ir bendradarbiaujančio asmens;
- Tikėtis iš vaiko geriausio;
- Aiškiai ir po vieną pateikti nurodymus;
- Sakyti „taip“, pagal situaciją, jei tai tinkama ir įmanoma;
- Pastebėti ir atkreipti dėmesį į vaiką, kai jis elgiasi ir viską atlieka teisingai;
- Imtis veiksmų, kol situacija yra kontroliuojama, nelaukti, kol ji bus nevaldoma;
- Dažniau drąsinti vaiką;
- Rodyti tinkamą pavyzdį;
- Padėti vaikui pamatyti ir suprasti, kaip jų veiksmai veikia ir trukdo kitiems.

Crimmins ir kt. (2007) išskiria **7 žingsnius** į pozityvaus elgesio palaikymą mokykloje:

1. Aiškiai suformuluoti ir įvardinti savo tikslus;
2. Nustatyti lūkesčius dėl tinkamo elgesio ir aiškiai juos apibrėžti pateikiant pavyzdžių;
3. Nuspręsti, kaip tinkamo elgesio lūkesčiai bus mokomi, skatinami ir stebimi;
4. Numatyti būdus, kaip apdovanoti tinkamą elgesį;
5. Sudaryti nuoseklias strategijas, kaip reaguoti į elgesio problemas;

6. Didinti struktūrą ir priežiūrą;
7. Parengti nuoseklų duomenų rinkimo, registravimo (apskaitos) ir sprendimų priėmimo planą.

Geležinienė (2016) siūlo šias pozityvus elgesio skatinimo formas: *žodinės* (pvz.: pagyrimas, verbalinis grįžtamasis ryšys), *neverbalinės* (pvz.: šypsena, nykštys į viršų), *privilegijos* (pvz.: įvairūs pasiūlymai laisvalaikiui, papildoma pertraukėlė), *apdovanojimai* (pvz.: lipdukai ar kitos materialinės vertybės, talonai, bilietai), *asmeniškai siūlomos veiklos* (pvz.: naudojimasis kompiuteriu, laikas specialioje aplinkoje ar privilegijuotas darbas).

Universalios teigiamo elgesio palaikymo priemonės yra strategijos, kurias mokytojai taiko su visais mokiniais siekdami skatinti akademinę, socialinę, emocinę ir elgesio sėkmę (Owens et al., 2023). Autoriai išskiria 10 reikšmingų strategijų: (1) *asmeniniai sveikinimai*, (2) *mokinių registracija*, (3) *bendruomenės būreliai*, (4) *lūkesčių formavimas klasėje*, (5) *teigiamo elgesio pripažinimas* (pvz. pagyrimas), (6) *korekcinis grįžtamasis ryšys*, (7) *socialinių įgūdžių mokymas*, (8) *rutinos kūrimas klasėje*, (9) *efektyvių klausimų pateikimas* ir (10) *mokinio pasirinkimas*.

Apskritai šias strategijas galima suskirstyti į keturias tarpusavyje susijusias sritis, kai kurios strategijos taikomos kelioms sritims: *santykių puoselėjimas* (pvz., asmeniniai sveikinimai, mokinių registracija, bendruomenės būreliai), *mokymosi išitraukimo stiprinimas* (pvz., rutinos kūrimas klasėje, mokinio pasirinkimas, efektyvių klausimų pateikimas), *prosocialaus elgesio skatinimas* (pvz., lūkesčių formavimas klasėje, teigiamo elgesio pripažinimas, socialinių įgūdžių mokymas,) ir *trikdančio elgesio mažinimas* (pvz., korekcinis grįžtamasis ryšys). Remiantis atlikto tyrimo, kurio tikslas buvo sukurti įrankius, padedančius pedagogams maksimaliai panaudoti į teisingumą orientuotą pozityvaus elgesio palaikymą, rezultatais, pastebėta, kad mokytojai dažniausia naudoja lūkesčių ir pagyrimų klasėje strategijas (Owens ir kt., 2023).

Vienas, itin svarbus, pozityvaus elgesio konstravimo metodas yra pozityvus edukacinis pokalbis. Kad vyktų tikslingas pokalbis su vaiku, siūloma kelti edukacinius klausimus, į kuriuos atsakydamas vaikas randa atsakymus, privalomas pozityvus požiūris į vaiką, taip pat pedagogo pagalba vaikui išryškinant jo asmens tapatumą ir daugiafunkciškumą, o pedagogas turi būti pozityvus ir pagalbą vaikui teikiantis asmuo (Burvytė, 2017). Pasak autorės, pozityvaus edukacinio pokalbio metu turi būti užtikrintas nuoširdumas. Siekiant taikyti tinkamą pozityvaus edukacinio pokalbio stilių, reikalinga pažinti vaiko konkrečius charakterio bruožus. Svarbu nesmerkti vaiko dėl konkrečių netinkamo, agresyvaus elgesio apraiškų, o stengtis įsigilinti į jo socialinę aplinką, analizuojant probleminę situaciją bei tinkamai identifikuojant problemas, jų atsiradimo priežastis. Tokiu būdu yra lengviau užmegzti darbinius ryšius.

Morin (2017) nagrinėja „Check-In Check-Out“ (CICO) strategiją, kuri yra specialiojo ugdymo pedagogų bei mokytojų bendradarbiavimo strategija, moksliniais tyrimais pagrįsta

praktika, kuri įgyvendinama bendrojo ugdymo klasėse, siekiant konkrečių elgesio lūkesčių ir tikslų. Mokiniais išduodamos kasdienės pažangos ataskaitos kortelės. Remiantis dienos ataskaitų kortelės rezultatais, gali būti paskirstomi apčiuopiami pastiprinimai, užtikrinantys elgesio tikslų pasiekimą. CICO yra aktyvus stebėjimo būdas, nes mokiniai kasdien peržiūri, kokia pažanga padaryta, o pedagogai susitikę aptaria, ar tikslai buvo pasiekti, gal juos reikia keisti, ar pridėti naujų. Siekiant, kad ši pozityvi stiprinimo strategija būtų sėkminga, specialieji pedagogai ir mokytojai turi norėti dalytis savo patirtimi ir kūrybiškai pažvelgti į tikslinių ir individualizuotų strategijų, skatinančių teigiamą elgesį, naudojimą.

Siekiant mokinių elgesio pokyčių, labai svarbus tampa teigiamas pastiprinimas. Mokiniais labai svarbus yra žodinis pastiprinimas, ypač tų mokytojų, kurie yra jų autoritetai. Tačiau pagyrimai turi būti tikslingi, o ne bendriniai, nes jie nėra susiję su konkrečiu elgesiu ar atlikta užduotimi. Iš esmės, norint, kad pagyrimas būtų naudingas, girti reikia taip, kad turėtų mokiniui teigiamą poveikį (Morin, 2017).

Pasak Simonsen ir kt. (2024) įrodymais pagrįstos, pozityvios ir iniciatyvios praktikos, kurios palaiko ir atliepia mokinių socialinius, emocinius ir elgesio poreikius klasėje ar kitose mokymo(si) aplinkose, padeda pedagogams nustatyti mokymo prioritetus, skatinti prasmingus ir teisingus rezultatus, bei remti mokinių socialinius, emocinius ir elgesio pokyčių bei akademinių rezultatų augimą. *Autoriai išskiria penkis elementus, kurie lemia sėkmę:*

1. Teisingumas (nešališkumas)- į sistema įtraukiami visi mokiniai;
2. Rezultatai – nešališkos ir teisingos mokymosi galimybės turi atspindėti mokinių rezultatų augimą;
3. Efektyvios praktikos – tinkama aplinka, instrukcijos (nurodymai), tinkama intervencija padedanti augti socialiniams, emociniams ir elgesio bei akademiniams rezultatams, bei pasvertas mokymas, padedantis mokiniui mokytis. Svarbu tinkamai derinti kelias praktikas tiksliai, sklandžiai, prisitaikyti bei siekti ilgaamžiškumo ir tęstinumo.
4. Duomenų-informacijos analizė – apibendrinti ir išskaidyti duomenys padeda:
  - nustatyti mokinių poreikius (atranka), kokios pagalbos jiems reikia;
  - tęsti, keisti ar nebeteikti pagalbos (pažangos stebėjimas);
  - užtikrinti ir garantuoti, kad visi mokiniai pajus naudą (teisingi, lygūs rezultatai).
5. Tinkamos sistemos- būtina investuoti į tinkamas sistemas, norint išlaikyti aukštą kokybę jas įgyvendinant ir tobulinant. Atsižvelgdami į esamus išteklius, patirtį ir žinias, būtina apsvarstyti veiksmingas ir efektyvias priemones, skirtas pedagogų profesiniam mokymuisi ir sveikatingumui.

Apibendrinant galima teikti, kad PBIS sistema yra skirta visapusiškai palaikyti mokyklos bendruomenę, siekiant pagerinti tiek akademinius, tiek elgesio rezultatus. Tai prevencinis

metodas, orientuotas į individualią paramą kiekvienam mokiniui pagal jų poreikius, siekiant sukurti pozityvią mokyklos aplinką ir skatinti mokinių akademinę sėkmę. Taigi, mokinių netinkamo elgesio mažinimui ir pageidaujamo elgesio skatinimui būtina naudoti įvairias pozityvaus elgesio konstravimo strategijas, metodus ir parinkti tinkamus įrankius. Svarbu nustatyti aiškias taisykles, skatinti savikontrolę, ugdyti socialinius įgūdžius ir didinti mokinių savivertę. Teigiamas pastiprinimas, struktūruotas mokymas, individualizuotos intervencijos bei duomenų analizė padeda keisti elgesį iš netinkamo į pageidaujamą. Pozityvaus elgesio palaikymo sistemos ir priemonės leidžia sistemingai stebėti pažangą ir skatinti mokinius. Sėkmę užtikrina nuoseklumas, teigiamas pedagogo pavyzdys ir mokinių poreikių atliepimas remiantis įrodymais grįsta praktika.

1.3. Pozityvaus elgesio strategijų konstravimas per logopedines pratybas

Pasak Withers (2018), mokykloje dirbantys logopedai privalo teikti veiksmingą pagalbą kiekvienam vaikui, tačiau dažnai šios pagalbos veiksmingumą trikdo vaikų netinkamo elgesio protrūkiai.

Vienas iš iššūkių dirbant su mokyklinio amžiaus vaikais yra tas, kad be jų kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, kai kurie vaikai taip pat turi elgesio, emocinių ir psichinės sveikatos problemų. Šių simptomų gretutinis pasireiškimas kartais apsunkina logopedinės pagalbos teikimą. Nuo agresyvaus elgesio, kalbėjimo ne laiku ar fizinių trukdžių (pvz., smūgiavimas bendraamžiams), elgesio sunkumai gali sumažinti pagalbos veiksmingumą, nes trumpėja mokymo laikas kol logopedas sprendžia elgesio problemas (Withers, 2018).

Remdamiesi L. Vygotskio mintimis, Celešienė ir Kvieska (2019) pabrėžia, kad kalba yra viena pagrindinių bendravimo priemonių. Informacija, kurią vaikai gauna per kalbą, gali skirtis nuo kitais būdais sukaupotos patirties arba nuo supratimo, susiformavusio šios patirties pagrindu. Kalba sudaro sąlygas kognityviniam konfliktui, kuris skatina vaikus gilintis, ir kartu suteikia priemones šį konfliktą spręsti – įsitraukiant į pokalbius ir bendrą mąstymo veiklą su suaugusiaisiais arba labiau patyrusiais bendraamžiais. Naudodamiesi kalba, vaikai gali aktyviai tikrinti savo supratimą lygindami jį su kitų patirtimi, gauti papildomos informacijos ir paaiškinimų, kurie padeda suprasti tai, kas jiems aktualu. Vaikai, kurie neturi galimybės klausinėti apie pasaulį labiau patyrusių žmonių – dėl to, kad suaugusieji nėra linkę bendrauti, arba dėl to, kad patys vaikai stokoja bendravimo įgūdžių ir pasitikėjimo savimi, praranda vertingą galimybę mokytis ir ugdyti savo mąstymą.

Pasak Binns ir Cardy (2019), logopedai gali įtraukti vaikus į aktyvų bendradarbiavimą, sprendžiant problemas natūraliai, kai jos kyla, o ne tik specialiai suplanuotų veiklų metu.

Almerini (2014) teigia, kad mokyti mokinius, kurie turi komunikacijos sunkumų (neturi bendravimo įgūdžių) yra sudėtinga. Jų netinkamas elgesys gali būti pirmasis, labiausiai pastebimas bei trikdančias iššūkis. Nepaisant akivaizdaus elgesio, dažnai pastebimos mokinio frustracijos¹¹ ir nerimas, kai nėra galimybės išreikšti net paprastų norų ir poreikių. Mokiniui gali atsirasti psichologinių sunkumų dėl agresyvaus elgesio, nuolatinės frustracijos ir asmeninių neigiamo elgesio pasekmių. Komunikacijos sunkumų įveikimas bei bendravimo gerinimas, gali sumažinti netinkamą elgesį ir padidėti įsitraukti į mokymosi veiklas, taip pat pagerėti akademiniai rezultatai. Bendravimo gebėjimų trūkumas yra pagrindinis frustracijos šaltinis mokiniui, pedagogams, bendraamžiams, tėvams, logopedams ir kitiems specialistams. Be bendravimo asmuo negali išreikšti savo poreikių ir aktyviai dalyvauti ugdymo ar socialiniuose procesuose klasėje ar bendruomenėje.

Negebant bendrauti ir nesuprantant tvarkaraščių, diena mokykloje mokiniams gali atrodyti kaip chaotiškas ir atsitiktinis dienos įvykių srautas. Kadangi staigūs pokyčiai daugumai žmonių sukelia stresą, nenuostabu, kad mokiniai, turintys kalbėjimo ir kalbos ar komunikacijos sutrikimų, sunkiai priima perėjimą iš vienos klasės ar dalyko į kitą. Dėl šios priežasties komunikacijos intervencijos, kurios leidžia mokiniams suprasti mokyklos rutiną, pavyzdžiui, naudojant paveikslėlių tvarkaraščius, gali turėti beveik iš karto juntamą naudą, kai tik mokiniai jas supranta (Almerini, 2014).

Kaip teigia Almerini (2014), nepriklausomai nuo to, kokią diagnozę ar problemas naujas mokins turi, pirmasis tikslas yra užmegzti pasitikėjimu grįstą santykį su mokiniu. Teigiamo ir pasitikėjimu pagrįsto santykio su kiekvienu mokiniu kūrimas yra dar svarbesnis mokiniams, turintiems komunikacijos sutrikimų. Pirmoji žinutė, kurią mokiniai turi gauti iš mokytojų ir personalo, yra priėmimas, pagarba ir teigiami lūkesčiai. Mokiniai, turintys komunikacijos sutrikimų, negali pradėti mokymosi proceso, kol nesijaučia fiziškai saugūs, emociškai palaikomi ir suprasti. Mokymosi procesas reikalauja, kad mokiniai galėtų sėkmingai įsitraukti į mokymosi veiklas kartu su mokytojais ir bendraamžiais, ugdytų vis didesnę nepriklausomybę ir dalyvautų teigiamuose socialiniuose santykiuose.

Mokytojai turėtų daugiau įtraukti logopedus kurdami pagalbos planus mokiniams, turintiems elgesio ir emocijų sunkumų, nes yra didelė tikimybė, kad mokiniai, turintys elgesio ir emocijų sunkumų, gali turėti kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Logopedų dalyvavimo elgesio ir emocijų sunkumų mažinimo procese gali būti svarbus kontekstas norint sužinoti daugiau apie elgesio

---

¹¹ https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Frustracija#google_vignette

valdymo ir keitimo intervencijų naudą, jų funkcijas ir galimas strategijas, kurias logopedai gali naudoti per logopedines pratybas su mokiniais, turinčiais kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Logopedai retai mokomi elgesio valdymo ir keitimo intervencijų, tačiau paprastos strategijos bei koncepcijos, naudingos logopedams ir jų pačių praktikoje. Siekiant teigiamų mokinių, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, mokymosi, socialinio bendravimo rezultatų, labai svarbu, kad mokytojai ir specialistai išmoktų atpažinti kalbos ir elgesio raidos sankirtas (Chow ir Hollo, 2021).

Pasak Almerini (2014), netinkamas elgesys, trukdantis klasės veiklai, paprastai tampa pagrindiniu intervencijos objektu, ir tai suprantama, ypač kai kyla saugumo klausimų. Iš esmės fiziškai agresyvūs mokinių, turinčių komunikacijos sutrikimų, veiksmai dažnai yra reakcija į frustraciją, nerimą ar suvokiamas grėsmes. Be to, mokytojai turėtų sutelkti dėmesį į emocinius teigiamus signalus, pavyzdžiui, perteikti saugumą ir rūpestį, kalbėdami apie mokyklos taisykles ir mokydami jų, kad būtų užtikrintas mokinių ir mokytojų saugumas.

Kalbėjimo ir kalbos pagalbos srityje yra gausu literatūros apie empiriškai pagrįstas intervencijos strategijas vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, tačiau apie elgesio valdymo strategijas, kurias logopedai taiko per individualias, pogrupines ir grupines pratybas, informacijos yra nedaug. Kadangi mokyklose dirbantys logopedai ir mokytojai atlieka panašius vaidmenis ir dirba su tais pačiais mokiniais, švietimo srityje naudojami elgesio valdymo būdai gali būti taikomi ir logopedų jų pratybų metu (Withers, 2018).

Savireguliacijos sąvokos supratimas yra būtinas siekiant mokinių savireguliacijos didėjimo. Tai apima žodyną, skirtą išreikšti emocijas, fiziologines būsenas, socialinę sąveiką ir mokymosi tikslus. Logopedas gali atlikti svarbų vaidmenį užtikrinant, kad vaikai giliai ir plačiai suprastų savireguliacijos sąvoką, bei padėti suprasti skirtumą tarp sąvokos užrašymo ar pasakymo ir tikrojo sąvokos supratimo (Binns ir Cardy, 2019).

Pozityvaus elgesio palaikymui naudojamos pozityvaus elgesio intervencijos, siekiant padaryti elgesį socialiai priimtiniu (Sugai ir kt., 2000). Viena iš dažniausiai naudojamų pozityvaus elgesio palaikymo intervencijos plano priemonių yra stiprinimo (*reinforcement*) sąvoka. Stiprinimą apibrėžė B.F. Skinneris 1968 m., kuris reiškia veiksnius žmogaus aplinkoje, kurie paveikia ir skatina jį arba kartoti, arba nutraukti tam tikrą elgesį (Withers, 2018).

Nors kalbėjimo ir kalbos lavinimo srityje yra mažai informacijos apie elgesio valdymo būdus, daugelis logopedų naudojamų intervencijos strategijų yra identiškos arba panašios į tas, kurias taiko taikomosios elgesio analizės (ABA) specialistai psichologijos srityje. ABA yra metodas, skirtas analizuoti elgesį. Siekiant iliustruoti pagrindines ABA technikas, kurias logopedai gali taikyti per logopedines pratybas, bus aprašyta tradicinė ABA diskretinio mokymo metodika (DTT - Discrete Trial Training) ir natūralistinės ABA intervencijos ir strategijos: esminio atsako treniruotės (PRT - Pivotal Response Training), priežastinė intervencija (Antecedent Based

Intervention), diferencijuotas stiprinimas (Differential Reinforcement), operantinis stiprinimas (Operant Reinforcement), atsako nutraukimas/peradresavimas (Response Interruption/Redirection), funkcinis bendravimo (komunikavimo) mokymas (FCT - Functional Communication Training) (Withers, 2018).

- **DTT** metodika susideda iš keturių pagrindinių komponentų: stimulo pateikimo, vaiko elgesio/atsako, pasekmės už elgesį ir pauzės prieš kitą bandymą. Pavyzdžiui, kai intervencija yra orientuota į ekspresyvių žodžių žodyną, logopedas gali parodyti į objektą ir paprašyti vaiko jį įvardinti (stimulo pateikimas). Vaikas tada jį įvardija (elgesys). Logopedas atsako pagyrimu ir pastiprinimu, arba pataisymu, ir po to pauzė prieš prašydamas vaiką įvardinti kitą objektą (Donaldson & Stahmer, 2014). Dažnai, kaip atsakas į DTT, naudojama pastiprinimo arba apdovanojimų sistema – vadinamoji žetonų ekonomika, kuri labai dažnai taikoma mokyklose. Žetonų ekonomika naudoja kokį nors fizinį daiktą, pavyzdžiui, lipdukus ant lentelės, kad būtų sekama pažanga, naudojant žetonų pastiprinimą. Pavyzdžiui, vaikas turi lentelę, ir kai surenka 8 lipdukus iš eilės, jis gali gauti prizą.

- **PRT** apima mokymą per kontekstą ir socialines sąveikas. PRT apima tris elgesio aspektus: motyvaciją atsakyti, iniciatyvą ir atsaką į daugybę užuominų. Mokant ekspresyviojo žodyno, logopedas naudoja tikslinį žodį žaidimo metu – pavyzdžiui, dėliojant dėlionę su gyvūnais. Logopedas padeda vaikui sudėlioti dėlionę ir, kai jie paima dalis su skirtingais gyvūnais, gali komentuoti jų veiksmus. Pavyzdžiui: „Tai katė. Kur, manai, galėtume padėti katę? Kokius garsus skleidžia katė?“ PRT naudoja keturių žingsnių komponentus iš DTT mokant vaiką naudojant jam pažįstamą veiklą. Logopedai šiuos komponentus naudoja pratybose, tačiau tai vadinama Milieu (angl. Milieu Teaching, MT) mokymu. Naudodami nuorodas, logopedai pateikia užuominą arba nuorodą, kuri padeda mokytis tinkamo elgesio. Siekiant, kad ateity nuorodų poreikis mažėtų, būtina jas mažinti. Nuorodų mažinimas yra sistemingas metodas, kai palaipsniui mažinamas pateikiamų nuorodų kiekis ir tipas. Laiko vėlavimas (atidėjimas, laukimas) – tai tyčinis laukimas, kol vaikas atsakys, prieš pateikiant žodinę ar vizualinę užuominą, siekiant sumažinti priklausomybę nuo nuorodų (Withers, 2018). Milieu mokymas (angl. *Milieu Teaching*, MT) yra pokalbiu pagrįsta intervencinė technika, kuri orientuota į vaiko komunikacijos skatinimą. MT sėkmingai taikoma vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų (Slane, 2020).

- **Priežastinė intervencija** (Antecedent Based Intervention). Ši elgesio valdymo strategija apima aplinkos keitimą, prieš atsirandant netinkamam elgesiui, siekiant pakeisti sąlygas ir užkirsti kelią mokiniui netinkamai elgtis ir trukdyti kitiems. Ši pozityvaus elgesio strategija (PES) yra **keturių etapų procesas**, pagrįstas idėja, kad elgesys yra nuspėjamas ir todėl gali būti užkirstas kelias netinkamo elgesio atsiradimui. Pirmasis žingsnis yra **prognostavimas**, t. y. numatyti, kurių mokinių klasėje elgesys bus netinkamas. Antrasis žingsnis yra **prevencija**, kuri

apima taisyklių, rutinos ir fizinės aplinkos sukūrimą ir pritaikymą, siekiant užkirsti kelią mokiniams patirti sunkumų. Tokia intervencija naudojama, siekiant pakeisti aplinką ir užkirsti kelią tam tikram elgesiui. Kitas etapas yra **nuoseklumas** – naujos strategijos įgyvendinamos klasėje. Galiausiai, paskutinis žingsnis yra **vertinimas**, kuris atliekamas renkant duomenis apie klasės sėkmę.

- **Diferencijuotas stiprinimas** (Differential Reinforcement) yra elgesio valdymo strategija, kurios metu pastiprinimas (apdovanojimas) suteikiamas, kai pasireiškia tam tikras pageidaujamas elgesys, ir sustabdomas, kai pasireiškia probleminis elgesys. Kitaip tariant, nepageidaujamas elgesys yra ignoruojamas. Šios strategijos efektyvumas buvo pademonstruotas naudojant „Pagyrimo lapelių sistemą“ (Praise Note System). Šioje sistemoje kaip pastiprinimas naudojami lipdukai ar lapeliai, kurie atsitiktinai įteikiami mokiniams už gerą elgesį.

- **Operantinis stiprinimas** (Operant Reinforcement)- strategija paremta įvairiais pastiprinimo planais, kurie apima fiksuotą skaičių, kintamą skaičių, fiksuotą intervalą ir kintamą intervalą, kad būtų suteikiamas pastiprinimas.

- ✓ **Fiksuotas skaičius** (Fixed Ratio) - pastiprinimas suteikiamas po n tam tikrų atsakymų, tada skaičius palaipsniui didinamas. Pavyzdžiui, logopedas suteikia mokiniui dėlionės dalį kiekvieną kartą, kai jis ištaria 3 žodžius su tiksliniu garsu, bet vėliau pageidaujamų atsakymų skaičius didinamas.

- ✓ **Kintamas skaičius** (Variable Ratio) - pastiprinimas suteikiamas po n atsakymų, kur n kinta kiekvieną kartą. Pavyzdžiui, kartais vaikas gauna dėlionės dalį po to, kai ištaria garsą 3 kartus, o kartais – po 5 kartų.

- ✓ **Fiksuotas intervalas** (Fixed Interval) - pastiprinimas suteikiamas, kai praeina tam tikras laiko tarpas (t) po elgesio pasireiškimo, kur t lieka pastovus. Pavyzdžiui, logopedas nustato laikmatį, ir kiekvieną kartą, kai vaikas dirba 3 minutes, jis gauna lipduką už atliktą darbą.

- ✓ **Kintamas intervalas** (Variable Interval) - pastiprinimas suteikiamas kai praeina tam tikras laiko tarpas (t) po elgesio pasireiškimo, tačiau t kinta atsitiktinai. Pavyzdžiui, logopedas duoda lipduką po atsitiktinių darbo intervalų – kartais po 3 minučių, o kartais po ilgesnio laiko.

- **Atsako nutraukimas/peradresavimas** (Response Interruption/Redirection) yra strategija, taikoma, kai vaikas demonstruoja nepageidaujamą elgesį. Ši strategija apima nepageidaujamo elgesio nutraukimą ir nukreipimą į pageidaujamą elgesį. Pavyzdžiui, jei vaikas daužo galvą į sieną, tarp galvos ir sienos dedama pagalvė, o po to vaiko dėmesys nukreipiamas į kitą veiklą.

- **Funkcinis bendravimo (komunikavimo) mokymas** (Functional Communication Training, FCT)- yra elgesio valdymo strategija, skirta pakeisti nepageidaujamą elgesį prieš jam pasireiškiant. FCT moko naujo komunikacinio elgesio, kuris pakeičia netinkamą elgesį, tikintis,

kad vaikas palaipsniui nustos elgtis netinkamai. Pavyzdžiui, jei mokinys šaukia, kad atkreiptų dėmesį, logopedas gali taikyti funkcinį bendravimo mokymą, kad išmokytų vaiką prieiti prie jo, švelniai paliesti jo petį ir parodyti ženklą „baigiau“. Kitą kartą, kai vaikas baigs užduotį, jis netrukdytų visai klasei (Withers, 2018).

Pasak Almerini (2014), komunikacijos sutrikimai dažnai yra frustracijos ir sunkumų, susijusių su prisitaikymu prie naujos aplinkos ar net perėjimu iš vienos vietos ar veiklos į kitą, priežastis. Todėl **vizualinis modeliavimas** ir **vaizdo technologijų naudojimas** suteikia mokiniams daugiau nepriklausomybės. Kai mokinių gebėjimas bendrauti gerėja, frustracija, dėl nesugebėjimo išreikšti norų ar poreikių, turėtų mažėti, o kartu mažėti ir netinkamas ar agresyvus elgesys.

Binns ir Cardy (2019) pabrėžia, kad vaikai, turintys kalbėjimo ir kalbos sutrikimų dažnai patiria socialinį stresą t.y. jaučia stresą, jei reikia kalbėti viešai, dažnai jie būna atstumti bendraamžių ir atsitraukia iš socialinio bendravimo. Siekiant sumažinti neigiamą streso poveikį ir išvengti netinkamo elgesio logopedams tenka derinti kelias strategijas. Autoriai siūlo strategijas, kurios padeda valdyti biologinius, emocinius, kognityvinius ir socialinius streso veiksnus.

Siekiant valdyti **biologinius** streso veiksnus siūloma **pritaikyti aplinką**: sumažinti perteklinį jutiminį stimulą (triukšmo lygį, naudoti mažiau ryškų apšvietimą, vengti dirgiklių, pvz., per daug spalvų ar chaotiškų vaizdų aplinkoje) ir naudoti fizines pagalbines priemones (ergonomiškai pritaikytas kėdes, įvairių tekstūrų pagalvėles, arba svertines antklodes, kurios gali padėti vaikui geriau jaustis ir susikoncentruoti). Taip pat būtina **reguluoti jutiminę informaciją**: keisti balso toną, aukštį ir garsumą (pritaikyti savo balsą pagal situaciją – ramesnis, žemesnis tonas gali padėti sumažinti streso lygį ir išlaikyti vaikų dėmesį) ir lėtinti tempą (suteikti vaikui daugiau laiko apdoroti informaciją ir reaguoti, taip sumažinamas kognityvinis krūvis). Dar siūloma **pridėti nuspėjamumo elementus**: numatyti dienos rutiną ar veiklos kontekstą (kasdienės veiklos, kurios yra aiškiai struktūruotos, padeda vaikams jaustis saugiau ir suprasti, kas bus toliau), lavinti laiko suvokimą (padėti suprasti laiko sąvokas) (padėti vaikams geriau suvokti laiko sąvokas, pvz., naudojant vizualinius laikrodžius arba aiškius perėjimus tarp veiklų), naudoti vizualines priemones (paveikslėliai, grafikai ar simboliai gali padėti vaikams geriau suprasti užduotis ir situacijas), apmąstyti temos variacijas, kai pridedama naujovių (pristatant naują veiklą, pradėti nuo žinomų elementų, kad būtų išlaikytas tam tikras nuspėjamumo lygis ir palaipsniui įtraukiami nauji komponentai).

Mažinant **emocinius** streso veiksnus pirmiausia siūloma patiems būti šiltiems ir jautriems (būtina atpažinti, pripažinti ir atsakyti į visas vaiko bendravimo formas, pvz., judesius, veido išraiškas, žvilgsnio nukreipimą, garsus, žodžių mėgdžiojimą ir žodžius, bei atsakyti šiltu ir raminančiu balsu.) Svarbu patvirtinti vaikų jausmų teisėtumą ir jų teisę jausti bei išreikšti įvairias

emocijas (skatinti socialiai priimtinus emocijų išreiškimo būdus, o ne naudoti blaškymą ar emocijų paneigimą, įsitraukti į vaidmeninį žaidimą pagal vaiko pasirinktas temas (pvz., galios, kontrolės, liūdesio, pykčio temas), pripažinti ir/ar užjausti vaiką, norint parodyti, kad pedagogas supranta, ką vaikas bando perteikti. Taip pat reikia naudoti nuspėjamus elementus (naudoti aiškia ir pastovia dienos rutiną ar veiklos kontekstą, norint pastiprinti ir skatinti mokymąsi, būtina padėti vaikui suprasti laiko sąvokas ir naudoti vizualines priemones ir kai įtraukiamos naujovės, reikia naudoti pažįstamas temas, kad būtų išlaikytas tam tikras stabilumo jausmas. Dar vienas aspektas, kuris svarbus valdant emocinio streso veiksnius, tai pačių pedagogų savireguliacija (svarbu atpažinti, stebėti ir valdyti savo vidines būsenas).

Norint valdyti kognityvinius streso veiksnius būtina mažinti **kognityvinį krūvį**: rasti tinkamą iššūkį (kad vaikas išlaikytų susidomėjimą ir motyvaciją, užduotys turi būti nei per sunkios, nei per lengvos ir nevargintų jo), Lėtinti informacijos pateikimą (skirti vaikui pakankamai laiko suvokti ir apdoroti informaciją, taip išvengiama per didelio streso), sumažinti informacijos kiekį (pateikti mažiau informacijos vienu metu, kad vaikas galėtų geriau susikoncentruoti ir ją suprasti), įvairinti komunikaciją (naudoti skirtingus komunikacijos būdus – žodinę kalbą, gestus, vaizdus ar fizinius objektus, kad informacija būtų lengviau suprantama), naudoti vizualines priemones (vizualiniai elementai, tokie kaip paveikslėliai, grafikai ar simboliai, padeda vaikams geriau suprasti žodinę informaciją ir sumažina kognityvinį krūvį). Taip pat svarbu **sekti vaiko iniciatyvą** - leisti vaikui vadovauti mokymosi procesui, atsižvelgdami į jo interesus ir tempą. Tai padeda išlaikyti motyvaciją bei įsitraukimą ir padeda išvengti kognityvinės perkrovos.

Tam, kad valdyti socialinius streso veiksnius Binns ir Cardy (2019) siūlo **pritaikyti aplinką**: skatinti socialinį įsitraukimą (pertvarkyti klasės aplinką taip, kad būtų skatinamas bendravimas tarp vaikų, pvz., vietoj sėdėjimo eilėse vaikai gali sėdėti ratu, kas skatina įtraukimą ir geresnę sąveiką su bendraamžiais) ir **pridėti nuspėjamus elementus**: padėti vaikui pasiruošti socialinei situacijai (prieš prasidedant grupinei veiklai ar naujai socialinei situacijai, paaiškinti vaikui, ko jis gali tikėtis. Tai sumažins nerimą, padės suprasti kontekstą ir išvengti staigmenų, kurios gali sukelti stresą).

Šios strategijos suteikia vaikams galimybę didinti savireguliacijos įgūdžius natūraliuose ir dinamiškuose kontekstuose, kurie atspindi kasdienės sąveikas. Sumažinus stresą vaikams lengviau tampa kontroliuoti savireguliaciją, tai padeda išvengti netinkamo elgesio apraiškų (Binns ir Cardy, 2019).

Pasak Almerini (2014), visos komunikacijos formos, kurias vaikas sugeba naudoti, kartu stiprina bendrą teigiamų kalbos ir bendravimo įgūdžių vystymąsi, skatina susidomėjimą ir motyvaciją rizikuoti bendrauti, palaiko ryšį tarp komunikacijos ir teigiamo socialinio elgesio vystymosi bei suteikia tvirtą pagrindą raštingumo vystymuisi. Vienas iš ankstyvosios intervencijos

pavyzdžių, mokytį mokinį, kuris jau pažįsta raides bei jų pavadinimus ir garsus, tačiau turi vėluojančių artikuliacijos įgūdžių, dėl ko jo kalba yra sunkiai suprantama, gestų kalbos pirštų abėcėlė, kad būtų aiškiau išreikšti žodžių pradžios garsai. Almerini (2014) pateikė pavyzdį, *(gestų kalbos pirštų abėcėlės naudojimas buvo modeliuojamas ir taikomas visiems klasės mokiniams užsiėmimų metu, o ant sienos buvo iškabintas gestų kalbos abėcėlės plakatas, skirtas naudoti kaip nuorodą. Vaikas anksčiau jautėsi nusivylęs ir susierzinęs dėl to, kad buvo nesuprastas ir kartais ignoruojamas, tačiau pritaikius efektyvesnį bendravimo metodą, sujungiant kalbą ir gestų kalbos pirštų abėcėlės raidžių rašymą, šis mokinys pradėjo inicijuoti pokalbius su bendraamžiais. Nors mokinys buvo žinomas dėl dėmesio siekimo ir šaukimo ar net keikimosi, kad atkreiptų dėmesį eidamas per mokyklą ar valgykloje, gestų kalbos pirštų abėcėlė suteikė naują teigiamą socialinę galimybę, pakeičiančią ankstesnę elgesį. Pietų metu ir vykdant veiklas su kitomis klasėmis, mokinys pradėjo prisistatyti ir įsitraukti į pokalbius su naujais pažįstamais. Jam padėjo bendraklasiai arba gestų kalbos pirštų abėcėlę išmanantis personalas, jei reikėjo pagalbos išversti jo kalbą).*

Almerini (2014) teigia, kad mokiniai, kurie turi kalbos sutrikimų, labiau įsitrauktų į veiklas, kurioms reikalinga kalba ir bendravimo įgūdžiai, bei patirtų kuo mažiau neigiamų emocijų, kurios skatina netinkamai elgtis, siūlomos mokytojams ir specialistams pagalbinės priemonės:

1. Paveikslėlių kortelės – piešiniai, nuotraukos arba piktogramos, atspausdintos ant patvaraus popieriaus arba laminuotos. Šios kortelės naudojamos žodžiams pavaizduoti (Paveikslėlių kortelėse atitinkamas žodis taip pat gali būti atspausdintas tiek paveikslėlyje, tiek tuščiose kortelės pusėse).
2. Paveikslėlių ir žodžių kortelės, užkoduotos brūkšniniais kodais, arba greitojo atsako (QR) kodais (juodos ir baltos spalvos taškų kvadratai, kuriuos gali nuskaityti išmaniųjų telefonų programos), kuriuos galima užprogramuoti, kad balso generavimo programos įgarsintų ant kortelių užrašytas raides, žodžius ir sakinius.
3. Paveikslėlių, žodžių ar raidžių matricos, atspausdintos ant laminuotų kortelių. Mokinys pakelia kortelę, kai išgirsta perskaitytą žodį.
4. Kompiuterizuota komunikacija. Balso ir teksto generavimo įrenginiai ar programos, kurias naudoja mokinys norėdamas komunikuoti.
5. Kompiuterio ir balso atpažinimo programinės įrangos naudojimas, kai negalia apsunkina rašymą ranka.
6. Pritaikyti rašikliai/pieštukai mokiniams, kurių smulkioji motorika nėra pakankamai išlavėjusi.

Pamokų tvarkaraščius, įvairius svarbius užrašus, kitą reikiamą informaciją galima atspausdinti ant lipnių lapelių, popieriaus arba įvesti į kompiuterines programas, kurias iš anksto nustačius duoti signalą, kad laikas pereiti prie kitos veiklos, į kitą klasę ir t.t.

Chow ir kt. (2022), taip pat Binns ir Cardy (2019) akcentuoja, kad siekiant greitesnio rezultato šalinant kalbėjimo ir kalbos sutrikimus, būtina ieškoti efektyvių strategijų ir pritaikyti aplinką, kurioje vaikas yra ugdomas. Jei specialistai susiduria su netinkamu elgesiu ir neturi strategijų, kaip efektyviai valdyti elgesį, vaikas gaus mažiau kokybiškos ir efektyvios pagalbos, kad greičiau būtų ištaisyta kalbėjimo ir kalbos sutrikimas.

Apibendrinant, galima teikti, kad mokinių, turinčių kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, netinkamas elgesys dažnai kyla dėl frustracijos, sunkumų komunikuoti ar prisitaikyti prie aplinkos, kas apsunkina logopedinę pagalbą. Efektyviai dirbti su šiais vaikais padeda pasitikėjimu grįsto santykio kūrimas, aiškių taisyklių ir rutinos nustatymas, aplinkos pritaikymas bei įvairių komunikacijos priemonių naudojimas, pavyzdžiui, paveikslėlių kortelės, vizualiniai tvarkaraščiai ar technologinės priemonės.

Logopedai gali taikyti elgesio valdymo strategijas (ABA), taip pat vizualinio modeliavimo ir vaizdo technologijų naudojimo bei kt. strategijas, siekiant sumažinti stresą ir skatinti savireguliaciją. Pritaikyta aplinka ir nuoseklios intervencijos ne tik mažina netinkamą elgesį, bet ir gerina mokinių įsitraukimą, bendravimo gebėjimus bei mokymosi rezultatus. Efektyvi vaikų elgesio ir kalbos raidos pažanga priklauso nuo glaudaus logopedų, pedagogų ir kitų specialistų bendradarbiavimo.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodika. Socialinis konstruktyvizmas – tai viena veiksmingiausių ir plačiausiai pripažintų teorijų psichologijos ir švietimo srityse. Ji pagrįsta principu, kad žmonės aktyviai kuria savo žinias per socialinę sąveiką, patirtį ir jos refleksiją, bei asmeninį kritinį mąstymą, o ne pasyviai jas perimdami (Ghaedi at al., 2020; Polit, 2018). Socialinio konstruktyvizmo esmę apibrėžia šios penkios pagrindinės dalys: 1) besimokantieji kuria savo žinias; 2) žinios įgyjamos per patirtį; 3) mokymasis yra socialinė veikla; 4) visos šios dalys yra tarpusavyje susijusios; 5) įtrauki ir teisinga mokymo(si) bendruomenė (Saleem ir kt., 2021). Ši teorija, atsiradusi kaip atsakas į tradicinį švietimą, pabrėžia bendradarbiavimo, socialinės sąveikos ir kultūrinio konteksto svarbą mokymosi procese (Ghaedi ir kt., 2020). Vygotskis tikėjo, kad visą gyvenimą trunkantis raidos procesas priklauso nuo socialinės sąveikos, o socialinis mokymasis skatina pažintinę raidą. (Akpan ir kt., 2020; Powell ir Kalina, 2009). Amineh ir Davatgari (2015) remdamiesi Vygotskiu (1978) teigia, kad kognityvinis augimas pirmiausia vyksta socialiniu lygmeniu, ir tik tada gali įvykti individualiu. Mokiniai negali pasiekti vidinio lygio, jei neturi tinkamos patirties išoriniame lygmenyje (Kay ir Kibble, 2015). Pasak Saleem ir kt. (2021), dialogas, bendradarbiavimas ir informacijos naudojimas yra svarbiausi mokymosi komponentai ir strategijos, padedančios pasiekti mokymosi tikslus.

Pasak Polit (2018), socialinio konstruktivizmo teorija, kurią sukūrė Vygotskis, paremta vidinių (kognityvinių) ir išorinių (aplinkos bei socialinių) veiksmų sąveika. Vygotskio teorija pabrėžia bendradarbiavimo vedant dialogą tarp vaikų ir labiau žinančių visuomenės narių svarbą vystymosi procese. Remiantis socialinio konstruktyvizmo teorija, mokytojas turėtų:

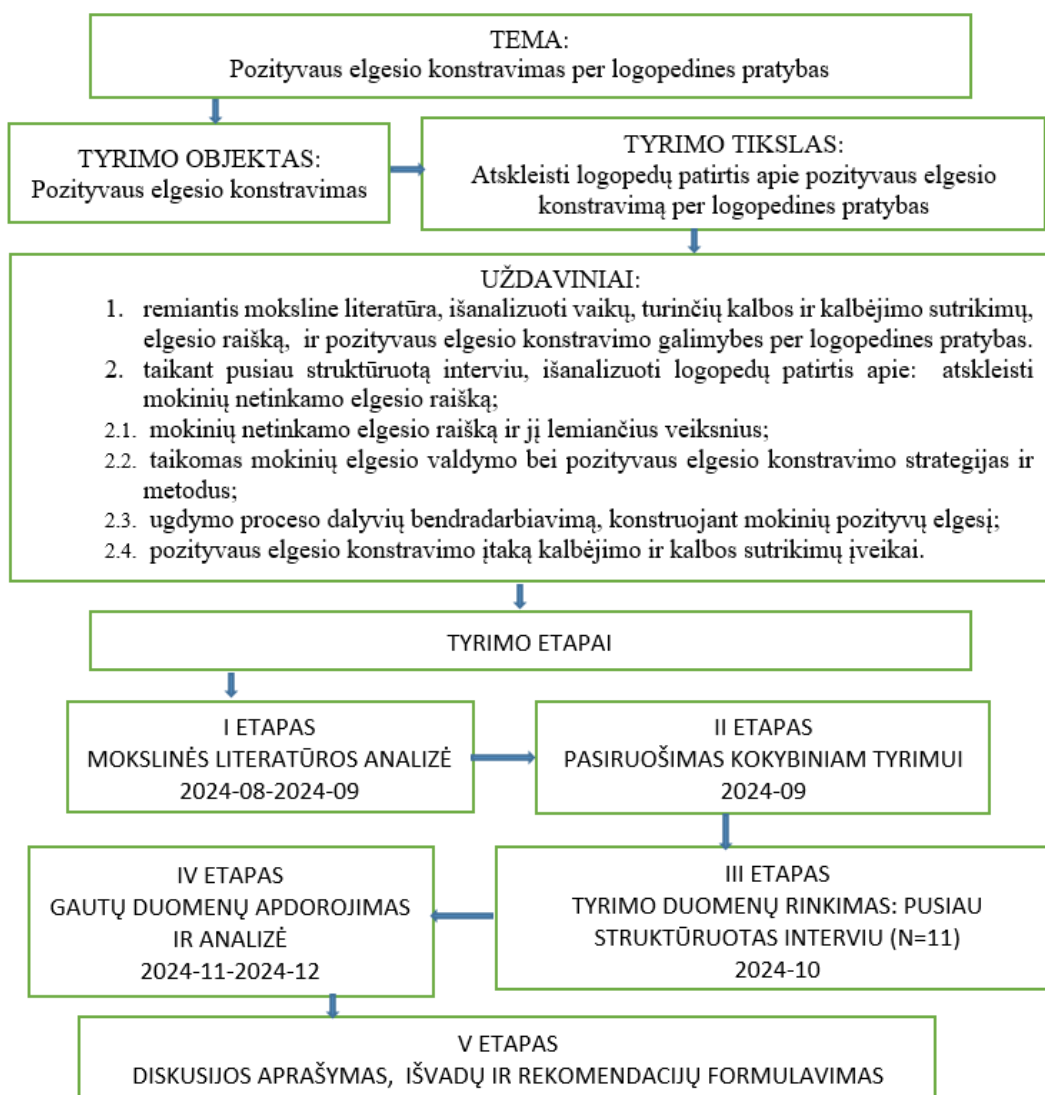
- sudaryti socialinio konstruktivizmo klasės aplinką, kuri skatintų grupinę sąveiką;
- vengti konkurencijos ir skatinti bendradarbiavimą bei dalijimąsi patirtimi tarp mokinių;
- vertinti mokinių nuomonę ar pastangas, nesvarbu, ar jos teisingos, ar klaidingos;
- suteikti reikalingus išteklius ir gaires, padedančias mokiniams kryptingai kurti žinias;
- užtikrinti, kad mokiniai jaustųsi saugūs klausdami, atsakydami į klausimus, bendraudami ir aktyviai dalyvaudami grupinėse diskusijose;
- užtikrinti, kad tiek gablesni, tiek silpnesni mokiniai mokytųsi vieni iš kitų;
- Teikti paramą (scaffolding¹²) tada, kai to reikia, tinkamu laiku ir tinkamu lygiu.

---

¹² Scaffolding - labiau patyrusių asmenų ar bendraamžių pagalba, padedanti mokymosi procesui, kuri palaipsniui mažinama, kai mokinyss pakankamai įgyja įgūdžių užduotis atlikti savarankiškai (BOONMOH ir JUMPAKATE, 2019. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1270981.pdf>).

Šie principai padeda mokytojui efektyviai vadovauti mokiniams, kad jie taptų aktyviais dalyviais savo mokymosi procese ir gebėtų bendradarbiauti, reflektuoti bei konstruoti naujas žinias (Akpan, 2020).

Siekiant išsiaiškinti, kaip logopedai taiko pozityvaus elgesio konstravimo strategijas, buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Toks tyrimas pasirinktas, nes leidžia sužinoti asmenines logopedų patirtis, kaip konstruojamas mokinių pozityvus elgesys per logopedines pratybas. Kokybiniame tyrime tyrėjas skiria savo dėmesį į tiriamąjį, jo veiksmus, kasdienę patirtį ir sąveiką su kitais žmonėmis, išreikštą žodžiais, pasakojimu apie savo gyvenimą (Tidiklis, 2003). Šiame tyrime naudojamas interpretacinis metodas, grindžiamas tyrėjo įžvalgomis, pojūčiais ir reakcijomis, o jo rezultatai išreiškiami ne skaičiais, o kalba. Kiekvienas tyrimas yra unikalus, nes jį lemia tyrimo aplinkos ypatumai ir nagrinėjamo reiškinių specifika. Todėl remiantis kitų tyrėjų bei asmenine patirtimi, galima tik numatyti svarbiausius bendruosius bruožus (Valackienė, 2004). Pradedant rengti magistrinį baigiamąjį darbą buvo sudarytas darbo planas (žr. 1 pav.)

1 pav. Mokslo tiriamojo darbo proceso etapai

Kokybinis tyrimas buvo organizuojamas 5 etapais: 1) Mokslinės literatūros analizė (2024 m. rugpjūčio-rugsėjo mėn.); 2) Pasiruošimas kokybiniam tyrimui: tyrimo problemos, objekto, tikslo ir uždavinių formulavimas, klausimyno logopedams rengimas, imties sudarymas (2024 m. rugsėjo mėn.); 3) tyrimo duomenų rinkimas: atliktas tiesioginis, individualus, pusiau struktūruotas interviu, atlikta įrašų transkripcija (2024 m. spalio mėn.); 4) gautų tyrimo duomenų apdorojimas ir analizė (2024 m. lapkričio-gruodžio mėn.); 5) diskusijos aprašymas, išvadų ir rekomendacijų formulavimas (2024 m. gruodžio mėn.).

Duomenų rinkimas. Siekiant atskleisti bendrojo ugdymo mokyklų logopedų patirtis apie pozityvaus elgesio konstravimą per logopedines pratybas, buvo taikomas kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodas – interviu (pusiau struktūruotas interviu). Kaip Kardelis (2017) teigia, interviu yra viena iš apklausos rūšių, kuris apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas - gauti reikiamą tyrimo uždaviniams informaciją. Interviu yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų, kurio metu gaunama reikiama žodinė informacija iš tyrimo dalyvio (Tidiklis, 2003). Šis metodas geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas (Tidiklis, 2003). Pasirinktas interviu tipas, pusiau struktūruotas interviu, leidžia tyrėjui numatyti temas arba problemas, kurias aptars interviu metu ir suteikia laisvę keisti klausimus vietomis, ar juos perfrazuoti, užduoti papildomų klausimų (Rupšienė, 2007). Remiantis mokslinių šaltinių ir atliktų tyrimų duomenimis, tyrimo tikslui pasiekti buvo sudaryta 17 atviro tipo interviu klausimų logopedams (žr. 2 priedas). Taikyta tikslinė imties vienetų kriterinė atranka. Interviu buvo vykdomas duomenų rinkimo principu, kai tyrimo dalyvių skaičius pasirinktas atitinkant rekomenduojamą imties dydį (Rupšienė, 2007). Prieš pradedant atlikti tyrimą, susisiektas su logopedais, susitarta dėl interviu laiko ir formos (siūlytas nuotolinis ir kontaktinis pokalbis). Visas interviu užtruko apie 4 h 20 min. Vieną tyrimo dalyvį apklausti prireikė vidutiniškai 23 min. 30 s. Pokalbis buvo įrašomas, vėliau atlikta įrašų transkripcija.

Duomenų apdorojimas/analizė. Tyrimo rezultatų analizei pasirinktas turinio analizės metodas. Surinkti duomenys buvo skirstomi ir koduojami, ieškoma panašumų, skirtumų, ryšių, pagal kuriuos sudaromos kategorijos ir subkategorijos (Kardelis, 2017). Esminis kokybinės turinio analizės bruožas - formuoti kategorijas. Kiekviena kategorija apima subkategorijų grupę, kurias sieja bendras turinys. Kiekvienai kategorijai suteikiami pavadinimai, atspindintys jos turinio ypatybes. Kurdami kategorijas, naudojant indukcinę turinio analizę, tyrėjai interpretuodami priima sprendimus, ką įtraukti į tą pačią kategoriją. Indukcinė turinio analizė pasižymi samprotavimų eiga nuo atskirų dalykų prie bendrų. Vėliau tyrimo rezultatai aprašomi ir interpretuojami, jie išdėstomi lentelėse aprašant išskirtas kategorijas, subkategorijas ir iliustruojant tyrimo duomenis interviu

ištraukomis. O medžiaga pateikiama ataskaitos forma. Išanalizavus tyrimo duomenis, pateikiamos išvados (Elo ir Kynga, 2007; Valackienė, 2004; Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

Tyrimo kontekstas ir procedūros. Kokybiniuose tyrimuose ypatingas dėmesys skiriamas dalyvių teisėms ir duomenų tvarkymo skaidrumui. Tyrimo metu buvo laikomasi pagrindinių **etikos** principų: dalyvių informavimo, savanoriškumo, pagarbos tyrimo dalyviams, anonimiškumo, konfidencialumo, duomenų patikimumo (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Tyrimo dalyviams buvo perskaityta dalyvavimo tyrime sutikimo forma (žr. 1 priedas) ir paaiškintas tyrimo tikslas, metodai ir tyrimo dalyvio vaidmuo jame. Tyrimo dalyviai nieko neverčiami ir neskatinami patys nusprendė ar nori dalyvauti tyrime ir davė žodinį leidimą, kad leidžia cituoti jų pasisakymus bei daryti garso ar vaizdo įrašą (Rupšienė, 2007). Jų sutikimas buvo įrašytas. Laikantis etikos principų (anonimiškumo ir konfidencialumo) baigiamajame darbe visi tyrimo dalyviai buvo užkoduoti (X1, X2<...>X11), kad nebūtų atskleista jų tapatybė ir darbe pateikiama tik interviu transkripcija. Tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad turi teisę bet kuriuo metu dėl bet kurios priežasties neperspėję pasitraukti iš tyrimo be jokių neigiamų pasekmių ir pasiimti visą apie juos surinktą informaciją. Taip pat tyrimo dalyviams buvo suteikta išsami informacija apie tai, kaip bus naudojami jų duomenys, kur jie bus saugomi ir kas turės prieigą prie jų. Buvo pažadėta, kad leidus daryti garso įrašą, jis bus naudojamas tik tyrimo tikslais ir jokiais kitais atvejais, o iki 2025 metų sausio 11 dienos bus sunaikintas.

Tyrimo imtis. Kokybiniais tyrimams nėra netaikomi griežti imties tūrio reikalavimai (Bitinas ir kt., 2008), tačiau būtina rūpintis respondentų atrankos sistemingumu, nes jų tvirtinimai reprezentuoja visą grupę (Valackienė, 2004). Tyrimo imties sudarymo esmė – pasirinkti tokią tiriamųjų grupę, kuri leistų daryti pagrįstas išvadas (Bitinas ir kt., 2008). Siekiant, kad tyrimas būtų kokybiškas, tai tyrimo dalyviai pasirinkti pagal kriterijus: 1) logopedai turi dirbti bendrojo ugdymo mokykloje; 2) logopedo darbo stažas mokykloje 2 metai ir daugiau. Per pirmuosius darbo metus darbuotojai įgyja pagrindinius įgūdžius ir žinias, reikalingas jų pareigoms atlikti. Antraisiais metais jie dažnai pradeda gilinti savo kompetencijas, geriau supranta organizacijos kultūrą ir procesus, kas leidžia efektyviau atlikti užduotis¹³. Kokybinio interviu metodu buvo apklausta Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų logopedai (n=11) iš keturių skirtingų miestų. Jų logopedinio darbo stažas nuo 2,5 iki 25 metų.

---

¹³ Vidaus reikalų ministerija. Darbuotojų ugdymas.

https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Organzacin%25C4%2597%2520kult%25C5%25ABra/7_%2520VRM%2520Metodika_Darbuotoj%25C5%25B3%2520ugdymas.docx&ved=2ahUKEwjG1af6sPiJAxVBGBAIHXQoFPkQFnoECB4QAQ&usg=AOvVaw3FNcfcgQWCu_n7YpSHOnwu4

Tyrimo kokybė. Tyrimas buvo atliktas laikantis sudaryto plano ir metodologiškai pagrįstai. Tyrimo metodologinė kokybė grindžiama patikimumu, vidiniu ir išoriniu validumu. Prieš tyrimą atlikta teorinė analizė ir pristatyti jau atlikti tyrimai. Tyrimo dalyviai – bendrojo ugdymo mokyklų logopedai – buvo tikslingai pasirinkti, kad atitiktų tyrimo tikslą ir uždavinius. Duomenys buvo renkami laisvanoriškai ir nagrinėjami indukciniu būdu. Tyrimas vykdytas laikantis etikos reikalavimų. Renkant duomenis, naudojamos garso ir vaizdo įrašymo priemonės, taip užtikrinamas duomenų tikslumas ir patikimumas. Gauti duomenys atspindi tyrimo tikslą, remiantis jais pagrįstos tyrimo išvados.

3. LOGOPEDŲ PATIRTYS KONSTRUOJANT MOKINIŲ POZITYVŲ ELGESĮ PER LOGOPEDINES PRATYBAS

Šiame skyriuje aprašoma iš dalies struktūruoto tyrimo interviu analizė, apibendrinti rezultatai ir diskusija. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis buvo išskirta 16 kategorijų ir 60 subkategorija. Probleminiai klausimai: *Su kokiais iššūkiais ir sėkmėmis susiduria logopedai, konstruodami pozityvų elgesį? Kaip logopedinių pratybų metu logopedai konstruoja vaikų pageidaujamą elgesį?*

3.1. Mokinių netinkamo elgesio raiška ir jį lemiantys veiksniai

Siekiant išsiaiškinti, kokį netinkamą elgesį mokiniai demonstruoja per logopedines pratybas, buvo prašoma logopedų papasakoti apie savo patirtis. Atlikus duomenų analizę buvo išskirtos 4 kategorijos ir 10 subkategorijų (žr. 3 priedą). Pasak Vidić (2022), netinkamas elgesys apibrėžiamas kaip elgesys, kuris yra netinkamas situacijai ar aplinkai, kurioje jis pasireiškia arba toks elgesys, kuris pažeidžia aiškias taisykles ar nerašytas klasės normas, trukdo klasės darbą ir nutraukia mokymo bei mokymosi procesą.

Aptariant vieną iš netinkamo elgesio išraiškų buvo išskirta kategorija, **netinkamo elgesio fizinė išraiška** ir dvi subkategorijos: **destruktyvus elgesys** bei **nesugebėjimas išsėdėti vietoje** (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Netinkamo elgesio fizinė išraiška (N=8)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Netinkamo elgesio fizinė išraiška	Destruktyvus elgesys	„<...> daiktų mėtimais <...>.“ [X1]; „<...> mesti užduotis ant žemės <...>.“ [X5]; „<...> ėmimo kito vaiko daiktus nuo stalo.“ [X1]; „<...> suolo draugo atliekamo darbo, priemonių gadinimas <...>.“ [X8].
	Nesugebėjimas išsėdėti vietoje	„<...> lakstymai. <...> gali atsistoti kažkur nueiti <...>. <...> paišdykauti <...>.“ [X9]; „<...> muistosi, „kuičias“ <...>.“ [X2];

Apklaustos dalyviai dažniausia minėjo, jog susiduria su tokia netinkamo elgesio išraiška, kaip daiktų mėtymas ir kitų klasėje esančių ugdymo proceso dalyvių daiktų ėmimas („<...> *mėtomos kėdės*.“ [X4]; „<...> *ėmimas kitų daiktus* <...>.“ [X4]; „<...> *vaikai ima daiktus ir nuo mano stalo, ir net įlenda į stalčių*.“ [X1]). Taip pat teigia, kad mokiniai dažnai mėgsta peštis pratybų metu („*Peštynės* <...> *tarp vaikų* <...> *abudu pešasi* <...>.“ [X2]), gadinti kitų asmeninius daiktus („<...> *sąsiuvinių plėšimas* <...>.“ [X8]) bei stumdyti baldus („<...> *stumdomi baldai* <...>.“ [X4]). Fizinė agresija laikomas elgesys, sukeliantis ar grasinantis sukelti fizinę žalą kitiems. Tai destruktyvi savybė, susijusi su prastu bendravimu ir tarpasmeniniais santykiais (Taylor & Jose,

2014). Dar viena netinkamo elgesio fizinė išraiška, kuri būdinga vaikams, tai **nesugebėjimas išsėdėti vietoje**. Jie dažnai savavališkai atsistoja, vaikšto ar net bėgioja po klasę, kartais lenda po stalu ir nuolat nerimsta bei juda, net užsikelia kojas ant stalo („<...> pradeda vaikščioti <...>.“ [X11]; „<...> lysdavo visada po stalu.“ [X3]; „<...> kojos būna užkeltos ant stalo <...>.“ [X9]).

Apibendrinant galima teigti, kad logopedinių pratybų metu vaikai dažnai linkę gadinti tiek savo, tiek kitų daiktus, judėti po klasę be leidimo ir kartais konfliktuoti tarpusavyje. Toks elgesys trukdo jiems susikaupti, nuosekliai atlikti užduotis bei jaustis saugiai.

Sisteminant apklausos duomenis taip pat buvo išskirta dar viena kategorija, **emocijų reguliavimo sunkumai** ir trys subkategorijos: **savikontrolės problemos**, **emociniai proveržiai** bei **verbalinė emocijų iškrova** (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Emocijų reguliavimo sunkumai (N=8)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Emocijų reguliavimo sunkumai	Savikontrolės problemos	„<...> jam labai sunku susikaupti.“ [X2]; „<...> reagavimas į stimulus, kurie eina iš išorės <...> kažkas girdi, kažkas juokiasi, kažkas žaidžia.“ [X4].
	Emociniai proveržiai	„<...> emocijų proveržiai <...>.“ [X4]; „<...> pykčio proveržiai <...>.“ [X8].
	Verbalinė emocijų iškrova	„<...> šūkavimais <...>.“ [X1]; „<...> klykia, rėkia vos ne į stalą įsikabinęs.“ [X2].

Logopedai pratybų metu neretai susiduria su įvairiais vaikų emocijų reguliavimo sunkumais. Mūsų emocijos atlieka svarbias funkcijas: jos paruošia mus veiksmui, padeda priimti sprendimus, įvertinti aplinką ar kontekstą, kuriame esame, ir suteikia užuominų apie kitų ketinimus. Emocijų didinimas, mažinimas arba palaikymas yra veiksmas, kuriuos atliekame norėdami reguliuoti emocijas. Emocijos gali būti tiek teigiamos, tiek neigiamos. Jos paprastai yra susijusios su konkrečiais objektais ar tikslais ir nukreiptos į tam tikrą veiksmą arba elgesį (Macklem, 2008).

Atsižvelgiant į gautus duomenis, pastebėta, kad vaikai dažnai susiduria su **savikontrolės problemomis**. Jiems dažnai sunku susikaupti („<...> būna sunku susikaupti.“ [X7]), reaguoja į išorės stimulus, būdingas impulsyvumas („<...> impulsyvumas <...>.“ [X4]), taip pat prisideda prie visos grupės netinkamo elgesio, neturi motyvacijos mokytis („<...> mokymosi motyvacijos stoka.“ [X8]). Neretai pasitaiko ir **emocinių proveržių**, tokių kaip pykčio ir isterijos priepuolių („<...> pykčio priepuoliai <...>.“ [X11]; „Yra buvę pačių isterijos priepuolių. <...> panikos priepuoliai užėina tokie.“ [X5]), vaikai būna susierzinę, ir pergyvena dėl savo nesėkmių. Dar viena logopedų minima emocijų išraiška, tai **verbalinė emocijų iškrova**, kuri pasireiškia šūkavimu, klykimu ir rėkimu („<...> susidūrus su menkiausiu sunkumu, pulti šaukti <...>.“). Visi šie emocijų reguliavimo sunkumai rodo sudėtingą emocinę ir elgesio dinamiką, su kuria susiduria mokiniai.

Pasak Pylypow ir kt. (2017), emocijų savireguliacijos sunkumai gali pasireikšti irzlumu, kuris apibūdinamas kaip intensyvus fiziologinis bei neigiamas emocinis atsakas į dirgiklius. Tai gali išryškėti pykčiu, prasta nuotaika, dirglumu, pasipiktinimu ar nepasitenkinimu ir kartais netgi sukelti agresyvių elgesį.

Apibendrinus gautus duomenis, galima teigti, kad logopedai dažniausiai pastebi, jog pagrindiniai emocijų reguliavimo sunkumai pasireiškia mokinių savireguliacijos stoka. Vaikai linkę blaškytis, reaguoti į aplinkos trikdžius ir juos atkartoti. Logopedinių pratybų metu dažnai kyla pykčio protrūkių ar isterijos priepuolių, o savo nepasitenkinimą vaikai neretai išreiškia šauksmais ir riksmomis. Toks elgesys ne tik trukdo pačiam vaikui susikaupti, bet ir blaško kitus klasės vaikus bei apsunkina logopedui kokybišką darbo funkcijų atlikimą.

Kita kategorija, kuri buvo išskirta, tai **konfliktiškas elgesys** ir dvi subkategorijos: *verbalinės agresijos formos* bei *konfliktiška komunikacija su kai kuriais bendraamžiais* (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. **Konfliktiškas elgesys (N=6)**

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Konfliktiškas elgesys	Verbalinės agresijos formos	„<...> keiksmažodžiais <...>.“ [X1]; „<...> įžeidžiančios replikos <...>.“ [X8].
	Konfliktiška komunikacija su kai kuriais bendraamžiais	„<...> turi įtakos <...> biologiniai laukai <...>.“ [X2]; „<...> su draugu susipykęs <...>.“ [X7]; „<...> pranašumo demonstravimas tas prieš draugus noras pasirodyti. <...> lyderio <...> pozicijos siekimas.“ [X8].

Respondentai dažniausia mini tokias *verbalinės agresijos formas*, kaip keiksmažodžiai, replikos, užgauliojimai, pasišaipymai, pajuokavimai, kurie peržengia ribas, taip pat nepasitenkinimo išsakymas („<...> žodinis netinkamas elgesys ir replikos, <...> pajuokavimai, kurie jau peržengia tokio nekalto juoko ribas. Tai užgauliojimai, pasišaipymai, kurie paskui perauga į konfliktus.“ [X4]). Kaip ir atlikti tyrimai rodo, kad kai kurie pradinio amžiaus mokiniai demonstruoja lengvą žodinių agresyvių elgesį, o kiti – ryškiai išreikštą žodinę agresiją. Kiti tyrimai parodė, kad dauguma mokinių vartojo žodines frazes, kurios žemino, baugino kitus, siekiant įskaudinti draugų jausmus arba patenkinti savo ambicijas, pajusti malonumą (Wiliyanarti at al., 2020).

Pratybų metu neretai vaikai susiduria ir su *konfliktiška komunikacija su kai kuriais bendraamžiais*, kuri pasireikia nenoru sėdėti kartu, nuolatiniais konfliktais tarpusavyje, kaip vienas respondentas minėjo, kad „vaikai <...> kaip šuo su kate <...>.“ [X2]¹⁴.

Apibendrinus šiuos duomenis, galima teigti, jog pagrindinį konfliktišką elgesį lemia vaikų santykiai su bendraamžiais ir agresyvus verbalinis bendravimas. Toks elgesys gali sukelti kitiems

¹⁴ <https://www.lietuviuzodynas.lt/frazeologizmai/Suo>

vaikams stresą, sumažinti savivertę, sukelti psichologines traumas ir mažinti pasitikėjimą savimi. Be to, tai blaško dėmesį, mažina produktyvumą ir trukdo efektyviai atlikti užduotis.

Paskutinė netinkamo elgesio išraiška, kuri buvo išskirta kaip kategorija, tai **prieštaravimas veiklai ir taisyklėms** bei 3 subkategorijos: *susitarimų ir taisyklių nesilaikymas, atsisakymas atlikti užduotis bei atmestinis užduočių atlikimas* (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. **Prieštaravimas veiklai ir taisyklėms (N=9)**

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Prieštaravimas veiklai ir taisyklėms	Susitarimų ir taisyklių nesilaikymas	„<...> vaikai būna triukšmingi, <...> daug kalba <...>.“ [X3]; „<...> nepaisomi susitarimai, kuriuos bandom su vaikais aptarti prieš pratybas. Nedarom taip kaip susitarėm <...>.“ [X4];
	Atsisakymas atlikti užduotis	„<...> atsisakymas atlikti paskirtas užduotis.“ [X8]; „<...> atsisakymas dirbti <...>.“ [X11];
	Atmestinis užduočių atlikimas	„<...> atlikimas neatsakingai, bet kaip, svarbu, kad padariau.“ [X8].

Dažniausia, su kuo susiduria logopedai savo pratybų metu, tai *susitarimų ir taisyklių nesilaikymu*. Respondentai mini, kad mokiniai dažnai kalba nepakėlę rankos, pertraukia grupės draugą („<...> kalbėjimas bet kada nepakėlus rankos, arba vienas per kitą pertraukinėjimas kitų, kalbėjimas iš vietos tada, kai užsinorima, be jokios eilės ir tvarkos.“ [X4]), kalbasi tarpusavyje, pertraukia darbą užduodami su pamoka nesusijusius klausimus, nesilaiko mokinio taisyklių („Elgiasi nesilaikydami mokinio taisyklių <...>.“ [X6]). Kitas pagal dažnumą nustatytų normų nesilaikymas, tai *atsisakymas atlikti užduotis*. Mokiniai linkę neatsakyti į užduotą klausimą, nenori dirbti („<...> pasireiškia nenoru dirbti.“ [X5]), atlikti rašto darbų („<...> atsisako rašto užduotis daryti <...>.“ [X11]), bando išsisukti, ieškoti priežasčių, kad tik nereikėtų atlikti paskirtas užduotis. Taip pat išskiriama dažna mokinių užduočių atlikimo kokybės problema, jie linkę *užduotis atlikti atmestiniai*, neatsakingai, bet kaip, svarbu ją atlikti.

Vidić (2022), apžvelgusi įvairių šalių (Kinijos, JAV, Australijos, Norvegijos ir Anglijos) atliktus tyrimus išskyrė dažniausiai pasireiškiantį netinkamą elgesį: kalbėjimas be leidimo, nesulaukus savo eilės, nesusikaupimas, svajojimas, neveiklumas, nepaklusnumas, grubumas, judėjimas be reikalo, ginčai, dėstomos medžiagos per pamoką neklausymas, kitų mokinių darbo trikdymas, agresija prieš kitus mokinius, nedrausmingumas, užduočių neatlikimas, pasyvus ir antisocialus elgesys. Valente ir kt. (2020), atlikę atvejo analizę, bei interviu su mokytojais pabrėžia, kad pedagogai dažnai susiduria su įvairiomis konfliktinėmis situacijomis per pamokas, t.y. mokiniai, nesusikaupia atlikdami užduotis, jie turi rimtų mokymosi ir bendravimo sunkumų, nedirba pamokų metu ir elgiasi provokuojančiai ar agresyviai, niokoja mokyklos, savo ar kitų daiktus, taip pat rodo agresyvų elgesį bendraamžių ir mokytojų atžvilgiu, abejingi mokiniai, nerodo susidomėjimo pamoka ir kt.

Apibendrinant duomenis, galima teigti, kad vaikai, nesilaikantys susitarimų ir taisyklių, atsisakantys atlikti užduotis ar jas atliekantys nekokybiškai, labiau pakenkia sau nei aplinkiniams. Toks elgesys gali lemti mokymosi rezultatų prastėjimą, sumažėjusį atsakomybės jausmą, motyvacijos stoką ir gilėjančias elgesio problemas.

Netinkamas elgesys, tai mokinių veiksmai, kurie trukdo mokymosi procesui ir dažnai pasikartoja įvairiomis formomis, toks elgesys trukdo mokymosi procesui, sukeldamas psichologinį ir fizinį nesaugumo jausmą (Ningsih ir kt., 2023).

Tyrimu taip pat atskleisti veiksniai, kurie turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui. Buvo išskirtos 4 kategorijos ir 21 subkategorija (žr. 4 priedą).

Analizuojant interviu duomenis išskirta kategorija, **psichologiniai ir emociniai veiksniai, diskomfortas** ir 5 subkategorijos: **bloga nuotaika, savireguliacija, neigiami jausmai, charakterio bruožai, neišspręstos problemos** (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. **Psichologiniai ir emociniai veiksniai, diskomfortas (N=10)**

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Psichologiniai ir emociniai veiksniai, diskomfortas	Bloga nuotaika	„<...> ateina po pamokų, jau gali būti atėjęs, <...> nuliūdęs <...>.“ [X1]; „<...> kokios nuotaikos ateina vaikas. <...> be nuotaikos <...>.“ [X9]; „<...> nuotaikos nebuvimas.“ [X10].
	Savireguliacija	„<...> kaip jis gali susitvarkyti savo problemas emocines <...>.“ [X4].
	Neigiami jausmai	„<...> ateina po pamokų, jau gali būti atėjęs, supykęs <...> išsigandęs.“ [X1]; „<...> pykčio valdymo problemų <...>.“ [X11];
	Charakterio bruožai	„<...> nuo paties vaiko charakterio, būdo bruožų ypatumų <...>.“ [X6].
	Neišspręstos problemos	„<...> daug metų tos problemos jų taisomos <...> jau bandė su jomis susidoroti ir ankstesniais savo amžiaus tarpsniais. Tai jau jie pavargę patys <...>.“ [X11].

Keli respondentai teigia, kad mokiniai į logopedines pratybas ateina jau **blogos nuotaikos**, kuri pasireiškia liūdesiu, dėl to būna nedarbingi („<...> nusiminęs ir negali dirbti <...>.“ [X7]). Dažnas vaikas susiduria su **savireguliacijos** trūkumu („<...> negaliu susikaupti <...>.“ [X7]; „<...> dėmesio nekoncentruoja <...>.“ [X8]), patiria daug **neigiamų jausmų** („<...> sudirgę, nes jiems buvo tiesiog bloga diena <...>.“ [X9]). Taip pat logopedai pastebi, kad kartais mokiniai elgiasi netinkamai, dėl savitų **charakterio bruožų** („<...> aktyvus labai vaikas, impulsyvus <...>.“ [X8]). Vienas respondentas išsakė tokį pastebėjimą, kad mokiniai patiria diskomfortą, dėl daug metų **neišspręstų problemų**, susijusių su jo sutrikimu („<...> daug metų tos problemos jų taisomos <...> jau bandė su jomis susidoroti ir ankstesniais savo amžiaus tarpsniais. Tai jau jie pavargę patys <...>.“ [X11]).

Kita kategorija, kuri buvo išskirta, tai **socialinės aplinkos įtaka**, bei 3 subkategorijos: **namų aplinkos įtaka, emociniai ir socialiniai iššūkiai, bendraamžių replikos** (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Socialinės aplinkos įtaka (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Socialinės aplinkos įtaka	Namų aplinkos įtaka	„Tėvų požiūris <...>.“ [X2]; „<...> iš namų atėjęs toks požiūris <...>.“ [X5]; „<...> iš kokios šeimos atėjęs vaikas, su kokiomis suformuotomis šeimoje nuostatomis.“ [X6];
	Emociniai ir socialiniai iššūkiai	„Čia priklauso nuo to, kaip jaučiasi mokinys mokykloje. <...> adaptacija, perkėlimas iš kitos mokyklos <...>.“ [X4].
	Bendraamžių replikos	„<...> netinkamo pasakyti ar kažkaip <...> sureaguoti į <...> atsakymą vaiko netinkamą <...>.“ [X6].

Šeima yra pagrindinė socialinė aplinka, kurioje vaikas auga ir vystosi, todėl analizuojant vaiko netinkamą elgesį pirmiausia dėmesys nukreipiamas į šeimą. Vaiko vystymasis daugiausia priklauso nuo auklėjimo metodų ir santykių su tėvais, todėl, priklausomai nuo tėvų gebėjimo tinkamai auklėti vaikus bei nuo jų ugdymo nuostatų, šeima gali būti optimali ir stimuliuojanti aplinka vaikui arba, atvirkščiai, riboti jo vystymąsi. Bendros šeimos atmosferos kokybė yra svarbus veiksnys vaikų elgesiui. Jei šeimoje vyrauja šaltas santykis ir komunikacijos stoka, vaikams labiau tikėtina pasireikš elgesio sutrikimai (Peovska, 2022).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tėvų ir šeimos aplinka, t.y. **namų aplinka**, daro reikšmingą įtaką mokinių požiūriui bei elgesiui. Tėvų požiūris į logopedo pagalbą skiriasi: vieni tėvai ją laiko svarbia, o kiti vertina skeptiškai („<...> vieniems logopedas yra svarbu <...> kitų nuomonė, kad <...> ką <...> tas logopedas <...>.“ [X2]). Mokinių elgesį ir požiūrį formuoja šeimos vertybės bei namuose patirti vidiniai išgyvenimai („<...> vidinį išgyvenimų, atsinešti iš namų <...>.“ [X10]). Šie aspektai rodo, kad šeimos įtaka yra esminis veiksnys, kuris lemia mokinių socialinį ir emocinį vystymąsi. Elgesio sunkumų rizika yra glaudžiai susijusi su šeimos aplinka, kai kurie vaikų elgesio sunkumai gali būti reakcija į sudėtingas gyvenimo sąlygas (Baranauskienė ir Zacharevičienė, 2019).

Dažnai ugdymo procese mokiniai susiduria su **emociniais ir socialiniais iššūkiais**. Adaptacija ar aplinka, iš kurios mokinys grįžo, gali turėti įtakos netinkamo elgesio pasireiškimui („<...> priklauso nuo to, ką <...> vaikas veikė prieš tai. Kokia buvo pamoka? Gal buvo kažkokie išvyka? <...> grįžta vaikas iš tokios <...> aplinkos, kur buvo labai įsiaudrinęs.“ [X7]). Logopedinėse pratybose taip pat reikšmingas bendraamžių pavyzdys ir jų daroma įtaka („<...> netinkamai besielgiantis draugas rodo tą netinkamą pavyzdį.“ [X8]).

Taip pat mokinių emocinę būseną ir elgesį gali stipriai paveikti neigiamos **bendraamžių replikos**, komentarai ar pastabos. Respondentai mini, kad vaikai vieni kitus mėgsta provokuoti komentarais („<...> jeigu kažkas pakomentuoja, jeigu sunkiai vaikui sekasi skaityti, gauna pastabą, kad nemoka skaityti, tai vėl gali tai išprovokuoti.“ [X1]).

Palanki mokymosi aplinka ne tik prisideda prie geresnių akademinių pasiekimų, bet ir padeda lavinti mokinių tinkamo elgesio įgūdžius. Socialinė mokyklos aplinka turi didelę įtaką

mokinių mokymosi motyvacijai. Mokytojai, rodydami tinkamą elgesį, gali tapti teigiamu pavyzdžiu mokiniams. Bendraklasiai, pasižymintys gera darbo etika, taip pat gali motyvuoti kitus mokinius stengtis ir siekti geresnių rezultatų (Mundiri et al., 2022).

Apibendrinant galima teigti, jog mokinio socialinė aplinka daro reikšmingą įtaką netinkamo elgesio atsiradimui. Šeima, įvairūs patiriami iššūkiai ir bendraamžiai gali paskatinti netinkamą elgesį logopedinėse pratybose.

Dar viena kategorija, kuri buvo išskirta, tai **mokinio individualūs ypatumai** ir 5 subkategorijos: **raidos sutrikimai, fiziologiniai veiksniai, patiriami sunkumai, individuali branda, demografiniai veiksniai** (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Mokinio individualūs ypatumai (N=11)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Mokinio individualūs ypatumai	Raidos sutrikimai	„<...> turi išvadas būtent elgesio, <...> aktyvumo sutrikimų.“ [X5]; „<...> raidos sutrikimai <...>.“ [X6]; „<...> raidos sutrikimas, dėmesio, sutrikimas, elgesio sutrikimas.“ [X7].
	Patiriami sunkumai	„<...> mokymosi sunkumas.“ [X8]; „<...> vaiko asmeniniai <...> gebėjimai <...> kylantys sunkumai <...>.“ [X11].
	Fiziologiniai veiksniai	„<...> nuovargis <...>.“ [X2]; „<...> pavargę po pamokų <...>.“ [X11].
	Individuali branda	„<...> nuo kiekvieno vaiko individualumo.“ [X2]; „<...> vaiko branda <...>.“ [X4]; „<...> kiekvieno vaiko individualus dalykas <...>.“ [X11].
	Demografiniai veiksniai	„<...> 6 metų, tai priešmokyklinės ugdymo grupės.“ [X1]; „<...> pirmos klasės <...>.“ [X9]; „Pirmose - antrose klasėse <...>.“ [X5].

Tyrimas atskleidė, kad netinkamo elgesio atsiradimą dažnai lemia **mokinio individualūs ypatumai**, tokie kaip raidos sutrikimai, fiziologiniai veiksniai, individuali branda, patiriami sunkumai bei demografiniai veiksniai. Vis tik pagrindinį veiksnių, kurį mini respondentai, tai **raidos sutrikimai**, kurie apima autizmo spektro („<...> mokinukas, turintis autizmo spektro sutrikimą <...>.“ [X3]), dėmesio ir aktyvumo sutrikimus, emocijų valdymo, specifinius bei bendruosius mokymosi sutrikimus, kalbos ir kalbėjimo problemas bei sulėtėjusią raidą („<...> kiti sutrikimai, <...> netinkamai besielgia tie vaikai, kurie turi ne tik kalbos ir kalbėjimo, bet ir kitų sutrikimų <...> aktyvumo ir dėmesio emocijų, specifinių ir bendrųjų mokymosi sutrikimų, <...> sulėtėjusią raidą <...>.“ [X8]). Šie veiksniai reikšmingai paveikia mokinių gebėjimą tinkamai elgtis ir prisitaikyti.

Taip pat tyrimo duomenys atskleidė, kad mokinių elgesį ir darbingumą dažnai veikia įvairūs **patiriami sunkumai**, tokie kaip akademiniai iššūkiai, socializacijos problemos, laikinos gyvenimo situacijos („<...> patiria kažkokių kitokių sunkumų, galbūt akademinų, galbūt socializacijos, galbūt šiaip kažkokia jo gyvenime yra laikina situacija <...>.“ [X4]) ar asmeniniai gebėjimai ir elgesio sunkumai („<...> elgesio sunkumo <...>.“ [X11]).

Kartais mokiniai gali susidurti su sunkumais klasėje – jiems gali būti sunku išreikšti save arba suprasti kitus, o tai gali būti susiję su kalbos barjeriais, kalbos ir kalbėjimo sutrikimais ar bendravimo įgūdžių trūkumu. Pedagogai turi atsižvelgti į individualius mokinių poreikius ir sukurti aplinką, kuri skatintų kiekvieno vaiko potencialą. Šios sąlygos yra būtinos, kad mokiniai galėtų optimaliai vystytis ir pasiruoštų gyvenimo iššūkiams – užmegzti palaikančius santykius ir pasiekti produktyvius rezultatus mokyklos aplinkoje (Jaga ir kt., 2023).

Logopedai pabrėžia kad, mokinių netinkamas elgesys ar sumažėjęs darbingumas dažnai kyla dėl **fiziologinių veiksmų**, tokių kaip nuovargis („<...> *vaikas ateina į tas pratybas po pamokos, <...> jaučiasi dar labai pavargęs <...>.*“ [X3]), alkis („<...> *galbūt net alkanas ugdytinis.*“ [X1]) ar fizinis diskomfortas, pavyzdžiui, pilvo skausmai („<...> *skaudėjo pilvuką <...>.*“ [X9]). Šie veiksniai ypač išryškėja po pamokų, kai mokiniai jaučiasi pavargę ir neturi jėgų susitelkti į užduotis.

Dar vienas, tačiau rečiau akcentuojamas netinkamo elgesio veiksnys yra susijęs su **individualia mokinio branda** („*Čia priklauso nuo ugdytinio brandos.*“ [X4]). Tačiau respondentai daugiau dėmesio skyrė **demografiniams veiksniams**, tokiems kaip amžius ir lytis. Kalbant apie mokinių individualius ypatumus, respondentai minėjo, kad visiems amžiaus tarpsniams būdingi tam tikri elgesio bruožai, kurie atspindi jų brandą, gebėjimą reguliuoti emocijas, socialinius įgūdžius bei savikontrolę. Kai kurie respondentas pastebi, kad netinkamo elgesio atvejų daugiau pasitaiko priešmokyklinio amžiaus vaikų tarpe („<...> *labiau pasitaiko su priešmokyklinukais <...>.*“ [X9]), kiti – pradinių klasių („<...> *pirmų-antrų klasių <...>.*“ [X10]; „<...> *trečios-ketvirtos klasės mokiniai.*“ [X6]), o dalis susiduria su netinkamu elgesiu ir vyresnėse klasėse („<...> *penktokai-šeštokai <...>.*“ [X6]). Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad netinkamas elgesys dažniau pasitaiko tarp berniukų („*Dažniau berniukų tarpe.*“ [X5]).

Pasak Ticusan (2014), netinkamas elgesys išreikštas agresija būdingas berniukams, mergaitės labiau linkusios agresiją rodyti verbaline išraiška.

Kalbant apie kitus veiksnys, kurie turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui, išskirta kategorija, **užduočių pobūdis, turintis įtakos netinkamo elgesio atsiradimui** ir 8 subkategorijos: *per sunkios užduotys, rašymo užduotys, užduotys orientuotos į sutrikimą, užduočių apimtis, konkurenciją skatinančios užduotys, neįdomios užduotys, užduotis panaši į klasės darbą, namų darbų skyrimas* (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Užduočių pobūdis, turintis įtakos netinkamo elgesio atsiradimui (N=11)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Užduočių pobūdis, turintis įtakos netinkamo elgesio atsiradimui	Per sunkios užduotys	„<...> yra per sunki.“ [X1]; „<...> nesuprantama <...> sunkiai įveikiama užduotis.“ [X6]; „Tos, kurios sunkiau sekasi.“ [X8].
	Rašymo užduotys	„<...> rašymo <...> tekstą nurašyti <...>. <...> į sąsiuvinį parašyt <...>.“ [X2]; „<...> rašymo užduotys <...>, <...> vaikas, atsisako rašto užduotis daryti <...>.“ [X11].
	Užduotys orientuotos į sutrikimą	„<...> jeigu <...> vaikui yra sunku skaityti, tai skaitymo užduotys <...> jeigu yra rašymas, tai rašymas <...>.“ [X5]; „<...> sakinius kurti <...>.“ [X2]; „<...> garsinė analizė <...>.“ [X8].
	Užduočių apimtis	„<...> reikia trumpinti <...>.“ [X9]; „<...> dėl užduočių kiekio <...>.“ [X11].
	Konkurenciją skatinančios užduotys	„Žaisti konkurencinius žaidimus <...>. <...> jeigu vaikas mato, kad jau pralaimi, tada jau ir vėlgi gali kilti konfliktas.“ [X7]; „<...> grupinio darbo metu <...> konkurencija, tarpusavio nesutarimai, lyderio pozicijos siekimas.“ [X8].
	Neįdomios užduotys	„<...> nuobodu, neįdomu.“ [X2].
	Užduotis panaši į klasės darbą	„<...> kurios jiems primena užduotis klasėje.“ [X4].
	Namų darbų skyrimas	„<...> jeigu iš anksto pasakau, kad bus namų darbai duoti <...>.“ [X9].

Apibendrinant duomenis, matyti, kad mokiniai dažnai pradeda elgtis netinkamai susidūrę su nesėkmėmis, ypač kai **užduotys jiems pasirodo per sunkios** („<...> per sunkios užduotys. <...> nepatiria sėkmės, neįveikia užduočių.“ [X3]). Jiems ypač nepatinka **rašymo užduotys** („<...> rašyti. Parašyti atsakymą, aprašyti <...> rašymo užduotys <...> darbas ranka, rašikliu <...> per sunku.“ [X4]; „<...> užduotis raštu <...>.“ [X8]). Rašymas yra sudėtingas procesas, kuris reikalauja laipsniško įgūdžių vystymosi, pradedant motorine koordinacija ir baigiant aukštesniais kognityviniais gebėjimais, tokiais kaip planavimas ir organizavimas. Nepakankami rašymo įgūdžiai siejami su žemesne saviverte, prastesne socialine funkcija ir mažesniu pasitikėjimu savimi (Chung at al., 2019). Logopedai taip pat pastebi, kad **užduotys, orientuotos į specifinius sutrikimus**, dažnai provokuoja netinkamą elgesį („<...> liežuvio mankštos pratimai <...>.“ [X2]; „<...> garsų tarimo <...>.“ [X10]; „<...> sugalvoti sakinį .“ [X4]). Be sudėtingumo ir specifiškumo, neigiamą reakciją gali sukelti **užduočių apimtis** – pernelyg ilgos ar didelės apimties užduotys mažina mokinių motyvaciją ir dėmesio koncentraciją, todėl jos atliekamos nekokybiškai („<...> užduotis per ilgą <...>.“ [X9]). Be to, respondentai atkreipia dėmesį, kad vaikai nemoka žaisti **konkurencinių** ar komandinių žaidimų – visi siekia būti nugalėtojais ir lyderiais, dėl to kyla konfliktų, o kai kurie mokiniai ima elgtis netinkamai dėl nusivylimo. Netinkamą elgesį taip pat gali provokuoti **neįdomios** ir nuobodulį keliančios užduotys. Logopedai dar pabrėžia, kad mokiniams sunku atlikti užduotis, kurių struktūra **primena klasėje atliekamas užduotis** arba pyksta, jei logopedas paskiria **namų darbus**.

Apibendrinant galima teigti, kad logopedai susiduria su įvairiais veiksniais, kurie lemia netinkamo elgesio pasireiškimą. Respondentai kaip pagrindinius veiksnius įvardija blogą nuotaiką,

savireguliacijos stoką, neigiamus jausmus, namų aplinkos įtaką, vaiko raidos sutrikimus ir patiriamus sunkumus. Taip pat reikšmingas yra užduočių pobūdis, pavyzdžiui, per sudėtingos, rašymo užduotys ar užduotys, orientuotos į sutrikimą. Nors kiti veiksniai taip pat turi įtakos, jie respondentų buvo minimi rečiau.

3.2. Mokinių elgesio valdymo bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijos ir metodai

Kalbant apie elgesio valdymą bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijas ir metodus, buvo išskirtos 3 kategorijos ir 14 subkategorijų (žr. 5 priedą).

Elgesio valdymas ir reguliavimas (kategorija) buvo plačiausiai aptariamas respondentų. Išskirtos penkios subkategorijos: *taisyklių kūrimas, priminimas ir susitarimai, elgesio keitimas ir pasekmės, netinkamo elgesio kontrolė ir vertinimas, pageidaujamo elgesio stebėjimas ir skatinimas, emocinis reguliavimas ir pasiruošimas veiklai* (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Elgesio valdymas ir reguliavimas (N=11)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Elgesio valdymas ir reguliavimas	Taisyklių kūrimas, priminimas ir susitarimai	„<...> primenu <...> taisykles <...>.“ [X7]; „<...> pasakau, kokios yra pratybų taisyklės ir dažnai reikia tą kartoti <...>.“ [X9]; „Ieškoti <...> savo susitarimų.“ [X10]; „<...> su kiekvienu bandai tartis atskirai <...>.“ [X11].
	Elgesio keitimas ir pasekmės	„<...> reaguojau iš karto. Stop ir tada paaiškinu, kas čia įvyko, įvardinu tą elgesį <...>.“ [X4]; „<...> atkreipiu dėmesį <...>, kad tai yra netinkamas elgesys <...>.“ [X9]; „<...> sudrausminimas <...>.“ [X2].
	Netinkamo elgesio kontrolė ir vertinimas	„<...> nekreipiu dėmesio, leidžiu patiems nurimti ir dažnai tai veikia.“ [X5]; „<...> stengiuosi pastebėti <...> netinkamą elgesį <...>.“ [X6].
	Pageidaujamo elgesio stebėjimas ir skatinimas	„Susitariam <...> už ilgalaikį tinkamą elgesį, logopedinių pratybų metu <...> būsi apdovanotas <...>.“ [X8]; „<...> „<...> akcentuoju <...> minimalias sėkmes <...>.“ [X8]; „<...> stengiuos, pabrėžti mokinio tinkamą elgesį <...>.“ [X3].
	Emocinis reguliavimas ir pasiruošimas veiklai	„turiu smėlio laikrodį ir kartais pasiteisina <...> palieku ramybę <...> kol subėgs smėliukas <...>.“ [X4]; „Prisišaukiame ramybę <...> yra tokie pratimukai <...>.“ [X7].

Analizuojant interviu metu gautus duomenis išryškėjo, kad *taisyklių kūrimas, priminimas ir susitarimai* yra viena iš pagrindinių elgesio valdymo ir reguliavimo strategijų, kurias naudoja logopedai. Respondentai pabrėžia, jog svarbu ne tik periodiškai priminti taisykles, bet ir jas kurti kartu su mokiniais („*Formuluojam kartu su mokiniu taisykles, kurių stengiamės laikytis pamokoj <...>.*“ [X3]). Be to, jie akcentuoja, kad svarbūs ne tik pačios taisyklės, bet ir bendri susitarimai, kurie padeda efektyviau organizuoti bendravimą, skatinti bendradarbiavimą bei užtikrinti aiškumą ir tvarką („*Laikomės įvairių susitarimų <...>. <...> susitarimų principu dirbam.*“ [X3]). Mokinių

įtraukimas į klasės taisyklių kūrimą ir apibrėžimą yra vertinga mokymosi patirtis, padedanti mokiniams jaustis atsakingiems. Tai padidina įsitraukimą ir motyvaciją jų laikytis (Paris ir kt., 2024).

Taip pat svarbu, kad logopedinių pratybų metu būtų **keičiamas elgesys ir, kad vaikai pajustų jų pasekmes**. Viena iš taikomų strategijų netinkamam elgesiui keisti yra mokinio laikinas atskyrimas nuo grupės ir individualios pagalbos teikimas. Po tam tikro laiko, kai situacija stabilizuojasi, mokinyi vėl įtraukiamas į grupės veiklas („<...> individualaus dėmesio skyrimas <...> dirbti individualiai, atskirai nuo visos grupės <...>. Jis nori eiti su visais <...> nenori būti išskirtas <...> nenori dėmesio tik jam vienam <...>.“ [X8]). Logopedams kartais tenka imtis veiksmų netinkamam elgesiui sustabdyti, pavyzdžiui, sudrausminti, aiškintis situaciją ar paprašyti mokinio atsisėsti atskirai, toliau nuo kitų mokinių („Jeigu į pastabas nereaguoja <...> pasiūloma vaikui atsisėsti atskirai <...> visada žino, kad gali sugrįžti, kai jau bus pasiruošęs dirbti grupėje <...>.“ [X4]), ar išeiti iš logopedinių pratybų, kad netrukdytų kitiems („<...> tenka paprašyti ir išeiti <...>.“ [X9]). Tačiau būna situacijų, kada logopedai vieni negali sustabdyti netinkamo elgesio, tuomet kviečia į pagalbą kolegas („<...> pasitelki kolegas, socialinius pedagogus, informuoji ir kartu tada kažkaip sprendi tas problemas <...>.“ [X6]). Vienas respondentas pabrėžia, kad darbas su vaikais yra nenusipėjamas, todėl dažnai reikia gebėti lanksčiai reaguoti į įvairias situacijas. Logopedas pažymi, jog į užsiėmimus neateina su išankstiniu įsitikinimu, kad visos užduotys bus sėkmingai įgyvendintos pagal planą. Vietoj to, jis pasiruošia galimiems netikėtumams ir laiko nežinią natūralia darbo proceso dalimi.

Siekiant veiksmingai keisti mokinių elgesį logopedinėse pratybose, svarbi **netinkamo elgesio kontrolė ir vertinimas**. Kartais, kai logopedai pastebi, jog situacija tampa sunkiai valdoma, jie pasirenka strategiją dėmesiui sutelkti ir elgesiui kontroliuoti. Rankos pakėlimas, plojimas arba tiesioginis kreipimasis į mokinius, skatina juos atkreipti dėmesį ir įsitraukti, taip pat tylą arba ignoravimas, leidžia vaikams savarankiškai nusiraminti ir suvokti, kad reikia susikaupti („<...> kartais iškeliau ranką, kartais suploju <...>. <...> paprašau, kas mane mato, kas mane girdi, iškelkite ranką, kad aš susirinkčiau jūsų dėmesį.“ [X4]). Taip pat tenka nusileisti iki mokinio lygio ir atkartoti netinkamą elgesį, kad jie pamatytų save iš šalies („<...> iki jų lygio nusileisti <...> darai taip, kaip jis daro <...>. <...> kaip tu atrodei iš šalies. <...> tenka <...> nusileisti iki vaikų lygio. <...> jeigu <...> jie mykia inkščia, tai ir pati tada kartais pamiki, painkšti <...>.“ [X2]). Siekiama, kad vaikas suprastų, kaip toks elgesys atrodo iš šono, kritiškai į jį pažvelgtų ir padarytų išvadas. Kitas būdas, padedantis valdyti netinkamą elgesį, yra jo fiksavimas žymint minusu („<...> surašymas visų grupėje esančių vaikų vardus ir dėliojimas minusų, surinkus atitinkamą sutartą skaičių minusų, jie gauna pastabas į Tamo <...>.“ [X5]), tai skatina mokinių atsakomybę už savo veiksmus ir padeda jiems suvokti elgesio pasekmes. Vienas respondentas paminėjo kitą

veiksmingą būdą, kuris ne tik padeda kontroliuoti elgesį, bet ir ugdo mokinių emocines bei socialines kompetencijas, tai suolo garsumo matavimas („<...> *garsumo matuoklį* <...> iš mokytojos perimti. Tai mes ten eilėm suolus žymėjom, kuris triukšmingiausias ir jie <...> atsakingai už savo komandą, kad nepavesti <...>.“ [X11]). Tačiau dažnai logopedai stengiasi ne tik kontroliuoti, stabdyti ar keisti netinkamą elgesį, bet ir ***pastebėti tinkamą ir dažnai jį skatinti***. Respondentai išskiria keletą būdų, kuriuos taiko savo veikloje. Viena iš jų - vizualus elgesio žymėjimas spalvomis, siekiant motyvuoti mokinius elgtis tinkamai („<...> *atsineša* <...> *sąsiuvinius, kuriuose* <...> *spalvinam žaliai* <...>. Tai <...> *visada juos motyvuoja* <...> *nori būti visi* <...> *teigiamai įvertinti* <...>.“ [X5]). Teigiamas įvertinimas didina vaikų norą būti pripažintiems už tinkamą elgesį. Taip pat logopedai naudoja „Žetonų“ metodą, kuris padeda valdyti elgesį, o už tinkamą elgesį mokinys gauna simbolinius apdovanojimus („*Žetonų taikom metodą* <...> *pratybų pabaigoje ar po savaitės suskaičiuojam, kaip jam sekėsi, jis vertina savo elgesį ir tuomet yra leidžiama vaikui užsiimti jo mėgstama veikla* <...> *jeigu mūsų susitarimai buvo įgyvendinti*.“ [X3]). Logopedai siekia akcentuoti net ir mažiausias sėkmes, taip motyvuodami vaikus tobulėti. Už gerą elgesį jie dažnai siunčia tėvams teigiamas žinutes per „Tamo“ dienyne, taip įtraukdami šeimą į vaiko pasiekimų įvertinimą („<...> *už gerą elgesį rašau „Tamo“ dienyne pagyrimą tėvams* <...> *labiau* <...> *už gerą* <...>.“ [X10]). Specialistai sąmoningai stengiasi pastebėti tinkamą elgesį, jį pagiria ir tik tuomet, kai vaikas elgiasi tinkamai, tuomet skiria jam dėmesį („<...> *dėmesį gauna tik tuomet, kaip prasideda tinkamas elgesys* <...>.“ [X3]). Vienas respondentas pabrėžia, kad yra svarbu skatinti teigiamą elgesį („<...> *reikia nuolat skatinti* <...> *teigiamą elgesį* <...>.“ [X8]). Šiais būdais logopedai skatina elgtis tinkamai, ugdo pasitikėjimą savimi, motyvuoja mokinius, skatina tėvų įsitraukimą, formuoja tinkamo elgesio modelius. Teigiamas pastiprinimas yra svarbus elementas, padedantis ugdyti tinkamus vaikų įgūdžius. Kai vaikai rodo tinkamą elgesį vietoj probleminio, būtina juos paskatinti ir suteikti grįžtamąjį ryšį (Fettig at al., 2013). Dar vienas aspektas, kuris svarbus siekiant pageidaujamo elgesio logopedinėse pratybose, tai ***emocinis reguliavimas ir pasiruošimas veiklai***. Respondentai mini, kad svarbu sukurti palankią emocinę aplinką, skatinti mokinių susikaupimą bei motyvaciją. Pratybų pradžioje siekiama atpažinti ir įvardinti savo emocijas („<...> *pirmiausiai mes turime „mometrą“ ir* <...> *turi įvardinti savo emociją*.“ [X3]), spalvinant skatinti atsipalaidavimą ir susikaupimą („<...> *jeigu jie klausia, ar mes spalvinsim, <...> tai leidžiu <...> pratybų pradžioje* <...> *kad jie <...> atsipalaiduotų, susikauptų* <...>.“ [X9]), taip pat svarbu atsižvelgti į individualius mokinių poreikius ir leisti jiems pailsėti, jei to reikia („<...> *vienam užtenka leisti pailsėti* <...>.“ [X11]). Vienas respondentas akcentuoja, kad svarbu ir vaikus sudominti prieš veiklą („<...> *reikia labiau sudominti* <...>.“ [X9]).

Apibendrinant galime teigti, kad ši kategorija apima įvairius logopedų naudojamus **elgesio valdymo ir reguliavimo metodus**, kurie sujungia pozityvią motyvaciją, atsakomybės ugdymą, netinkamo elgesio pasekmių suvokimą ir grupinės atsakomybės skatinimą. Šios strategijos siekia ugdyti mokinių savireguliaciją ir bendravimo įgūdžius.

Kita kategorija, kuri buvo išskirta, tai **pozityvių santykių kūrimas** ir 4 subkategorijos: **pozityvi komunikacija, asmeninis dėmesys ir emocinis ryšys, palaikymas ir pagalba vaikui bei lankstumas** (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Pozityvių santykių kūrimas (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Pozityvių santykių kūrimas	Pozityvi komunikacija	„<...> užtenka <...> pasikalbėjimo <...>.“ [X7]; „<...> tai daugiau kalbamės <...>.“ [X11]; „<...> aiškinamės.“ [X6]; „<...> paaiškinti, kokios pasekmės <...>.“ [X8].
	Asmeninis dėmesys ir emocinis ryšys	„Paguoda, <...> padrąsinti, <...> pastebėti vaiką <...>. Pripažinimas vaiko, <...> pasisveikinimas su vaiku, pakalbinimas, koridorių, <...> kitose erdvėse.“ [X4]; „<...> kalbėjimas su vaikais <...>.“ [X9]; „<...> pažinimas vaiko.“ [X10].
	Palaikymas ir pagalba vaikui	„<...> jie kartais netgi per daug nori kalbėt, bet reikia, nes kartais jiems gali pasakyti labai svarbius dalykus, kurie kuriuos gal nepasakys kitiems žmonėms, o mes galim <...> padėti jiems.“ [X9].
	Lankstumas	„<...> kartais nusileisti net iki vaikų lygio <...>.“ [X3]; „<...> žaidimas lauke <...>.“ [X9].

Dar vienas itin svarbus aspektas, siekiant valdyti ir skatinti pozityvų elgesį, yra **pozityvių santykių kūrimas**. Pagrindinė priemonė, kuri padeda spręsti netinkamo elgesio problemas ir kurti pozityvius santykius yra **pozityvi komunikacija** su mokiniu. Respondentai pabrėžia, kad svarbu su mokiniu kalbėtis („<...> pokalbis su vaiku.“ [X2]), aiškintis („<...> aiškinti, kodėl tas elgesys yra netinkamas, <...> kodėl tai yra netinkamas elgesys, paaiškinti.“ [X9]), aptarti problemas, siekiant suprasti jų emocinę būseną, elgesio priežastis ir paaiškinti netinkamo elgesio pasekmes. Tiesioginis bendravimas padeda mokiniams suprasti, kodėl tam tikras elgesys yra nepriimtinas, o pedagogams – įsigilinti į vaikų poreikius ir emocijas. Kartais tokie pokalbiai leidžia mokiniams atvirai išsakyti svarbius dalykus, kurie kitu atveju galėtų likti nepastebėti („<...> paklausiu, kaip jums sekasi kaip nuotaikos, <...> kaip pusryčiauo, ar papusryčiauot, ar viską suvalgėt, nes man labai svarbu, kad suprast, kokios emocinės būsenos ateina pas mane vaikas šiandien <...>.“ [X9]).

Kuriant pozityvius santykius, itin svarbu užmegzti su vaiku **emocinį ryšį ir skirti jam asmeninį dėmesį**, bendrauti ir palaikyti ryšį įvairiose situacijose – tiek mokykloje, tiek už jos ribų. Pasisveikinimas, pokalbiai, vaikų pastebėjimas ir pripažinimas, paguoda bei padrąšinimas padeda sukurti draugišką atmosferą („<...> mieste sutinki, pasisveikinti, ar mokykloje <...>.“ [X3]). Mokinio pažinimas ir gyrimas už gerą elgesį skatina pasitikėjimą ir stiprina tarpusavio ryšį („<...>

gyrimas už gerą elgesį. <...> bendraujį su vaikais <...> pašnekinimas, pakalbinamas <...>“. [X7]).

Norint **palaikyti ir padėti vaikui**, labai svarbus bendradarbiavimas su juo, pavyzdžiui, aiškinantis užduotis kartu prie lentos („<...> *jeigu dirbam kartu <...> aiškinamės lentoj, tai įmanoma suvaldyti ir nusiraminti, nes mokinys išgirsta gauna pagalbą ir tada dirba.*“ [X1]), padedant suvaldyti emocijas ir nusiraminti, nes jie jaučiasi išklausyti ir gauna reikalingą pagalbą. Logopedo **lankstumas** ugdymo procese yra svarbus aspektas, leidžiantis prisitaikyti prie mokinių poreikių. Kartais tenka nusileisti iki vaikų lygio („<...> *kartais nusileisti net iki vaikų lygio <...>.*“ [X3]), įsitraukti į jų veiklas ar žaidimus („<...> *žaidimas lauke <...>.*“ [X9]), taip skatinant bendravimą ir pozityvius santykius. Vaikų santykiai mokykloje yra labai svarbūs jų mokymosi ir socialinio elgesio vystymuisi. Moksliniai tyrimai atskleidžia stiprų ryšį tarp šių santykių ir vaikų pasiekimų akademiniame, kalbinėje ir socialinio elgesio srityse. Mokinių ir mokytojų santykiai sukuria palaikančią aplinką, kurioje vaikai skatinami laikytis socialinių normų, aktyviai dalyvauti mokymosi procese ir plėtoti socialinę sąveiką, taip stiprindami savo akademinius bei socialinius gebėjimus (Sheridan ir kt., 2021).

Apibendrinant galime teigti, kad mokinių elgesio valdymas ir pozityvaus elgesio konstravimas apima labai plačius aspektus, nuo kurių priklauso jų elgesys per logopedines pratybas. Svarbu ne tik kartu su mokiniams kurti taisykles ir susitarimus, bet ir nuosekliai stebėti, vertinti bei kontroliuoti netinkamą elgesį, padedant vaikui suprasti jo pasekmes. Tačiau ne mažiau svarbu pastebėti bei skatinti tinkamą elgesį, ugdant mokinių supratimą apie teigiamas elgesio pasekmes. Reikšmingas dėmesys turėtų būti skiriamas vaikų mokymui atpažinti ir valdyti savo emocijas, siekiant jų aktyvaus įsitraukimo į ugdymo veiklas. Logopedai, siekdami efektyvios pagalbos mokiniams, turi kurti pozityvius santykius, remdamiesi įvairiais metodais, tokiais kaip atviri pokalbiai, dėmesio rodymas vaikui, jo pažinimas, individualių poreikių supratimas bei pagalba. Taip pat svarbu stengtis prisitaikyti prie vaiko ir ugdyti pasitikėjimą, skatindami jį bendradarbiauti. Tokia strategija padeda ne tik spręsti elgesio problemas, bet ir sukuria palankią aplinką vaiko asmeniniam ir socialiniam augimui.

Analizuojant gautus duomenis, buvo išskirta dar viena kategorija, **logopedo asmenybės ir profesinių kompetencijų struktūra** ir 5 subkategorijos: **asmeninės savybės, vertybės ir principai, profesiniai įgūdžiai ir kompetencijos, bendrieji kursai skirti visiems pedagogams, nėra kursų logopedams** (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Logopedo asmenybės ir profesinių kompetencijų struktūra (N=11)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Logopedo asmenybės ir profesinių kompetencijų struktūra	Asmeninės savybės	„<...> kantrybę <...>.“ [X2]; „<...> gebėti išlaikyti ramybės būseną <...>.“ [X5]; „<...> gebėjimas suprasti kitą, pajauti turbūt arba bent jau įsivaizduoti, ką jisai jaučia toje situacijoje.“ [X11]; „<...> draugiškumas.“ [X10].
	Vertybės ir principai	„<...> laikytis nuoseklumo <...>.“ [X7]; „<...> svarbu man kiekvieną vaiką priimti tokį, koks jis yra.“ [X10]; „<...> kiekvieną vaiką pažinti <...>.“ [X8]; „<...> sąžiningu būti su vaikais.“ [X7]; „Nuoširdumas <...>.“ [X10].
	Profesiniai įgūdžiai ir kompetencijos	„<...> ir kūrybiškumas <...>.“ [X3]; „Būti lanksčiam <...>.“ [X8]; „<...> savireguliacija.“ [X10]; „<...> mokėti valdyti pats savo emocijas <...>, kad pačiam nepulti ir balso pakelti <...>, kad <...> labiau nepaskatintum <...> neigiamo elgesio <...>.“ [X5]; „<...> gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti <...>.“ [X3]; „<...> gebėti valdyti situaciją <...>.“ [X11].
	Bendrieji kursai skirti visiems pedagogams	„<...> esu tik vieną kartą klausiusi apie <...> elgesio ir emocijų sutrikimus turinčius vaikus <...>.“ [X2]; „<...> teko sudalyvauti keliuose seminaruose, mokymuose <...> bendro pobūdžio, bendruose visai mokyklai arba <...> tik mokytojams <...>.“ [X7]; „<...> bent jau kartą metuose <...> suteikia <...> bendro pobūdžio informacijos <...>.“ [X8].
	Nėra kursų logopedams	„Žinoma, ne logopedinių pratybų metu.“ [X3]; „<...> nesu išklausius tokių, nežinau, ar tokie yra <...>.“ [X6].

Siekiant, netinkamą elgesį pakeisti į pageidaujamą, itin svarbios tampa logopedo **asmeninės savybės**. Respondentai išskiria tokias savybes kaip kantrybė („<...> reikia kantrybės <...>.“ [X4]), ramybė („<...> ramybė <...>.“ [X2]; „Išlikti ramiam <...>.“ [X7]), empatija („<...> didelė širdis, kad stengtis atjausti ir supras tą vaiką <...>.“ [X1]), draugiškumas („<...> draugiška su vaikais, kaip su sau lygiu <...>.“ [X2]), charizma („Kartais reikia tokio aš sakau, tokios charizmos, žavesio <...>. <...> kieta, bet jų lygio <...>.“ [X2]), išvalgumas („<...> numatyti situacijos kelis žingsnius į priekį <...>.“ [X11]), atvirumas („<...> atvirumas.“ [X10]), lyderystė („Skatinti pozityvaus elgesio skatinimą apskritai visos bendruomenės.“ [X3]). Taip pat akcentuoja, kad svarbios ne tik asmeninės savybės, bet logopedai taip pat turėtų puoselėti **vertybes ir vadovautis aiškiais principais** savo darbe. Pastebėta, jog logopedams itin reikšminga išlaikyti nuoseklumą, rodyti pagarbą mokiniui, stengtis jį pažinti, būti sąžiningiems ir nuoširdiems. Tačiau vien asmeninių savybių ir vertybių nepakanka, būtini **profesiniai įgūdžiai ir kompetencijos**. Logopedai interviu metu pabrėžė, kad svarbus kūrybiškumas („<...> kūrybiškumo <...>.“ [X2]), lankstumas („<...> lankstumas <...>.“ [X3]), savireguliacija ir savikontrolė („<...> tvirtumas dėl <...> taisyklių, kad nepalūžti pačiai ir išlaikyti <...> savo kontrolę.“ [X7]), gebėjimas spręsti problemas („<...> gebėjimas spręsti problemas <...>.“ [X3]) ir bendradarbiauti („<...> mokėjimas bendradarbiauti su vaikais <...>.“ [X9]), taip pat gebėti valdyti situacijas („<...> gebėti valdyti situaciją <...>.“ [X11]). Siekiant tobulinti savo profesines kompetencijas pozityvaus elgesio konstravimo, elgesio valdymo ir keitimo srityje, būtina dalyvauti įvairiuose mokymuose ir seminaruose. Respondentai mini, kad yra tekę išklausti **bendrus kursus skirtus visiems pedagogams**. Vieni juos yra išlausę vieną kartą („<...> per metus tai vieną kartą <...>.“

[X3]), kiti keletą kartų per metus („<...> bendrai, tai keletą kartų per metus.“ [X1]). Kartais ugdymo įstaiga išperka visiems pedagogams tokio pobūdžio mokymus, seminarus („<...> darbovietė išperka pedagogas.lt <...> mokymus <...>.“ [X5]). Vis dėlto respondentai išreiškė apgailestavimą dėl kursų trukumo, kurie būtų pritaikyti logopedų darbo specifikai ir suteiktų reikalingų žinių, jie pabrėžia, kad *nėra kursų logopedams* („Kad <...> logopedinėse pratybose, tai <...> nesu klausiusi.“ [X1]; „<...> logopedinėse pratybose <...> negaliu pasigirti <...> labai trūksta mokymų ir seminarų <...>.“ [X7]).

Apibendrinant galima teigti, kad viena iš logopedų darbo sėkmių, siekiant keisti netinkamą elgesį į pageidaujamą, priklauso nuo asmeninių savybių, vertybių, profesinių kompetencijų ir specifinių žinių dermės. Specializuoti mokymai galėtų reikšmingai prisidėti prie jų veiklos efektyvumo gerinimo.

3.3. Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, konstruojant mokinių pozityvų elgesį

Dar viena sritis, kuri buvo aptarta su logopėdais, tai bendradarbiavimas su ugdymo proceso dalyviais ir jo formos. Atlikus duomenų analizę buvo išskirtos 4 kategorijos ir 13 subkategorijų (žr. 4, 5, 6 priedai). Aptariant bendradarbiavimo svarbą, buvo išskirta kategorija, **bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais** (žr. 6 priedą) ir 5 subkategorijos: *informavimas raštu, pokalbis mokykloje, pokalbis telefonu, įtraukimas į skatinimo sistemą bei tėvai nelinkę bendradarbiauti* (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. **Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais (N=10)**

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais	Informavimas raštu	„<...> į "Mano dienyną" visada galiu rašyti pastabą <...>.“ [X1]; „<...> laišškai per „Tamo“.“ [X2]; „<...> kai <...> norisi, kad ir tėvai padėtų <...> pakalbėtų <...> parašau žinutę į „Tamo“.“ [X4].
	Pokalbis mokykloje	„<...> būna pusmetiniai pokalbiai <...> aptariant vaiko pažangą.“ [X4]; „Jeigu jau tikrai būna neišsprendžiamų dalykų, tada kviečiamės tėvus atvykti į mokyklą. Šnekam, diskutuojam, tariamės, ieškom bendrų sprendimų.“ [X5]; „Kalbuosi su tėvais <...>.“ [X9].
	Pokalbis telefonu	„<...> skambinti ir prašyti pagalbos <...>.“ [X1]; „<...> skambutis individualus <...>.“ [X11].
	Įtraukimas į skatinimo sistemą	„<...> tėvai irgi namuose turi kažkokių skatinimo priemonių ir geriau pažįsta vaikus, kaip juos motyvuoti kažkokiam darbui. Tai <...> apsiukeičiam rekomendacijom vieni su kitais.“ [X5]; „<...> prašau, kad pasikalbėtų, motyvuotų vaikus <...>.“ [X9].
	Tėvai nelinkę bendradarbiauti	„<...> kviečiu tėvelius ir tikrai yra tėvelių, kurie nelabai sureaguoja <...>.“ [X3].

Tyrimo duomenys rodo, kad logopedai linkę bendrauti ir bendradarbiauti su tėvais, siekdami elgesio valdymo tikslų. Jie dažniausia bendrauja su tėvais nuotoliniu būdu, **informuoja raštu**. Dažniausia rašo informacinius laiškus elektroniniu dienynu apie vaiko elgesį pratybų metu, kad tėvai gautų grįžtamąją informaciją („<...> žinutė „Tamo“ dienyne. <...> informuoju po kiekvieno užsiėmimo <...>, kad tėvai turėdavo tą grįžtamąją informaciją“ [X11]), nes tai leidžia efektyviai ir struktūruotai perteikti informaciją. Tokia praktika ne tik užtikrina reguliarių grįžtamojo ryšio teikimą, bet ir padeda tėvams išsamiau suprasti vaiko pažangą bei sunkumus.

Logopedai pabrėžia tiesioginio bendravimo svarbą su tėvais, kuris vyksta **mokykloje** („<...> kartais <...> mes kalbame gyvai, akis į akį <...>.“ [X4]). Tokios situacijos, kai tėvai ateina pasiimti vaiko, suteikia galimybę trumpai aptarti vaiko pratybų eigą, pažangą ar kylančius iššūkius. Toks bendravimas leidžia logopedams operatyviai perduoti svarbią informaciją ir palaikyti reguliarių ryši su tėvais. Įvairiapusis bendravimas su tėvais yra svarbi logopedo darbo dalis, padedanti užtikrinti sklandų ugdymo procesą, efektyviai spręsti iškilusias problemas ir stiprinti partnerystę su šeima.

Taip pat mokyklose vyksta tėvų dienos – specialiai organizuojami renginiai, kurių metu aptariamai mokinio pusmečio rezultatai, pažanga ir ugdymo procese iškilę iššūkiai („<...> kalbame individualių pokalbių metu arba kaip būna <...> tėvų dienos, kai tėvai lankosi mokykloje <...>.“ [X6]). Logopedai turi galimybę individualiai bendrauti su tėvais, pateikti išsamias įžvalgas apie vaiko gebėjimus, elgesį užsiėmimų metu bei kalbos ugdymo pažangą. Šie susitikimai padeda ne tik stiprinti bendradarbiavimą tarp logopedų ir šeimos, bet ir įgalina tėvus aktyviau dalyvauti vaiko ugdymo procese, suteikdami jiems aiškius nurodymus bei rekomendacijas. Tokios dienos yra svarbi logopedo darbo dalis, leidžianti užtikrinti kompleksinį ir tęstinį vaiko ugdymą.

Dar viena bendravimo forma, kurią mini logopedai, tai **pokalbis telefonu**: („<...> bendrauju telefonu.“ [X4]). Tai dažnai naudojamas greitas ir patogus būdas pasidalinti aktualia informacija, kai būtina skubiai aptarti vaiko ugdymo klausimus arba kai nėra galimybės susitikti asmeniškai. Telefoninis bendravimas leidžia logopedams operatyviai perduoti informaciją apie vaiko pažangą, rekomendacijas arba aptarti iškilusias problemas. Ši bendravimo forma padeda užtikrinti nuolatinį ryšį ir leidžia logopedams greitai reaguoti į iškilusius klausimus ar situacijas. Tokiu būdu sukurama efektyvi komunikacijos sistema, kuri skatina sklandų bendradarbiavimą tarp logopedo ir šeimos.

Viena reikšminga bendradarbiavimo formų, kurią nusako logopedai, tai **tėvų įtraukimas į skatinimo sistemą**: „<...> tėvai yra įtraukiami į tą teigiamą elgesio skatinimo sistemą, <...> kažkaip tai apdovanoja <...> kažką <...> nuperka.“ [X8]. Respondentai teigia, kad tėvai geriausia pažįsta savo vaiką ir žino, kaip jį gali paskatinti. Tokiu būdu logopedai ir tėvai tampa vieninga komanda, siekiančia skatinti teigiamą elgesį bei pažangą. Vienas respondentas taip pat pabrėžia,

kaip svarbus yra grįžtamasis ryšys, kuris vyksta po tėvų ir vaiko pokalbio namuose. Logopedai pastebi, kad kai vaikas aptaria savo elgesį su tėvais, dažnai galima pastebėti teigiamus pokyčius jo elgesyje („<...> *ateina jau atsiprašyti ir bent jau porą pamokų sėdime ramiai* <...>.“ [X2]).

Tačiau tyrime taip pat buvo išreikštas susirūpinimas dėl tėvų, kurie ***nelinkę bendradarbiauti su logopedais*** („<...> *kviečiu tėvelius ir tikrai yra tėvelių, kurie nelabai sureaguoja* <...>.“ [X3]), taip logopedas paliekamas vienas spręsti mokinio netinkamo elgesio problemas.

Vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių mokinių elgesio sunkumų sprendimą, taip pat jų šeimų ir mokytojų sėkmę, yra veiksmingas šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas. Reguliari ir konstruktyvi mokytojų komunikacija su tėvais gali skatinti tėvų motyvaciją ir įsitraukimą, taip prisidedant prie geresnių vaiko elgesio ir akademinių rezultatų (Fefer ir kt., 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad įvairiapusis ir reguliarus bendravimas su tėvais yra būtinas efektyviam vaikų elgesio valdymui ir pažangos skatinimui. Pagrindinės bendravimo ir bendradarbiavimo formos apima informavimą apie vaiko elgesį, kontaktinius ir nuotolinius pokalbius bei bendrų skatinimo sistemų kūrimą. Nors dauguma tėvų aktyviai dalyvauja, kai kurių tėvų pasyvumas išlieka reikšmingu iššūkiu logopedų darbe.

Kalbant apie kitą svarbią bendradarbiavimo formą, tai Tarpdisciplininis bendradarbiavimas, kuriai nagrinėti buvo išskirtos 3 kategorijos ir 7 subkategorijos (žr. 7 priedas).

Pagrindinę tarpdisciplininę bendradarbiavimo formą, kurią išskyrė tyrimo dalyviai, tai **komunikacija ir sąveika** (kategorija) ir 3 subkategorijos: ***pokalbis ir diskusija, profesinis tobulėjimas dalijantis patirtimi bei pedagogų bendradarbiavimas ir sprendimai*** (subkategorijos) (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Bendradarbiavimas ir profesinis tobulėjimas (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Bendradarbiavimas ir profesinis tobulėjimas	Pokalbis ir diskusija	„<...> pokalbis su mokytoju <...>.“ [X2]; „<...> susitinkam ir <...> diskutuojam <...>.“ [X5]; „<...> aptariam <...>.“ [X11].
	Profesinis tobulėjimas dalijantis patirtimi	„<...> susitinkam ir <...> teikiame vieni kitiems rekomendacijas <...> kuriam ir bandom, kaip tęstinumą daryti <...>.“ [X5]; „<...> ieškome netinkamo elgesio sprendimo būdų <...> dalinamės patirtimi.“ [X8]; „<...> aptariam <...> kokias priemones taiko klasėje, kad būtų taikomos ir pas mane.“ [X11].
	Pedagogų bendradarbiavimas ir sprendimai	„Su mokytojais bendradarbiavimas dažniausiai vyksta vaiko gerovės komisijos posėdžiuose <...>.“ [X5]; „<...> mokykloje yra priimti tam tikri sprendimai dėl mokinių netinkamo elgesio ir kaip spręsti tas problemas. Mes turime <...> pasirenkę atskiras formas <...>.“ [X6].

Viena iš pagrindinių bendradarbiavimo formų yra pokalbis. Logopedai pabrėžia, kad dažnai ***pasikalba su mokytojai apie rezultatus, diskutuoja*** („<...> *pasikalbam* <...> *apie rezultatus* <...>.“ [X4]; „<...> *visada aptariant* <...> *pokalbių metu*.“ [X6]; „*Diskutuoju*.“ [X9]). Taip

pat svarbu, kad susitikimų metu bendradarbiavimo dalyviai dalijasi savo **profesine patirtimi** elgesio valdymo srityje, teikia vieni kitiems rekomendacijas, praktiniais patarimais, išklaustyto seminarų medžiaga, taip pat teigia, kad vyksta įvairūs kolektyviniai renginiai, kurių metu pedagogai dalijasi savo patirtimi, žiniomis („<...> dalinimasis įvairiomis rekomendacijomis, praktiniais patarimais, žiniomis, įgytomis per seminarus, <...> kolega kolegai, <...> masiniai kolektyviniai renginiai <...>.“ [X5]). Dar mini, kad svarbu bendradarbiauti ne tik su mokytoju, kuris ugdo ir pažįsta mokinį, bet ir su platesne pedagogų bendruomene. **Pedagogų bendradarbiavimas ir sprendimų** priėmimas vyksta vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, kur aptariami ir sprendžiami vaikų gerovės klausimai, susiję su ugdymu, elgesiu, emocine savijauta ar specialiaisiais poreikiais. Bendradarbiaujant siekiama parinkti tinkamiausias priemones ir strategijas mokinio poreikiams tenkinti bei užtikrinti jo sėkmingą ugdymą. Taip pat mini, kad mokykla turi priėmusi bendrą tvarką, dėl netinkamo elgesio fiksavimo ir problemų sprendimų priėmimo. Pedagogų tarpusavio bendradarbiavimas, idėjų dalijimasis ir kolektyvinis problemų sprendimas daro teigiamą įtaką mokinių pasiekimams. Tai apima komandinį darbą, atsakomybės pasidalijimą, grįžtamojo ryšio teikimą bei pasitikėjimo stiprinimą (Menada, 2023).

Dar viena kategorija, kuri buvo išskirta, tai **elgesio valdymo priemonės ir strategijos**, taip pat 2 subkategorijos: **dvišalis ir trišalis elgesio stebėjimas** bei **vienodų taisyklių laikymasis** (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Elgesio valdymo priemonės ir strategijos (N=5)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Elgesio valdymo priemonės ir strategijos	Dvišalis ir trišalis elgesio stebėjimas	„<...> turėjo <...> knygutę, <...> kurioje mes <...> žymėdavom šypsenėlėmis. <...> veiklą metu <...> įvertina, kaip elgiasi <...> pas mane ir <...> grįžta tėvams <...>.“ [X8]; „<...> turi <...> lipdukų sistemą.“ [X11].
	Vienodų taisyklių ir susitarimų laikymasis	„<...> stengiamės laikytis tų pačių taisyklių <...> pas mane, taip pat pas mokytoją <...> spec. pedagogą <...>.“ [X3].

Išanalizavus respondentų atsakymus, buvo pastebėta, kad svarbus yra **dvišalis ir trišalis elgesio stebėjimas**. Dvišalio elgesio stebėjime dalyvauja logopedas ir mokytojas, kada mokytojas klasėje vykdo elgesio stebėjimą, žymi jį drausmės sąsiuvinyje, o logopedas tęsia tą patį logopedinėse pratybose („Jeigu mokytoja būna užvedusi drausmės sąsiuvinį, <...> kur žymi <...> ar klįjuoja lipdukus <...> pratėsiu <...> pas save <...>.“ [X1]), taip pat kartu rengia elgesio intervencijos planus („<...> kartu su mokytoja rengėm elgesio intervencijos planą <...>.“ [X3]). Trišalį elgesio stebėjimą atlieka ne tik logopedas ir mokytojas, bet ir tėvai. Visa stebėjimo veikla, kuri vyksta mokykloje (klasėje ir logopedinėse pratybose) tęsiama namuose („<...> turi <...> lipduką gauti pas mane <...> klasėje <...> ir <...> tėvai namuose tęsinį padaro.“ [X11]).

Dar viena svarbi elgesio valdymo priemonė, kurią naudoja pedagogai, tai **vienodų taisyklių ir susitarimų laikymasis**. Tiek konkretaus vaiko ugdymo dalyviai, tiek visos mokyklos pedagogai

laikosi tų pačių taisyklių ir susitarimų, kad valdytų netinkamą elgesį ne tik pamokoje, bet ir pertraukų metu („<...> visi esam sutarę nepraeiti pro šalį <...>.“ [X6]).

Dažniausios bendradarbiavimo formos yra individualūs pokalbiai, trišaliai susitikimai (vaikas-tėvas-mokytojas), kolektyvinės tradicinės formos, tėvų susitikimai, elektroninių laiškų rašymas ir bendravimas telefonu, teminiai seminarai ir kt. Tačiau kai kurios bendradarbiavimo formos neatitinka bendradarbiavimo elementų, nes jos turi vienpusį poveikį (Mendelova ir Gužíková, 2024).

Atliekant duomenų analizę, buvo išskirti, ne mažiau svarbūs pasisakymai apie bendradarbiavimą, **Požiūris į bendradarbiavimą ir jo poreikį** (kategorija) (žr. 8 priedas) ir 2 subkategorijos: *bendradarbiavimo svarba bei gebėjimas savarankiškai spręsti vaikų elgesio problemas* (žr. 15 lentelė).

15 lentelė. Požiūris į bendradarbiavimą ir jo poreikį (N=5)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Požiūris į bendradarbiavimą ir jo poreikį	Bendradarbiavimo svarba	„<...> mokytoja <...> nesutvarkys elgesio logopedinėse pratybose, <...> labiau gali padėti daryti tėvai.“ [X1]; „Be tėvelių pastiprinimo <...> mes niekas.“ [X3]; „Tas bendradarbiavimas toks tradicinis žodis, bet tai yra labai <...> svarbus.“ [X9].
	Gebėjimas savarankiškai spręsti vaikų elgesio problemas	„<...> kad reikėtų kalbėtis su tėvais dėl netinkamo elgesio <...> nebūna, nepasitaiko.“ [X7]; „<...> mano pačios kaip specialistės, gebėjimas tą vaiką įtikinti, užnorinti dirbti <...>. [X7].

Tyrimo dalyviai kalbėjo ne vien tik apie tai, kaip bendrauja ir bendradarbiauja su ugdymo proceso dalyviais, bet išreiškė savo nuomonę, apie *bendradarbiavimo svarbą*. Logopedai mini, kad spręsti elgesio problemas vieniems sudėtinga ir reikalingą tėvų, bei mokytojų pagalbą („<...> jeigu aš spręsiu tik viena, o mokytoja neprisidės prie problemos sprendimo, tai mes jos tada niekada neišspręsimė.“ [X3]; „<...> netinkamas elgesys mažėja, kai dirbam kartu, kai bendradarbiaujam.“ [X3]). Nors daugelis respondentų kalbėjo apie bendradarbiavimo svarbą, jo formas, tačiau buvo logopedų, kurie nemato poreikio bendradarbiauti, siekiant pageidaujamo elgesio logopedinėse pratybose, dažnai specialistai iškilusias problemas *sprendžia patys*, ar jiems dar neteko susidurti, su sudėtingu netinkamu elgesiu, kad tektų kreiptis pagalbos į tėvus: „Kad neteko dar taip, nebuvo tokio jau, kad <...> turėčiau čia su tėvais, kažkaip visi sprendžiam patys <...> pati.“ [X10].

Apibendrinant galima teigti, kad nuolatinis dialogas, patirties dalijimasis ir komandinis sprendimų priėmimas yra pagrindiniai efektyvaus logopedų ir pedagogų bendradarbiavimo veiksniai. Taip pat svarbūs elgesio valdymo aspektai apima bendrą stebėjimą, nuoseklumą ir komandinių taisyklių bei susitarimų kūrimą ir laikymąsi. Nors dauguma logopedų pripažįsta

bendradarbiavimą kaip būtina ir reikšmingą darbo dalį, išlieka skirtingų požiūrių į jo poreikį ir praktinį taikymą.

3.4. Pozityvaus elgesio konstravimo įtaka kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai

Tyrime taip pat buvo atskleista **pageidaujamo elgesio svarba kalbinių gebėjimų ugdymui** (kategorija) (žr. 9 priedą) ir trys subkategorijos: *tinkamas elgesys ir savikontrolė užtikrina produktyvumą, teigiamų emocijų ir tinkamos atmosferos kūrimas bei kalbinio žodyno turtinimas ir kalbos procesų aktyvinimas* (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Pageidaujamo elgesio svarba kalbinių gebėjimų ugdymui (N=10)

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Pageidaujamo elgesio svarba kalbinių gebėjimų ugdymui	Tinkamas elgesys ir savikontrolė užtikrina produktyvumą	„Jeigu <...> užsiėmimai vyksta <...> be <...> pokalbių apie netinkamą elgesį, tai mes daugiau dėmesio galime skirti <...> pagrindinei veiklai.“ [X2]; „<...> jei nėra problemų, tai mes <...> greičiau pasiekiam norimo rezultato.“ [X10];
	Teigiamų emocijų ir tinkamos atmosferos kūrimas	„<...> jeigu <...> užsiimsim tik tramdymu, ar <...> netinkamo elgesio pabrėžimu, <...> jeigu aš nepriimsiu, nesuprasiu ugdytinio, <...> nepriimsiu to fakto, kad jis gali elgtis netinkamai, tai <...> sunkiai <...> galėsime siekti bendrų rezultatų. <...> ūpas, <...> dirbti, priklauso nuo to, kaip aš jaučiuosi <...>.“ [X4].
	Kalbinio žodyno turtinimas ir kalbos procesų aktyvinimas	„Ir žodyno turtinimas.“ [X3]; „Ir vat būdvardinė leksika gausėja.“ [X3]; „<...> aktyvina visus kalbos procesus.“ [X3].

Logopedai pabrėžia, kad **tinkamas elgesys ir savikontrolė, kurie užtikrina produktyvumą**, yra pagrindinė sąlyga, padedanti užtikrinti logopedinių pratybų efektyvumą ir siekti geresnių rezultatų. Tai suteikia logopedams galimybę koncentruotis į pagrindinę veiklą, taip efektyviai skatindami vaiko pažangą. Vienas respondentas pastebi: „<...> jeigu ugdytinis gerai elgsis, dirbs pamokoje <...> klausysis, <...> turėtų pasijusti ir rezultatas, <...> pradeda <...> geriau sektis, galbūt suprasti tekstą, <...> rašyti <...> ne tik žodį, bet jau ir sakinį.“ [X1]. Taip pat gebėjimas valdyti savo elgesį leidžia vaikui geriau susikoncentruoti į užduotį ir aktyviau įsitraukti į ugdymo veiklas: „Kalbinių gebėjimų ugdymas <...> yra į savikontrolę labai stipriai orientuotas, į gebėjimus kartoti, įsiklausyti ir panašiai.“ [X5]. „<...> jeigu <...> vaikas išmoka kontroliuoti savo elgesį, savo emocijas, tai tada jisai ir išsėdi ilgiau, <...> gali įsiklausyti, ką logopedas sako <...>. <...> kai jisai išmoka kontroliuoti savo emocijas, elgesį, tada <...> ir kalbos ugdyme tas atsispindi.“ [X5]. Respondentai atkreipia dėmesį, kad gebėjimo valdyti emocijas ar elgesį stoka tiesiogiai trukdo ugdymo procesui. Kai trūksta susikaupimo ar tinkamo požiūrio į darbą, kalbinių gebėjimų ugdymas tampa sudėtingesnis.

Taip pat logopedai pabrėžia, kad *teigiamų emocijų ir tinkamos atmosferos kūrimas* yra esminė sąlyga užtikrinant sėkmingą kalbinių gebėjimų lavinimo procesą. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad jų santykiai su vaikais turėtų būti grindžiami tarpusavio supratimu, pagarba ir atvirumu („<...> turi <...> didelę įtaką <...>. <...> stengtis <...> palaikyti <...> tarpusavio sutarimą, <...> apatiškumą, sąžiningumą su vaiku, <...> kad tas darbas pratybose vyktų gerai <...>.“[X7]) – dalijasi kitas respondentas. Tokioje aplinkoje vaikai jaučiasi saugūs ir palaikomi, o tai skatina jų motyvaciją aktyviai dalyvauti pratybose ir stengtis. Teigiama logopedo nuostata ir gebėjimas užmegzti pozityvų ryšį ne tik padeda mokiniui geriau susikonscentruoti į užduotis, bet ir prisideda prie geresnių mokymosi rezultatų. Dėl šios priežasties logopedai daug dėmesio skiria aplinkos kūrimui, kurioje vyrautų tarpusavio pasitikėjimas, empatija ir pagarba, nes būtent tokia atmosfera yra veiksmingo ugdymo pagrindas.

Taip pat pastebima, kad mokant vaikus tinkamo elgesio prisidedama prie *kalbinio žodyno turtinimo ir kalbos procesų aktyvinimo*. Vienas iš respondentų teigia, kad „kuriant taisyklę kartu su vaiku tai tikriausiai ir ta sakytinė kalba ir kalbos taisyklingumas kartu.“ [X3]. Visa tai yra būtina vaikų kalbos vystymuisi ir efektyvių bendravimo įgūdžių formavimui.

Apibendrinant galime teigti, kad logopedai daug dėmesio skiria elgesio valdymui, pozityvios aplinkos kūrimui ir vaikų įtraukimui į ugdymo procesą. Šios strategijos ne tik padeda siekti logopedinių pratybų tikslų, bet ir prisideda prie bendros vaikų kalbos raidos bei efektyvių bendravimo įgūdžių formavimo.

DISKUSIJA

Šis tyrimas atskleidė, logopedų, kurie susiduria su elgesio problemomis per logopedines pratybas, patirtis. Atskleista mokinių netinkamo elgesio raiška, veiksniai, kurie turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui, pozityvaus elgesio konstravimo strategijos, metodai bei įrankiai, kurie padeda keisti netinkamą elgesį į pageidaujamą, taip pat ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo formos, bei pozityvaus elgesio konstravimo įtaką kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai.

Lyginant tyrime gautus duomenis, su anksčiau atliktais tyrimais, galime teigti, kad visi pedagogai, dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose susiduria su panašiais iššūkiais. Moksliniuose šaltiniuose aprašomi ir analizuojami įvairūs veiksniai ir priežastys, dėl kurių atsiranda netinkamas elgesys, vienas jų kalbėjimo ir kalbos sutrikimai. Kadangi mokiniai, turintys kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, susiduria ne tik su akademiniiais iššūkiais, bet dažnai jie patiria socialinių bei emocinių sunkumų, todėl jie dažniau patiria elgesio bei emocinių problemų (Hobson ir kt., 2022; Wren ir kt., 2022). Ankstesni tyrimai parodė, kad elgesio ir emocijų sutrikimų turintys mokiniai nebūtinai turi kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, tačiau apie 80 % kalbėjimo ir kalbos sutrikimų turintys mokiniai turi elgesio ir emocijų sutrikimų ar sunkumų.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad elgesio išraiškos ir veiksniai, kurie turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui, panašūs. Logopedai dažniau mini, kad kalbėjimo ir kalbos sutrikimų turintys mokiniai dažniausia savo nepasitenkinimą išreiškia fiziniais veiksmais, tokiais kaip lakstymas, vaikščiojimas, savo ir kitų daiktų gadinimas ir mėtymas, taip pat dažnai susiduria su emociniais sunkumais, savikontrolės stoka, būna blogos nuotaikos, dažnai konfliktuoja su bendraamžiais. Įvardina keletą pagrindinių veiksnių, tokių kaip savireguliacijos trūkumas, neigiami jausmai, negebėjimas susikaupti, išlaikyti dėmesio, svarbi taip pat ir socialinė aplinka, kurioje vaikas auga ir ugdosi, taip pat mokinio individualūs ypatumai bei raida. Siekiant valdyti ir keisti netinkamą elgesį, logopedai taiko įvairias strategijas ir būdus. Taisyklių ir susitarimų kūrimas, bei priminimas dažniausia sietinas su pageidaujamo elgesio kontroliavimu, nors vien taisyklių nepakanka, svarbu palaikyti su mokiniais pozityvius santykius, bei turėti žinių, pozityvaus elgesio konstravimo srityje. Tačiau vienam logopedui sunku pasiekti numatytų rezultatų, todėl svarbu sistemingai ir produktyviai bendradarbiauti su kitais ugdymo proceso dalyviais (mokytojais ir tėvais). Logopedams nebepakanka išmanyti vien kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikos strategijas, metodus ir būdus, kad šioje srityje būtų pasiektas maksimalus rezultatas, pastebėta, kad vis dažniau specialistai susiduria su elgesio problemomis logopedinėse pratybose. Kalbant apie pozityvaus elgesio konstravimo strategijas, siūloma įvairus spektras metodų, būdų ir įrankių, kurie padeda valdyti ir keisti netinkamą elgesį ugdymo procese. Tačiau siekiant išsiaiškinti, kokios strategijos

tinkamiausios ir geriausia derinamos su kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikos strategijomis, kad būtų pasiektas reikšmingas pokytis abejuose srityse, tyrimų ir rekomendacijų aptikta nepakankamai.

Chow ir kt. (2022) pastebi, kad daugėjant kalbėjimo ir kalbos sutrikimų turinčių mokinių, logopedų darbas tampa svarbi akademinių ir socialinių rezultatų dalis, todėl svarbu, kad logopedai turėtų žinių, apie veiksmingas intervencijų strategijas, padedančias keisti netinkamą elgesį. Mokyklos specialistai turi skirtingą elgesio valdymo patirtį, tačiau daugelis pedagogų negauna tinkamo elgesio valdymo mokymų. Tyrime dalyvavę logopedai, taip pat susiduria su šia problema, todėl savo pratybose dažniausia susikoncentruoja tik į kalbėjimo ir kalbos sutrikimo įveiką, nors tyrimai rodo, kad tinkamai taikomos pozityvaus elgesio konstravimo strategijos daro reikšmingą įtaką ugdymui ir teigiamai veikia rezultatus.

Atlikus tyrimą pastebėta, kad per maža tyrimo dalyvių imtis, todėl tikėtina, kad daugiau tyrimo dalyvių atskleistų įvairesnę logopedų, susiduriančių su elgesio problemomis logopedinėse pratybose, patirtį.

Tyrimas atliktas apklausiant logopedus, dirbančius bendrojo ugdymo mokyklose. Ateityje būtų reikšminga išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo logopedų patirtis, kaip jie taiko pozityvaus elgesio konstravimo strategijas, siekiant veiksmingų strategijų tęstinumą taikyti mokyklose, atsižvelgiant į vaiko individualius poreikius, t.y. ikimokyklinių įstaigų bei bendrojo ugdymo mokyklų logopedų bendradarbiavimas, teikiant rekomendacijas elgesio valdymui ir keitimui per logopedines pratybas.

Kadangi daugėja vaikų, kurie turi elgesio bei kalbėjimo ir kalbos sutrikimų (ASHA, 2023)¹⁵, labai reikalinga bendra ugdymo proceso dalyvių teikiama pagalba vaikui sistema ir glaudesnis bendradarbiavimas.

---

¹⁵ https://www.asha.org/news/2023/poll-shows-increases-in-hearing-speech-and-language-referrals-more-communication-challenges-in-young-children/?srsltid=AfmBOoqHvNBWOiZJLsto95XKPG-Ud1gH_EJRX7Jdhp_R2FYuqhZqVNA0

POZITYVAUS ELGESIO KONSTRAVIMAS PER LOGOPEDINES PRATYBAS

Tyrimo tikslas – atskleisti logopedų patirtis apie pozityvaus elgesio konstravimą per logopedines pratybas.

Tyrimo uždaviniai:

1. remiantis mokslinė literatūra, išanalizuoti vaikų, turinčių kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, elgesio raišką, ir pozityvaus elgesio konstravimo galimybes per logopedines pratybas.
2. taikant pusiau struktūruotą interviu, išanalizuoti logopedų patirtis apie:
  - 2.1. mokinių netinkamo elgesio raišką ir jį lemiančius veiksnius;
  - 2.2. taikomas mokinių elgesio valdymo bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijas ir metodus;
  - 2.3. ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimą, konstruojant mokinių pozityvų elgesį;
  - 2.4. pozityvaus elgesio konstravimo įtaką kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai.

IŠVADOS

- Remiantis mokslinės literatūros analize, galime teigti, kad elgesio sunkumai gali kilti dėl įvairių priežasčių, vienas jų yra kalbėjimo ir kalbos sutrikimai. Vaikai, turintys kalbėjimo ir kalbos sutrikimų, dažniau patiria bendravimo problemų, agresijos proveržių, turi žemą savivertę, o jų netinkamas elgesys gali būti gynybinė reakcija į patiriamus sunkumus. Siekiant valdyti ir keisti netinkamą mokinių elgesį, būtina pritaikyti pozityvaus elgesio konstravimo strategijas, kurios padeda sistemingai stebėti pažangą ir skatinti mokinius. Be pasitikėjimu grįstų santykių puoselėjimo, taisyklių kūrimo, aplinkos pritaikymo ir komunikacijos priemonių naudojimo, logopedams rekomenduojama taikyti elgesio valdymo strategijas remiantis ABA (taikomosios elgesio analizės) metodų principais, kurio viena dedamoji dalis - Milieu mokymas (angl. *Milieu Teaching*, MT), yra pokalbiu pagrįsta intervencinė technika, orientuota į vaiko komunikacijos skatinimą, bei sėkmingai taikoma vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų.
- Dažniausiai logopedų nurodomos netinkamo elgesio išraiškos – fiziniai veiksmai, kurie pasireiškia daiktų gadinimu ir mėtymu, nesugebėjimu išsėdėti vietoje. Taip pat išskiriami emocijų reguliavimo sunkumai, pyktis, šaukimas, prieštaravimas veiklai ir taisyklėms, savikontrolės trūkumas. Rečiau pasitaiko konfliktiško elgesio išraiškų, keiksmažodžių vartojimo, nesutarimų su kai kuriais bendraamžiais.

Logopedai dažniausiai nurodo veiksnius, lemiančius netinkamo elgesio atsiradimą. Tarp jų – psichologiniai ir emociniai veiksniai, tokie kaip bloga nuotaika, savireguliacijos stoka, neigiami jausmai ar tam tikri charakterio bruožai. Taip pat išskiriami raidos sutrikimai, individuali branda, įvairūs patiriami sunkumai, įskaitant mokymosi, kalbėjimo ir kalbos sutrikimų pripažinimą, fiziologiniai veiksniai (skausmas) ir demografiniai aspektai, tokie kaip amžius ir lytis. Kitas reikšmingas veiksnys, kurį nurodo logopedai – užduočių pobūdis. Netinkamą elgesį skatina pernelyg sudėtingos, ilgos, neįdomios, taip pat rašymo ar konkurenciją skatinančios užduotys ir užduotys orientuotos į sutrikimą ar primenančios įprastą klasės darbą. Rečiau logopedai nurodo socialinės aplinkos įtaką, t.y. tėvų požiūrį į logopedinės pagalbos svarbą ir bendras socialines sąlygas šeimoje, emocinius ir socialinius iššūkius (adaptacija, aplinkos pasikeitimas), bendraamžių replikas ir nesėkmių kritiką.

- Respondentai išskiria įvairias strategijas, kurios padeda valdyti ir reguliuoti elgesį. Tarp jų – taisyklių nustatymas ir susitarimai, elgesio keitimas reaguojant į netinkamą elgesį, bei pasekmių parodymas. Be to, elgesio kontrolė dažnai vykdoma fiziniais veiksmais, tokiais kaip plojimas ar rankos pakėlimas, taip pat netinkamo elgesio atkartojimu. Vienas iš nurodomų metodų – pageidaujamo elgesio stebėjimas ir skatinimas (žetonų metodo taikymas, pagyrimų rašymas, elgesio žymėjimas spalvomis). Logopedai taip pat pabrėžia veiklos planavimo svarbą, naudojant nusiraminimo būdus, tokius kaip spalvinimas ar smėlio laikrodžio stebėjimas. Kitas reikšmingas aspektas, kurį respondentai akcentuoja, yra pozityvių santykių kūrimas su mokiniais. Svarbu su jais kalbėtis, aiškintis, rodyti asmeninį dėmesį ne tik pratybų metu, bet ir kitose erdvėse, padėti vaikui, jį palaikyti ar kartu pažaisti

Dar vienas svarbus aspektas, prisidedantis prie pozityvaus elgesio skatinimo, kurį išskiria logopedai, yra paties logopedo asmenybės savybės (kantrybė, ramybė, draugiškumas, empatiškumas, įžvalgumas ir charizma), bei pagrindiniai principai ir vertybės (sąžiningumas, nuoseklumas, nuoširdumas, pagarba mokiniui ir jo pažinimas), taip pat profesinės kompetencijos tai – kūrybiškumas, lankstumas, gebėjimas bendradarbiauti, savireguliacija ir savikontrolė.

Logopedai pabrėžia, kad dažnai išklauso bendruosius kursus, skirtus visiems pedagogams, kaip keisti ir kontroliuoti netinkamą mokinių elgesį, tačiau pasigenda kursų, kurie būtų skirti logopedams.

- Išanalizavus gautus duomenis, išskirtos tokios bendradarbiavimo su tėvais formos, kaip informavimas raštu, pokalbis telefonu ar mokykloje, bei jų įtraukimas į skatinimo sistemą. Tačiau yra tėvų, kurie nelinkę bendradarbiauti ir logopedai turi vieni spręsti mokinių netinkamo elgesio problemas.

Taip pat tyrimo rezultatai parodė, kad logopedai ir mokytojai bendrauja ir bendradarbiauja tokiomis formomis, kaip pokalbiai ir diskusijos, gerosios patirties pasidalijimas (konsultacijos, rekomendacijų teikimas), bendras elgesio stebėjimas ir fiksavimas, vienu taisyklių ir susitarimų laikymasis. Rečiau, tačiau naudoja trišalę bendradarbiavimo formą, kada visos trys pusės (logopedas, mokytojas ir tėvai) laikosi vienu taisyklių ir susitarimų, bei taiko tas pačias strategijas, metodus bei skatinimo sistemą.

- Logopedai nurodo, kad tinkamas elgesys ir savikontrolė užtikrina produktyvumą, t.y. padeda mokiniams susitelkti, valdyti stresą, atsakingai ir nuosekliai lavinti įgūdžius bei išlaikyti pozityvų požiūrį net susidurus su iššūkiais, o emocijų ir elgesio valdymo stoka trukdo kalbinių gebėjimų ugdymui. Jie išskiria, kad svarbu su mokiniais santykius grįsti tarpusavio supratimu, pagarba ir atvirumu. Taip pat pabrėžia, kad mokant vaikus tinkamo elgesio, prisidedama prie kalbinio žodyno turtinimo ir kalbos procesų aktyvinimo, kuriant taisyklę kartu gausėja žodynas, lavėja sakytinė kalba bei jos taisyklingumas, t.y. aktyvinamas visas kalbos procesas.

REKOMENDACIJOS

Logopedams:

- Siekiant veiksmingai padėti mokiniams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų bei susiduriantiems su netinkamu elgesiu, svarbu užmegzti glaudų bendradarbiavimą su tėvais ir mokytojais, dalintis žiniomis bei gerąja patirtimi;
- Supažindinti tėvus su netinkamo elgesio priežastimis, būdingomis vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Paaiškinti, kad netinkamas elgesys atsiranda ne vien tik dėl susierzinimo, charakterio ar užgaidų nepatenkinimo, bet ir dėl esamo kalbos ir kalbėjimo sutrikimo keliančių iššūkių;
- Kurti logopedinėse pratybose šiltą, abipusę pagarbą grįstus santykius su mokiniais ir užtikrinti mokinių emocinį bei fizinį saugumą;
- Leisti ir mokyti mokinius išsakyti savo emocijas, jas aptarti kartu;
- Kartu kurti aiškias logopedinių pratybų taisykles ir susitarimus, kuriuos priima visi mokiniai;
- Būtina nuolat kelti logopedo kvalifikaciją, siekiant įgyti ir gilinti žinias apie vaikų raidos ypatumus, efektyvius bendravimo ir bendradarbiavimo su mokiniais strategijas ir metodus, pozityvaus elgesio skatinimo būdus, siekiant prisitaikyti prie individualių mokinių poreikių ir teikti kokybišką pagalbą.

Logopedams, mokytojams bei tėvams:

Logopedai, mokytojai ir tėvai galėtų ne tik aptarti ir analizuoti mokinių netinkamą elgesį, bet ir kartu kurti pagalbos planus, taikyti vienodas skatinimo strategijas, siekiant keisti ar išvengti netinkamo elgesio.

Švietimo kompetencijų, inovacijų, pažangos, švietimo ir kultūros bei kitiems švietimo centrams:

Svarbu organizuoti seminarus logopedams, kurie būtų orientuoti į pozityvaus elgesio konstravimą logopedinėse pratybose.

LITERATŪRA

- Akpan, V. I., Igwe, U. A., Mpamah, I. B. I., & Okoro, C. O. (2020). Social constructivism: implications on theaching and learning. *British Journal of Education*, 8(8), 49–56.
<https://eajournals.org/bje/vol-8-issue-8-september-2020/social-constructivism-implications-on-teaching-and-learning/>
- Ališauskas, A., Tropina, O., Urnikienė, J. ir Skerytė-Naginskienė, R. (2016). *Mokinių probleminių elgesio įveikimas*. Metodinis leidinys mokytojui. Vilnius: Litera.
- Ališauskas, A. (2019). *Vaiko situacijos vertinimas: sėkmingo ugdymosi link*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Almerini, J. (2014). Planning and Implementing Interventions for Students with Communication Disorders: An Integrated Framework with Perspectives from Cognitive, Developmental, & Behavioral Psychology, Occupational Therapy, Physical Therapy, Speech Therapy, and Linguistics. *Graduate Annual*, 2(5).
<http://digitalcommons.lasalle.edu/graduateannual/vol2/iss1/5>
- Amineh, R. J., & Davatgari, H. (2015). Review of Constructivism and Social Constructivism. *Journal of Social Sciences, Literature and Languages*, 1(1), 9–16.
[https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.blap.com/J/List/4/iss/volume%252001%2520\(2015\)/issue%252001/2.pdf&ved=2ahUKEwjfm52c772JAxXfPhAIHUiOOTwQFnoECBcQAQ&usg=AOvVaw3nwLMv17txa421OFqPWe0Q](https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.blap.com/J/List/4/iss/volume%252001%2520(2015)/issue%252001/2.pdf&ved=2ahUKEwjfm52c772JAxXfPhAIHUiOOTwQFnoECBcQAQ&usg=AOvVaw3nwLMv17txa421OFqPWe0Q)
- American Speech-Language-Hearing Association. (2016). Scope of Practice in Speech-Language Pathology. <https://www.asha.org/policy/sp2016-00343/>
- American Speech-Language-Hearing Association. (2023). Poll Shows Increases in Hearing, Speech, and Language Referrals, More Communication Challenges in Young Children.

https://www.asha.org/news/2023/poll-shows-increases-in-hearing-speech-and-language-referrals-more-communication-challenges-in-young-children/?srsltid=AfmBOoqHvNBWOiZJLsto95XKPG-Ud1gH_EJRX7Jdhp_R2FYuqhzqVNA0

Bacevičė, D. ir Valaitienė, A. (2022). Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus: pedagogų požiūriu. *Studijos – verslas – visuomenė: dabartis ir ateities įžvalgos*, 1(7), 5–14. <https://doi.org/10.52320/svv.v1iVII.231>

Banu, L. A. M., Saad, T., Hossain, K., & Hossain, A. (2023). Speech Language Disorder in Children: An Overview. *J Com Med Col Teachers' Asso*, 27(2), 7–82. <https://doi.org/10.3329/jcomcta.v27i2.71568>

Bambara, L. M., & Kern, L. (2021). *Individualized Supports for Students with Problem Behaviors. Designing Positive Behavior Plans. Second edition.* (p. 3) New York : The Guilford Press.

Barkauskienė, R. ir Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų.* Vilnius: Nacionalinė Švietimo Agentūra.

Bielova, O. (2019). Pradinių klasių mokinių, turinčių kalbėjimo sutrikimų, agresyvaus elgesio tipai. *Specialusis ugdymas*, 2(40). DOI: 10.21277/se.v2i40.493

Binns, A., & Cardy, J. O. (2019). The speech-language pathologist's role in supporting the development of self-regulation: A review and tutorial. *Journal of Communication Disorders*, 22.

https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi%3Farticle%3D1005%26context%3Dprecisepreschoolpubs&ved=2ahUKEwjB7cye55yJAxVQSFEDHSp2CAkQFnoECBMQAQ&usq=AOvVaw2-F_ss5eHjQuU9NBaAZ6LT

Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija.* Klaipėda.

- Boonmoh, A., & Jumpakate, T. (2019). Using Scaffolded Instructions to Improve Students' Skills. *rEFLections* 26(1). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1270981.pdf>
- Burvytė, S. (2017). Ugdytojų pozityvus edukacinis pokalbis kaip ikimokyklinio amžiaus vaikų harmoningo ugdymosi užtikrinimo sąlyga. *Socialinis ugdymas*, 47(3), 6–23. doi: 10.15823/su.2017.18
- Celiešienė, E. ir Kvieska, V. (2019). Integruotas ugdymas dėstant socialinio ugdymo dalykus. *Socialinis ugdymas*, 52(2), 72–90. https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://senamiesciomokykla.lt/dokumentubankas/download/993/Specialioji%2520pedagogine%2520pagalba%2520tvariame%2520svietime%2520personalizuoto%2520ugdymo%2520srityje.pdf&ved=2ahUKEwi_ls-B872JAXXAGRAIHZ1QApoQFnoECBUQAQ&usg=AOvVaw0NwtrYJ0q_K5qt_XsHBYbn
- Chow, J. C., & Hollo, A. (2021). Language Skills of Students With Emotional and Behavioral Disorders. *Intervention in School and Clinic*, 58(2). DOI: 10.1177/105345122111047584
- Chow, J. C., Senter, R., & Morse, A. (2022). Speech-Language Pathologists' Experiences With Challenging Behavior in Practice. *Communication Disorders Quarterly*, 44(1). DOI: [10.1177/15257401211073456](https://doi.org/10.1177/15257401211073456)
- Chung, P. J., Patel, D. R., & Nizami, I. (2019). Disorder of written expression and dysgraphia: definition, diagnosis, and management. *Transl Pediatr*, 9(1), 46–54. <http://dx.doi.org/10.21037/tp.2019.11.01>
- Clair, S. M. C., Forrest, C. L., Yew, S. G. K., & Gibson, J. L. (2018). Early Risk Factors and Emotional Difficulties in Children at Risk of Developmental Language Disorder: A Population Cohort Study. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 62(8), 2750–2771. https://doi.org/10.1044/2018_JSLHR-L-18-0061

- Connelly, R., & Platt, L. (2014). Cohort Profile: UK Millennium Cohort Study (MCS). *International Journal of Epidemiology*, 43(6), 1719–1725.
<https://doi.org/10.1093/ije/dyu001>
- Crimmins, D., Farrell, A. F., Smith, P. W., & Bailey, A. (2007). *Positive strategies for students with behavior problems*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Cross, M. (2004). *Children with emotional and behavioural difficulties and communication problems: There is always a reason*. (p. 42–43) British Library.
- Cross, M. (2011). *Children with emotional and behavioural difficulties and communication problems: There is always a reason*. (p. 46) Second edition. British Library.
- Donaldson, A. L., & Stahmer, A. C. (2014). Team Collaboration: The Use of Behavior Principles for Serving Students With ASD. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 45, 261–276.
https://escholarship.org/content/qt2hm0m3dh/qt2hm0m3dh_noSplash_b82ca659d06161c3fb8e9784d22f9a2a.pdf?t=okskrz
- Elo, S., & Kyngas, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62, 107–115. doi: 10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x
- Fefer, S. A., Hieneman, M., Virga, C., Thoma, A., & Donnelly, M. (2020). Evaluating the Effect of Positive Parent Contact on Elementary Students' On-Task Behavior. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 22(4), 234–245. DOI: 10.1177/1098300720908009
- Fettig, A., Schultz, T. R., & Ostrosky, M. M. (2013). Collaborating With Parents in Using Effective Strategies to Reduce Children's Challenging behaviors. *Young exceptional children*, 16(1). DOI: 10.1177/1096250612473127
- Fletcher, A. (2016). Positive Discipline and Child Guidance. *University of Missouri Extension*.
<https://extension.missouri.edu/publications/gh6119>
- Forrest, C. L., Gibson, J. L., Halligan, S. L., & St Clair, M. C. (2020). A Cross-Lagged Analysis of Emotion Regulation, Peer Problems, and Emotional Problems in Children With and

- Without Early Language Difficulties: Evidence From the Millennium Cohort Study. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(4), 1227-1239. https://doi.org/10.1044/2020_JSLHR-19-00188
- Gaižauskaitė, I. ir Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Geležinienė, R., Vasiliauskiene, L. ir Vyšniauskaitė, A. (2010). Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams, Mokomės kartu. <https://www.gpmc.lt/wp-content/uploads/2023/12/Metodines-rekomendacijos.-Mokomes-kartu.pdf>
- Geležinienė, R. (2016). Pozityvios elgsenos konstravimas individualiu, grupės ir instituciniu lygmeniu. Pranešimas Specialiųjų mokyklų vadovų metodinė diena, Vilnius. <https://slideplayer.com/slide/15149112/>
- George, H. P., & Kern. L. (2023). Positive Behavioral Interventions and Supports (PBIS) Implementation Blueprint. Center on Positive Behavioral Interventions and Supports. University of Oregon. <https://www.pbis.org/resource/pbis-implementation-blueprint>
- Ghaedi, B., Gholtash, A., Hashemi, S. A., & Mashinchi, A. A. (2020). The Educational Model of Social Constructivism and Its Impact on Academic Achievement and Critical Thinking. *Journal of Education Experiences (JEE)*, 2(3), 79–102. <https://sanad.iau.ir/journal/jee/Article/677035?jid=677035>
- Hobson, H., Kalsi, M., Cotton, L., Forster, M., & Toseeb, U. (2022). Supporting the mental health of children with speech, language and communication needs: The views and experiences of parents. *Autism & Developmental Language Impairments*, 7, 1–17. DOI: 10.1177/23969415221101137
- Horner, R. H., & Sugai, G. (2015). School-wide PBIS: An example of applied behavior analysis implemented at a scale of social importance. *Behavior Analysis in Practice*, 8, 80–85. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5048248/>

- Ibberson, C. L. (2017). Environmental Factors Among Young Children Contributing to the Onset of Behavior Disorders. *Culminating Projects in Special Education*, 46. https://repository.stcloudstate.edu/sped_etds/46
- Jaga, M. R., Lomi, A. N. K., & Hornay, P. M. A. (2023). The Social Factors That Influence Children's Interactions and Behavior in Classroom. *Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini Undiksha*, 11(2), 200–209. DOI: 10.23887/paud.v11i2.59694
- James, A., Taylor, G., Jose, M. (2014). Physical Aggression and Facial Expression Identification. *Europe's Journal of Psychology*, 10(4), 650-659. DOI:10.5964/ejop.v10i4.816
- Kay, D., & Kibble, J. (2015). Learning theories 101: application to everyday teaching and scholarship. *Adv Physiol Educ*, 40, 17–25. doi:10.1152/advan.00132.2015.
- Karasova, J. & Nehyba, J. (2023). Student-centered teacher responses to student behavior in the classroom: A systematic review. *Educational Psychology*, 8. <https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1156530>
- Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Kincaid, D., Dunlap, G., Kern, L., Lane, K. L., Bambara, L. M., Brown, F., Fox, L., and Knoster, T.P. (2015). Positive Behavior Support: A Proposal for Updating and Refining the Definition. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 1(5). DOI: 10.1177/1098300715604826, https://www.researchgate.net/publication/282417256_Positive_Behavior_Support_A_Proposal_for_Updating_and_Refining_the_Definition
- Kazak, E., & Koyuncu, V. (2021). Undesired student behaviors, the effects of these behaviors and teachers' coping methods. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(2), 637–659. <https://doi.org/10.18039/ajesi.815506>.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Dėl Specialiosios pedagoginės pagalbos asmeniui iki 21 metų teikimo ir kvalifikacinių reikalavimų nustatymo šios*

pagalbos teikėjams tvarkos aprašo patvirtinimo. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/980163a28dbe11e7a5e2b345b086d377>

Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2011). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas*, Valstybės žinios, Nr. 93-4428 https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404013?utm_source=chatgpt.com

Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2011). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas*, Valstybės žinios, Nr. 92-4395. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.403927>

Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Elgesio ar (ir) emocijų sunkumų arba sutrikimų turintys vaikai: ugdymo ir pagalbos teikimo specifika*. Gruodis, Nr. 5 (161). https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Elgesio-ir-emociju-sunkumu_GALUTINIS.pdf

Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas*, TAR, Nr. 13823. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/980163a28dbe11e7a5e2b345b086d377>

Macklem, G. L. (2008). *Practitioner's Guide to Emotion Regulation in School-Aged Children*. (p. 3) USA: Springer. <https://books.google.com.mt/books?id=ASn6t2-TH88C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

Makauskienė, V. ir Ivoškuvienė, R. (2022). *Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. Logopedijos vadovėlis*. Kaunas.

Mendelova, E., & Gužíková, L. 2024. Cooperation Between Parents and Teachers in the Context of Applied Forms of Cooperation. *Journal of Education Culture and Society*, 15(1), 371–387. <https://doi.org/10.15503/jecs2024.1.371.387>

- Menada, P. (2023). Techniques and Strategies of Communication and Cooperation with Colleagues Inside and Outside the School. *European Journal of Language and Literature Studies*, 9 (1).
- Miltenienė, L., Pavilovič-Jančis, A. ir Lauciuvienė, A. Dėmesys kiekvieno mokinio mokymuisi ir pažangai. (Mokykla2030). <https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2021/06/DEMESYS-KIEKVIENO-MOKINIO-MOKYMUISI-IR-PAZANGAI.pdf&ved=2ahUKEwj0dOOvbOIAxUxDRAIHaxxLEUQFnoECBgQAQ&usg=AOvVaw28UPxnQ6V40J8Uo29tAEGD>
- Morin, D. (2017). The Effects of Inclusion and Positive Reinforcement Within the Classroom. *Honors Program Contracts*, 4. https://scholarworks.merrimack.edu/honors_component/4/
- Mundiri, A., Baharun, H., Soniya, & Hamimah, S. (2022). Early Childhood Behavior Management Strategy based on Fun Learning Environment. *Jurnal Obsesi : Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini*, 6(4), 2583–2595. DOI: 10.31004/obsesi.v6i4.2063
- Ningsih, B., Fauziati, E., Prastiwi, Y., & Rahmawati, L. E. (2023). Teacher's Strategy in Dealing with Disruptive Behavior from a Student's Perspective. *Al-Ishlah: Jurnal Pendidikan*, 15 (4), 4481–4491. DOI: 10.35445/alishlah.v15i3.3173
- Overview of Positive Behavior Support: Trainer Handbook. (2021). *West Virginia APBS Network*. https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://pbs.cedwu.org/media/4284/ashleys-overview-of-positive-behavior-support-trainer-handbook-6-3-2021.pdf&ved=2ahUKEwi814Ht65yJAXvBNsEHafXJeIQFnoECBUQAQ&usg=AOvVaw3kxYWPhjvFz73WIulh_7I4
- Owens, J. S., Exner-Cortens, D., DeShazer, M., Seipp, J., Cappella, E., May, N., & Zieg, N. (2023). Elementary School Teachers' Self-Assessment of Use of Positive Behavior Support Strategies and Goal Setting Related to Equity-Focused Features. *Educ. Sci.*, 13. <https://doi.org/10.3390/educsci13080847>

- Palit, K. (2018). Social constructivism in classroom. Ahead- International Journal of Recent Research Review, 1(25).
https://www.researchgate.net/publication/342663545_SOCIAL_CONSTRUCTIVISM_IN_CLASSROOM
- Paris, J., Beeve, K. & Springer, C. (2024). *Introduction to Curriculum for Early Childhood Education*. (p. 98) College of the Canyons.
- Peovska, N. (2022). Family Factors and Their Effects on Child Violent Behavior. *Kriminalističke teme*, 22(3), 1–9. DOI: 10.51235/cji.2021.21.3.1
- Pylypow, J., Quinn, D., Duncan, D., & Balbuena, L. (2017). A Measure of Emotional Regulation and Irritability in Children and Adolescents: The Clinical Evaluation of Emotional Regulation–9. *Journal of Attention Disorders*, 24(14), 2002–2011. doi: [10.1177/1087054717737162](https://doi.org/10.1177/1087054717737162)
- Poteliūnienė, S. (2017). Vilmos Žydžiūnaitės ir Stanislav Sabaliausko vadovėlio „Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai“ recenzija. *Sporto mokslas*, 1(87), 69–71. DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/sm.2017.11>
- Powell, K. C., & Kalina, C. J. (2009). Cognitive and social constructivism: Developing tools for an effective classroom. *Education*, 130(2), 241–250. <https://eric.ed.gov/?id=EJ871658>
- Puglisi, M. L., Cáceres-Assençó, A. M., Nogueira, T., & Befi-Lopes, D. M. (2016). Behavior problems and social competence in Brazilian children with specific language Impairment. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 29. <https://prc.springeropen.com/articles/10.1186/s41155-016-0027-7>
- Ryan, C., Backer, B. (2019). The PBIS team handbook: setting expectations and building positive behavior. *Free spirit publishing*.
https://www.silvereye.com.au/documents/sample_pages/prod7470.pdf
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. (p. 67) Klaipėdos universiteto leidykla.

- Saleem, A., Kausar, H., & Deebea, F. (2021). Social Constructivism: A New Paradigm in Teaching and Learning Environment. *Perennial Journal of History (PJH)*, 403–421. DOI:10.52700/pjh.v2i2.86
- Sheridan, S. M., Knoche, L. L., Boise, C., Witte, A., Koziol, N., Prokasky, A., Schumacher, R. & Kerby, H. (2021). Relationships as Malleable Factors for Children’s Social-Behavioral Skills from Preschool to Grade 1: A Longitudinal Analysis. *Early Education and Development*, 33(6), 958–978. <https://doi.org/10.1080/10409289.2021.1936374>
- Simonsen, B., Putnam, R. F., Yanek, K., Evanovich, L. L., Shaw, S. K. G., Shuttelton, C., Morris, K., Mitchell, B. S. (2020). Supporting students with disabilities in the classroom within a PBIS framework. Center on PBIS, University of Oregon. *Center on PBIS*. <https://www.pbis.org/resource/supporting-students-with-disabilities-in-the-classroom-within-a-pbis-framework>
- Simonsen, B., Freeman, J., Santiago-Rosario, M. R., Robbie, K., George, H., Goodman, S., Kern, L., Mitchell, B., Putnam, R., & Yanek, K. (2024). Supporting and responding to students’ social, emotional, and behavioral needs: Evidence-Based Practices for Educators. *Center on PBIS*, 2. https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://cdn.prod.website-files.com/5d3725188825e071f1670246/664cdc2b5d9a7dc86b343a68_Supporting%2520and%2520Responding%2520to%2520Students%25E2%2580%2599%2520Social%252C%2520Emotional%252C%2520and%2520Behavioral%2520Needs.pdf&ved=2ahUKEwi-iurP5pyJAxWncvEDHRLsFiMQFnoECB0QAQ&usg=AOvVaw0_k6kx5VaN0LKbAyX-azI7
- Slane, M. M. (2020). Using Behavioral Skills Training to Teach Behavioral Interventions and Milieu Teaching: A Systematic Review of the Literature and Empirical Investigation.

<https://www.proquest.com/openview/2a91c12b520a66d6aa43e20b8b93e5d5/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

- Sun, R. C. F., & Shek, D. T. L. (2012). Student Classroom Misbehavior: An Exploratory Study Based on Teachers' Perceptions. *The ScientificWorld Journal*, 1. <https://www.hindawi.com/journals/tswj/2012/208907/>
- Sugai, G., & Simonsen, B. (2012). Positive behavioral interventions and supports: history, defining features, and misconceptions. *Center for PBIS & Center for Positive Behavioral Interventions and Supports University of Connecticut*. http://idahotc.com/Portals/6/Docs/2015/Tier_1/articles/PBIS_history.features.misconceptions.pdf
- Sugai, G., Horner, R. H., Dunlap, G., Hieneman, M., Lewis, T. J., Nelson, C. M., & Ruef, M. (2000). Applying positive behavior support and functional behavioral assessment in schools. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 2(3), 131–143. [https://www.researchgate.net/publication/234614953 Applying Positive Behavioral Support and Functional Behavioral Assessment in Schools Technical Assistance Guide 1 Version 143](https://www.researchgate.net/publication/234614953_Applying_Positive_Behavioral_Support_and_Functional_Behavioral_Assessment_in_Schools_Technical_Assistance_Guide_1_Version_143)
- Taylor, A. J. G., & Jose, M. (2014). Physical Aggression and Facial Expression Identification. *Europe's Journal of Psychology*, 10(4), 650–659. doi:10.5964/ejop.v10i4.816
- Tidiklis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. (p. 464–465) Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras. Vilnius.
- Valackienė, A. (2004). *Sociologinis tyrimas*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Valente, S., Lourenço, A. A., & Németh, Z. (2020). IntechOpen. School Conflicts: Causes and Management Strategies in Classroom Relationships.
- Vidaus reikalų ministerija. *Darbuotojų ugdymas*. <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://vrm.l>

rv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Organzacin%25C4%2597%2520kult%25C5%25ABra/7_%2520VRM%2520Metodika_Darbuotoj%25C5%25B3%2520ugdymas.doc&ved=2ahUKEwjG1af6sPiJAxBGGBAIHXQoFPkQFnoECB4QAQ&usg=AOvVaw3FNcfgQWCu_n7YpSHOnwu4

- Vidić, T. (2022). Student Classroom Misbehaviour: Teachers' Perspective. *Croatian Journal of Education*, 2, 599–639. DOI: 10.15516/cje.v24i2.4381
- Židžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai : vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams*. Vilnius : Vaga.
- Walker C.L., & Shore M. B. (2015). Understanding Classroom Roles in Inquiry Education: Linking Role Theory and Social Constructivism to the Concept of Role Diversification. *SAGE Open*, 5(4), 1–13. DOI: 10.1177/2158244015607584
- West, G., Lervåg, A., Snowling, M. J., Buchanan-Worster, E., Duta, M., & Hulme, Ch. (2022). Early language intervention improves behavioral adjustment in school: Evidence from a cluster randomized trial. *Journal of School Psychology*, 92, 334–345. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:3c4ddc00-d8f6-4b18-b6a5-26920c2f5181>
- Wiliyanarti, P. F., Awaliyah, R., & Hariyono. (2020). Verbal Aggressive Behaviours of Elementary School Age Children. *Indian Journal of Forensic Medicine and Toxicology*, 14(4), 4318–4324. DOI: <https://doi.org/10.37506/ijfmt.v14i4.12318>
- Willinger, U., Brunner, E., Diendorfer-Radner, G., Sams, J., Sirsch, U., & Eisenwort, B. (2003). Behaviour in Children With Language Development Disorders. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 607–614. <https://doi.org/10.1177/070674370304800907>
- Withers, G. (2018). Use of behavior strategies in speech-language therapy: A survey of Virginia school based speechlanguage pathologists. *James Madison University JMU Scholarly Commons*. <https://www.google.lt/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://commons.lib.jmu.edu/cgi/viewcontent.cgi%3Farticle%3D1544%26context%3Dhonors201019>

[&ved=2ahUKEwjTsvDW55yJAxVsVPEDHVhDFIAQFnoECBUQAQ&usq=AOvVaw3IY-FIGkGbnGq2WGzFPB0f](#)

Wren, Y., Pagnamenta, E., Orchard, F., Peters, T. J., Emond, A., Northstone, K., Miller, L. L., & Roulstone, S. (2022). Social, emotional and behavioural difficulties associated with persistent speech disorder in children: A prospective population study. *JCPP Advances*, 3(1). <https://doi.org/10.1002/jcv2.12126>

PRIEDAI

Dalyvio informuoto sutikimo forma**Tyrimo dalyvio sutikimas dalyvauti tyrime**

Dėkoju, kad sutikote dalyvauti tyrime, kuris vyks 2024 10 15 – 2024 12 01. Atliekamas tyrimas, kurio tikslas – atskleisti, kaip konstruojamas pozityvus elgesio palaikymas logopedinėse pratybose. Tuo tikslu ketinu atlikti pusiau struktūruotą interviu su Lietuvos mokyklose dirbančiais logopedais ir remdamasi šia informacija parengti tyrimo ataskaitą. Jeigu Jums kils klausimų dėl tyrimo metodo ir viso tyrimo, galite bet kada juos man užduoti (mūsų susitikimo metu arba nurodytu telefonu). Užtikrinu, kad Jūsų klausimai, pasiūlymai, samprotavimai yra labai svarbūs, nes padeda kokybiškiau atlikti tyrimą.

Jūsų dalyvavimas šiame tyrime yra laisvanoriškas: galite pasitraukti iš tyrimo bet kuriuo metu dėl bet kurios priežasties, neperspėję, ir pasiimti visą apie Jus surinktą informaciją. Pažadu, kad tikras Jūsų vardas ir Jūsų paminėtų kitų asmenų vardai nebus naudojami nei viename iš tyrimo etapų: nei renkant duomenis, nei rengiant tyrimo ataskaitą. Visais atvejais bus vartojami tik slapyvardžiai. Jeigu Jūs leisite daryti garso įrašą, pažadu, kad jis bus naudojamas tik tyrimo tikslais ir jokiais kitais atvejais. Jeigu pageidaujate, jie gali būti Jums grąžinti iš karto atlikus tyrimą arba sunaikinti. Jei ne, tai įrašai sunaikinti bus iki 2025 m. sausio 11d.

Remdamasi interviu metu iš Jūsų gautais duomenimis, parengsiu ataskaitą apie Jūsų atvejį. Siekdama pati užsitikrinti ir Jus užtikrinti, kad ataskaita yra tiksli, šį tekstą pateiksiu Jums susipažinti. Kitiems žmonėms pažadu duoti šį tekstą tik Jums sutikus. Jei pageidausite, pažadu Jums atsiųsti galutinės tyrimo ataskaitos kopiją, kad galėtumėte su ja susipažinti ir pasiūlyti, ką reiktų keisti (jeigu manysite, kad reikia).

Ar leidžiate cituoti Jūsų pasisakymus? Taip_____ Ne_____

Ar leidžiate daryti garso ar vaizdo įrašą? Taip_____ Ne_____

Tyrimo dalyvis _____ (slapyvardis)

Sutinku (parašas)_____Data_____

Tyrėjas: Ieva Valiukienė, ieva.valiukiene@su.stud.vu.lt, +370 6 7092713, Šiauliai.

Pusiau struktūruoto interviu klausimai

1. Prašau pasakykite, koks Jūsų išsilavinimas (mokslinis laipsnis).
2. Kiek metų dirbate logopede?
3. Kokio amžiaus yra Jūsų mokiniai?
4. Ar pastebite mokinių netinkamą elgesį logopedinėse pratybose? Jei taip, apibūdinkite, kaip jis pasireiškia? Pateikite pavyzdžių.
5. Kaip skiriasi mokinių netinkamo elgesio išraiškos vedant individualias, pogrupines ar grupines pratybas?
6. Kokio amžiaus mokiniai dažniausia susiduria su elgesio problemomis logopedinėse pratybose?
7. Kas, Jūsų nuomone, turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui logopedinėse pratybose?
8. Kaip reaguojate į mokinių netinkamą elgesį logopedinių pratybų metu?
9. Kokio pobūdžio užduotys provokuoja mokinius elgtis netinkamai?
10. Kaip sprendžiate netinkamo elgesio problemas logopedinėse pratybose.
11. Kaip bendradarbiaujate su tėvais spręsdami mokinių netinkamo elgesio problemas?
12. Kaip bendradarbiaujate su mokytojais spręsdami mokinių netinkamo elgesio problemas?
13. Kokios asmeninės, charakterio būdo savybės reikalingos logopedui, kad valdytų netinkamą mokinių elgesį?
14. Kokie būdai logopedui padeda keisti netinkamą elgesį ne pratybų metu?
15. Kokią įtaką mokinių kalbiniams gebėjimams turi logopedo veikla orientuota į pageidaujamo elgesio konstravimą?
16. Kaip dažnai tenka išklausti, ieškoti mokymų, seminarų, kurie padėtų keisti ir kontroliuoti netinkamą mokinių elgesį logopedinėse pratybose?
17. Galbūt mes ko nors neaptarėme ir jūs norėtumėte ką nors pridėti, kas jums atrodo svarbu?

Mokinių netinkamo elgesio raiška per logopedines pratības

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Netinkamo elgesio fizinė išraiška	Destruktyvus elgesys	„<...> daiktų mėtymais <...>.“ [X1]; „<...> mėtomos kėdės.“ [X4]; „<...> mesti užduotis ant žemės <...>.“ [X5]; „<...> tai yra asmeninių daiktų, kartais ir ne asmeninių, mėtymas, <...>.“ [X8]; „<...> ėmimo kito vaiko daiktus nuo stalo.“ [X1]; „<...> vaikai ima daiktus ir nuo mano stalo, ir net įlenda į stalčių.“ [X1]; „<...> ėmimas kitų daiktus <...>.“ [X4]; „<...> daiktus imu, vagiu <...>.“ [X2]; „Peštynės <...> tarp vaikų <...> abudu pešasi <...>.“ [X2]; „<...> sąsiuvinių plėšimas <...>.“ [X8]; „<...> suolo draugo atliekamo darbo, priemonių gadinimas <...>.“ [X8]; „<...> stumdomi baldai <...>.“ [X4].
	Nesugebėjimas išsėdėti vietoje	„Atsistoju, vaikštau <...>, <...> prie durų, <...> rankeną sukinėja. <...> bėga.“ [X2]; „<...> lysdavo visada po stalu.“ [X3]; „<...> lakstymai. <...> gali atsistoti kažkur nueiti <...>. <...> paišdykauti <...>.“ [X9]; „<...> pradeda vaikščioti <...>.“ [X11]; „<...> muistosi, „kuičias“ <...>.“ [X2]; „<...> kojos būna užkeltos ant stalo <...>.“ [X9].
Emocijų reguliavimo sunkumai	Savikontrolės problemos	„<...> impulsyvumas <...>.“ [X4]; „<...> būna sunku susikaupti.“ [X7]; „<...> jam labai sunku susikaupti.“ [X2]; „<...> reagavimas į stimulus, kurie eina iš išorės <...> kažkas girdi, kažkas juokiasi, kažkas žaidžia.“ [X4]; kuomet vaikas kelia pavojų sau arba kitiems <...>.“ [X4]; „<...> vaikai pastoviai juokiasi <...> vienas kažkas juokingo pasako, tai reikia juoktis visiems <...>.“ [X9]; „<...> mokymosi motyvacijos stoka.“ [X8].
	Emociniai proveržiai	„<...> pykimai <...>.“ [X2]; „<...> emocijų proveržiai <...>.“ [X4]; „<...> pykčio proveržiai <...>.“ [X8]; „<...> pykčio priepuoliai <...>.“ [X11]; „Yra buvę pačių isterijos priepuolių. <...> panikos priepuoliai užėina tokie.“ [X5]; „Būna toks vaiko susierzinimas, pergyvenimas <...> dėl negebėjimo laimėti <...>.“ [X7].
	Verbalinė emocijų iškrova	„<...> šūkavimais <...>.“ [X1]; „<...> susidūrus su menkiausiu sunkumu, pulti šaukti <...>.“ [X5]. „<...> klykia, rėkia vos ne į stalą įsikabinęs.“ [X2];
Konfliktiškas elgesys	Verbalinės agresijos formos	„<...> keiksmazodžiais <...>.“ [X1]; „<...> žodinis netinkamas elgesys ir replikos, <...> pajuokavimai, kurie jau peržengia tokio nekalto juoko ribas. Tai užgauliojimai, pasišaipymai, kurie paskui perauga į konfliktus.“ [X4]; „<...> įžeidžiančios replikos <...>.“ [X8]; „<...> trukdymas pamokai specialiai, replikom. <...> išreiškia savo nepasitenkinimą <...>.“ [X11];
	Konfliktiška komunikacija su	„Sėskit vienas nuo kito toliau, ne nesėsiu, kodėl jisai ten nesėdo, kodėl aš čia <...>.“ [X2]; „<...> turi įtakos <...>

	kai kuriais bendraamžiais	biologiniai laukai <...>.“ [X2]; „<...> vaikai <...> kaip šuo su kate <...>“. [X2]; „<...> blogos emocijos klasėj <...>“. [X2]; „<...> su draugu susipykęs <...>“. [X7]; „<...> pranašumo demonstravimas tas prieš draugus noras pasirodyti. <...> lyderio <...> pozicijos siekimas.“ [X8].
Prieštaravimas veiklai ir taisyklėms	Susitarimų ir taisyklių nesilaikymas	„<...> kalbėjimas bet kada nepakėlus rankos, arba vienas per kitą pertraukinėjimas kitų, kalbėjimas iš vietos tada, kai užsinorima, be jokios eilės ir tvarkos.“ [X4]; „<...> vaikai būna triukšmingi, <...> daug kalba <...>“. [X3]; „<...> nepaisomi susitarimai, kuriuos bandom su vaikais aptarti prieš pratybas. Nedarom taip kaip susitarėm <...>“. [X4]; „<...> mėgsta tarpusavy, per daug pasišnekėti <...>“. [X9]; „<...> trukdo <...> susikaupti <...>, <...> aiškinamės, dirbam <...> kita tema klausimą <...> užduoda <...>“. [X10]; „Elgiasi nesilaikydami mokinio taisyklių <...>“. [X6].
	Atsisakymas atlikti užduotis	„<...> neatsako į klausimus neatlieka užduočių.“ [X3]; „<...> pasireiškia nenoru dirbti.“ [X5]; „<...> atsisakymas atlikti paskirtas užduotis.“ [X8]; „<...> atsisakymas dirbti <...>“. [X11]; „<...> atsisako užduočių atlikti <...>“. [X11]; „<...> atsisako rašto užduotis daryti <...>“. [X11]; „Man nereikia, jisai ten kitas vaikas irgi diktante daro klaidų, pas jį daugiau <...>“. [X2].
	Atmestinis užduočių atlikimas	„<...> atlikimas neatsakingai, bet kaip, svarbu, kad padariau.“ [X8].

Veiksniai, kurie turi įtakos netinkamo elgesio atsiradimui per logopedines pratības

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
Psichologiniai ir emociniai veiksniai, diskomfortas	Bloga nuotaika	„<...> ateina po pamokų, jau gali būti atėjęs, <...> nuliūdęs <...>.“ [X1]; „<...> nusiminęs ir negali dirbti <...>.“ [X7]; „<...> kokios nuotaikos ateina vaikas. <...> be nuotaikos <...>.“ [X9]; „<...> nuotaikos nebuvimas.“ [X10].
	Savireguliacija	„<...> jeigu yra susidūrę su kažkokiais tai iššūkiais ir didelėm problemom <...>.“ [X3]; „<...> kaip jis gali susitvarkyti savo problemas emocines <...>.“ [X4]; „<...> negaliu susikaupti <...>.“ [X7]; „<...> dėmesio nekonzentruoja <...>.“ [X8].
	Neigiami jausmai	„<...> ateina po pamokų, jau gali būti atėjęs, supykęs <...> išsigandęs.“ [X1]; „<...> sudirgęs, nes jiems buvo tiesiog bloga diena <...>.“ [X9]; „<...> pykčio valdymo problemų <...>.“ [X11]; „<...> jie tarsi nenori <...> pripažinti, kad <...> nesiseka, kad <...> reikia pagalbos.“ [X2].
	Charakterio bruožai	„<...> nuo paties vaiko charakterio, būdo bruožų ypatumų <...>.“ [X6]; „<...> aktyvus labai vaikas, impulsyvus <...>.“ [X8].
	Neišspręstos problemos	„<...> daug metų tos problemos jų taisomos <...> jau bandė su jomis susidoroti ir ankstesniais savo amžiaus tarpsniais. Tai jau jie pavargę patys <...>.“ [X11].
Socialinės aplinkos įtaka	Namų aplinkos įtaka	„Tėvų požiūris <...>.“ [X2]; „<...> vieniem logopedas yra svarbu <...> kitų nuomonė, kad <...> ką <...> tas logopedas <...>.“ [X2]; „<...> iš namų atėjęs toks požiūris <...>.“ [X5]; „<...> iš kokios šeimos atėjęs vaikas, su kokiomis suformuotomis šeimoje nuostatomis.“ [X6]; „<...> namų aplinka.“ [X8]; „<...> nes mama <...> atėmė telefoną <...>.“ [X9]; „<...> vidinį išgyvenimų, atsinešti iš namų <...>.“ [X10].
	Emociniai ir socialiniai iššūkiai	„Čia priklauso nuo to, kaip jaučiasi mokinys mokykloje. <...> adaptacija, perkėlimas iš kitos mokyklos <...>.“ [X4]; „<...> priklauso nuo to, ką <...> vaikas veikė prieš tai. Kokia buvo pamoka? Gal buvo kažkokie išvyka? <...> grįžta vaikas iš tokios <...> aplinkos, kur buvo labai įsiaudrinęs.“ [X7]; „<...> netinkamai besielgiantis draugas rodo tą netinkamą pavyzdį.“ [X8].
	Bendraamžių replikos	„<...> jeigu kažkas pakomentuoja, jeigu sunkiai vaikui sekasi skaityti, gauna pastabą, kad nemoka skaityti, tai vėl gali tai išprovokuoti.“ [X1]; „<...> netinkamo pasakyti ar kažkaip <...> sureaguoti į <...> atsakymą vaiko netinkamą <...>.“ [X6].
Mokinio individualūs ypatumai	Raidos sutrikimai	„<...> mokinukas, turintis autizmo spektro sutrikimą <...>.“ [X3]; „Pagal raidą <...>. <...> vaiko raidos kažkokie dalykai, ar tai sutrikimas <...>.“ [X4]; „<...> turi išvadas būtent elgesio, <...> aktyvumo sutrikimų.“

		[X5]; „<...> raidos sutrikimai <...>.“ [X6]; „<...> raidos sutrikimas, dėmesio, sutrikimas, elgesio sutrikimas.“ [X7]; „<...> kiti sutrikimai, <...> netinkamai besielgia tie vaikai, kurie turi ne tik kalbos ir kalbėjimo, bet ir kitų sutrikimų <...> aktyvumo ir dėmesio emocijų, specifinių ir bendrųjų mokymosi sutrikimų, <...> sulėtėjusią raidą <...>.“ [X8].
	Patiriami sunkumai	„<...> patiria kažkokių kitokių sunkumų, galbūt akademinį, galbūt socializacijos, galbūt šiaip kažkokio jo gyvenime yra laikina situacija <...>.“ [X4]; „<...> mokymosi sunkumus.“ [X8]; „<...> vaiko asmeniniai <...> gebėjimai <...> kylantys sunkumai <...>.“ [X11]; „<...> elgesio sunkumo <...>.“ [X11]; „<...> jie tarsi nenori <...> pripažinti, kad <...> nesiseka, kad <...> reikia pagalbos.“ [X2].
	Fiziologiniai veiksniai	„<...> galbūt net alkanas ugdytinis.“ [X1]; „<...> nuovargis <...>.“ [X2]; „<...> vaikas ateina į tas pratybas po pamokos, <...> jaučiasi dar labai pavargęs <...>.“ [X3]; „<...> sako, aš pavargęs, aš negaliu dirbti <...>.“ [X7]; „<...> pavargę po pamokų <...>.“ [X11]; „<...> skaudėjo pilvuką <...>.“ [X9].
	Individuali branda	„<...> nuo kiekvieno vaiko individualumo.“ [X2]; „<...> vaiko branda <...>.“ [X4]; „Čia priklauso nuo ugdytinio brandos.“ [X4]; „<...> kiekvieno vaiko individualus dalykas <...>.“ [X11].
	Demografiniai veiksniai	„<...> 6 metų, tai priešmokyklinės ugdymo grupės.“ [X1]; „<...> labiau pasitaiko su priešmokyklinukais <...>.“ [X9]; „<...> elgesio problemos iškyla su pirmokais <...>.“ [X3]; „<...> pirmos klasės <...>.“ [X9]; „Pirmose - antrose klasėse <...>.“ [X5]; „<...> pirmų-antrų klasių <...>.“ [X10]; „<...> trečios-ketvirtos klasės mokiniai.“ [X6]; „<...> penktokai-šeštokai <...>.“ [X6]; „Dažniau berniukų tarpe.“ [X5].
Užduočių pobūdis, turintis įtakos netinkamo elgesio atsiradimui	Per sunkios užduotys	„<...> yra per sunki.“ [X1]; „<...> per sunkios užduotys. <...> nepatiria sėkmės, neįveikia užduočių.“ [X3]; „<...> per sunkios, kurios <...> reikalauja labai daug pastangų <...>.“ [X3]; „<...> nesuprantama <...> sunkiai įveikiama užduotis.“ [X6]; „Tos, kurios sunkiau sekasi.“ [X8]; „<...> kurios <...> yra sudėtingesnės <...>.“ [X9]; „<...> kurios nepavyksta.“ [X11].
	Rašymo užduotys	„<...> rašymo <...> tekstą nurašyti <...>. <...> į sąsiuvinį parašyt <...>.“ [X2]; „<...> rašyti. Parašyti atsakymą, aprašyti <...> rašymo užduotys <...> darbas ranka, rašikliu <...> per sunku.“ [X4]; „<...> rašymas labiausiai, <...> reikalauja <...> dėmesio <...> susitelkimo <...>.“ [X5]; „<...> užduotis raštu <...>.“ [X8]; „<...> rašymo užduotys <...>, <...> vaikas, atsisako rašto užduotis daryti <...>.“ [X11].

Užduotys orientuotos į sutrikimą	„<...> liežuvio mankštos pratimai <...>.“ [X2]; „<...> jeigu <...> vaikui yra sunku skaityti, tai skaitymo užduotys <...> jeigu yra rašymas, tai rašymas <...>.“ [X5]; „<...> garsų tarimo <...>.“ [X10]; „<...> sakinius kurti <...>.“ [X2]; „<...> sugalvoti sakinį .“ [X4]; „<...> garsinė analizė <...>.“ [X8].
Užduočių apimtis	„<...> užduotis per ilga <...>.“ [X9]; „<...> reikia trumpinti <...>.“ [X9]; „<...> dėl užduočių kiekio <...>.“ [X11].
Konkurenciją skatinančios užduotys	„Žaisti konkurencinius žaidimus <...>. <...> jeigu vaikas mato, kad jau pralaimi, tada jau ir vėlgi gali kilti konfliktas.“ [X7]; „<...> grupinio darbo metu <...> konkurencija, tarpusavio nesutarimai, lyderio pozicijos siekimas.“ [X8].
Neįdomios užduotys	„<...> nuobodu, neįdomu.“ [X2].
Užduotis panaši į klasės darbą	„<...> kurios jiems primena užduotis klasėje.“ [X4].
Namų darbų skyrimas	„<...> jeigu iš anksto pasakau, kad bus namų darbai duoti <...>.“ [X9].

Mokinių elgesio valdymo bei pozityvaus elgesio konstravimo strategijos ir metodai

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Elgesio valdymas ir reguliavimas	Taisyklių kūrimas, priminimas ir susitarimai	„<...> primenu <...> taisykles <...>.“ [X7]; „<...> pasakau, kokios yra pratybų taisyklės ir dažnai reikia tą kartoti <...>.“ [X9]; „Formuluojam kartu su mokiniu taisykles, kurių stengiamės laikytis pamokoj <...>.“ [X3]; „<...> kiekvienas turi teisę būti išgirstas, visi turim savo laiką, nekalbėkim iš eilės arba pakelkim ranką, <...> mes turim teisę būti išklausyti kitų <...>.“ [X4]; „<...> nuo pat pirmų dienų vaikui diegiama struktūra, taisyklės <...>.“ [X5]; „<...> priminti, pasakyti taisykles. <...> yra vienintelė taisyklė iš vieno žodžio - klausyk.“ [X7]; „<...> todėl jeigu <...> taisykles, <...> išdėstom vaikui, <...> pratybos bus naudingos, geros, tinkamos, efektyvios.“ [X9]; „Susitarimai <...> jeigu <...> padirbsi, leisiu, tada <...> pažaisti <...>.“ [X2]; „Laikomės įvairių susitarimų <...>. <...> susitarimų principu dirbam.“ [X3]; „Ieškoti <...> savo susitarimų.“ [X10]; „<...> su kiekvienu bandai tartis atskirai <...>.“ [X11]; „<...> bandom asmeniškai tartis <...>.“ [X11].
	Elgesio keitimas ir pasekmės	„<...> individualaus dėmesio skyrimas <...> dirbti individualiai, atskirai nuo visos grupės <...>. Jis nori eiti su visais <...> nenori būti išskirtas <...> nenori dėmesio tik jam vienam <...>.“ [X8]; „Jeigu į pastabas nereaguoja <...> pasiūloma vaikui atsistoti atskirai <...> visada žino, kad gali sugrįžti, kai jau bus pasiruošęs dirbti grupėje <...>.“ [X4]; „<...> reaguojau iš karto. Stop ir tada paaiškinu, kas čia įvyko, įvardinu tą elgesį <...>. [X4]; „<...> atkreipiu dėmesį <...>, kad tai yra netinkamas elgesys <...>.“ [X9]; „<...> tenka paprašyti ir išeiti <...>.“ [X9]; „<...> sudrausminimas <...>.“ [X2]; „<...> pasitelki kolegas, socialinius pedagogus, informuoji ir kartu tada kažkaip sprendi tas problemas <...>.“ [X6]; „<...> nebe ateinu spontaniškai, manydama, kad mes <...> uždavinius įvykdysime <...>. <...> ateinu su šiokiu tokiu rezervu, šokia tokia nežinia, kas gi bus <...>.“ [X4].
	Netinkamo elgesio kontrolė ir vertinimas	„<...> kartais iškeliu ranką, kartais suploju <...>. <...> paprašau, kas mane mato, kas mane girdi, iškelkite ranką, kad aš susirinkčiau jūsų dėmesį.“ [X4]; „<...> nekreipiu dėmesio, leidžiu patiems nurimti ir dažnai tai veikia.“ [X5]; „<...> aš nutylu, kol kuris nors vaikas pastebi, kad logopedė tyli ir laukiu <...>. <...> leidžiu jiems patiems suvokti, kad reikia nusiraminti <...>. <...> pasakau, kas man nepatinka jų elgesyje ir kodėl taip elgtis yra netinkama.“ [X9]; „<...> iki jų lygio nusileisti <...> darai taip, kaip jis daro <...>. <...> kaip tu atrodei iš šalies. <...> tenka <...> nusileisti iki vaikų lygio. <...> jeigu <...> jie mykia inkščia, tai ir pati tada kartais pamiki, painkšti <...>.“ [X2]; „<...> surašymas visų grupėje esančių vaikų

		vardus ir dėliojimas minusų, surinkus atitinkamą sutartą skaičių minusų, jie gauna pastabas į Tamo <...>.“ [X5]; „<...> garsumo matuoklį <...> iš mokytojos perimti. Tai mes ten eilėms suolus žymėjom, kuris triukšmingiausias ir jie <...> atsakingai už savo komandą, kad nepavesti <...>.“ [X11]; „<...> stengiuosi pastebėti <...> netinkamą elgesį <...>.“ [X6].
	Pageidaujamo elgesio stebėjimas ir skatinimas	„<...> atsineša <...> sąsiuvinius, kuriuose <...> spalvinam žaliai <...>. Tai <...> visada juos motyvuoja <...> nori būti visi <...> teigiamai įvertinti <...>.“ [X5]; „Žetonų taikom metodą <...> pratybų pabaigoje ar po savaitės suskaičiuojam, kaip jam sekėsi, jis vertina savo elgesį ir tuomet yra leidžiama vaikui užsiimti jo mėgstama veikla <...> jeigu mūsų susitarimai buvo įgyvendinti.“ [X3]; „Susitariam <...> už ilgalaikį tinkamą elgesį, logopedinių pratybų metu <...> būsi apdovanotas <...>.“ [X8]; „<...> „<...> akcentuoji <...> minimalias sėkmes <...>.“ [X8]; „<...> už gerą elgesį rašau „Tamo“ dienyne pagyrimą tėvams <...> labiau <...> už gerą <...>.“ [X10]; „<...> stengiuos, pabrėžti mokinio tinkamą elgesį <...>.“ [X3]; „<...> dėmesį gauna tik tuomet, kaip prasideda tinkamas elgesys <...>.“ [X3]; „<...> reikia nuolat skatinti <...> teigiamą elgesį <...>.“ [X8].
	Emocinis reguliavimas ir pasiruošimas veiklai	„<...> pirmiausiai mes turime „mometrą“ ir <...> turi įvardinti savo emociją.“ [X3]; „<...> jeigu jie klausia, ar mes spalvinsim, <...> tai leidžiu <...> pratybų pradžioje <...> kad jie <...> atsipalaiduotų, susikauptų <...>.“ [X9]; „turiu smėlio laikrodį ir kartais pasiteisina <...> palieku ramybę <...> kol subėgs smėliukas <...>.“ [X4]; „<...> vienam užtenka leisti pailsėti <...>.“ [X11]; „Prisišaukiame ramybę <...> yra tokie pratimukai <...>. “ [X7]; „<...> reikia labiau sudominti <...>.“ [X9].
Pozityvių santykių kūrimas	Pozityvi komunikacija	„<...> pokalbis su vaiku.“ [X2]; „<...> užtenka <...> pasikalbėjimo <...>.“ [X7]; „<...> kalbu su vaikais.“ [X9]; „<...> kalbėtis su tuo, kuris išprovokavo šitą netinkamą elgesį.“ [X1]; „Kalbamės. “ [X6]; „<...> tai daugiau kalbamės <...>.“ [X11]; „<...> pasikalbi. “ [X6]; „<...> reikia su vaikais kalbėti <...>.“ [X9]; „Ramesnis pokalbis.“ [X2]; „<...> paaiškinti, <...> kodėl tu čia eini, kodėl mes turim padirbėti ir kodėl tavo tas netinkamas elgesys trukdo <...> kitiems vaikams <...>.“ [X2]; „<...> aiškinamės.“ [X6]; „<...> paaiškinti, kokios pasekmės <...>.“ [X8]; „<...> aiškinti, kodėl tas elgesys yra netinkamas, <...> kodėl tai yra netinkamas elgesys, paaiškinti.“ [X9]; „<...> aptariame <...> pačioje pamokoje <...>.“ [X6]; „<...> paklausiu, kaip jums sekasi kaip nuotaikos, <...> kaip pusryčiavo, ar papusryčiavot, ar viską suvalgėt, nes man labai svarbu, kad suprast, kokios emocinės būsenos ateina pas mane vaikas šiandien <...>“ [X9].

	Asmeninis dėmesys ir emocinis ryšys	„<...> mieste sutinki, pasisveikinti, ar mokykloje <...>.“ [X3]; „Paguoda, <...> padrašinti, <...> pastebėti vaiką <...>. Pripažinimas vaiko, <...> pasisveikinimas su vaiku, pakalbinimas, koridoriuj, <...> kitose erdvėse.“ [X4]; „<...> gyrimas už gerą elgesį. <...> bendrauji su vaikais <...> pašnekinimas, pakalbinamas <...>“. [X7]; „<...> kalbėjimas su vaikais <...>“. [X9]; „<...> pažinimas vaiko.“ [X10]; „<...> su vaikais palaikyti gerą santykį <...>“. <...> pasisveikinti, <...> tapti <...> draugu <...>, jeigu aš pamatau <...> visada pašneki su savo mokiniiais <...>“. [X11].
	Palaikymas ir pagalba vaikui	„<...> jeigu dirbam kartu <...> aiškinamės lentoj, tai įmanoma suvaldyti ir nusiraminti, nes mokinys išgirsta gauna pagalbą ir tada dirba.“ [X1]; „<...> jie kartais netgi per daug nori kalbėti, bet reikia, nes kartais jiems gali pasakyti labai svarbius dalykus, kurie kuriuos gal nepasakys kitiems žmonėms, o mes galim <...> padėti jiems.“ [X9].
	Lankstumas	„<...> kartais nusileisti net iki vaikų lygio <...>“. [X3]; „<...> žaidimas lauke <...>“. [X9].
Logopedo asmenybės ir profesinių kompetencijų struktūra	Asmeninės savybės	„Didžiulė kantrybė, kad nepratrūkti ir pačiai nepradėti elgtis netinkamai.“ [X1]; „<...> kantrybę <...>“. [X2]; „<...> reikia kantrybės <...>“. [X4]; „<...> kantrybės daug <...>“. [X5]; „<...> kantrybė <...>“. [X7]; „<...> kantrybę turėti <...> šaltakraujišką tokią.“ [X8]; „<...> kantrybė <...>“. [X9]; „<...> ramybė <...>“. [X2]; „<...> ramybė <...>“. [X4]; „<...> gebėti išlaikyti ramybės būseną <...>“. [X5]; „<...> jeigu jis ramiai viską reaguoja, ir santūriai, tai turbūt tas irgi padeda <...> ramumas, išlaikymas turbūt <...>“. [X6]; „Išlikti ramiam <...>“. [X7]; „<...> vidinė ramybė, jeigu vaikai išdykauja <...> nutylu <...> nurimstu <...> leidžiu <...> jiems nusiraminti ir leidžiu sau suvokti, kad viskas yra gerai, jie tuoj aprims <...>“. [X9]; „<...> didelė širdis, kad stengtis atjausti ir supras tą vaiką <...>“. [X1]; „<...> gebėjimas suprasti kitą, pajauti turbūt arba bent jau įsivaizduoti, ką jisai jaučia toje situacijoje.“ [X11]; „<...> draugiška su vaikais, kaip su sau lygiu <...>“. [X2]; „<...> draugiškumas.“ [X10]; „Kartais reikia tokio aš sakau, tokios charizmos, žavesio <...>. <...> kieta, bet jų lygio <...>“. [X2]; „<...> numatyti situacijos kelis žingsnius į priekį <...>“. [X11]; „<...> atvirumas.“ [X10]; „Skatinti pozityvaus elgesio skatinimą apskritai visos bendruomenės.“ [X3].
	Vertybės principai	„<...> laikytis nuoseklumo <...>“. [X7]; „<...> svarbu man kiekvieną vaiką priimti tokį, koks jis yra.“ [X10]; „<...> kiekvieną vaiką pažinti <...>“. [X8]; „<...> sąžiningu būti su vaikais.“ [X7]; „Nuoširdumas <...>“. [X10].

	Profesiniai įgūdžiai ir kompetencijos	„<...> kūrybiškumo <...>.“ [X2]; „<...> ir kūrybiškumas <...>.“ [X3]; „Kūrybiškumo <...>.“ [X5]; „<...> lankstumas <...>.“ [X3]; „Būti lanksčiam <...>.“ [X8]; „Nepriimti asmeniškai vaiko elgesio <...>.“ [X4]; „<...> nekreipti dėmesio mokėti.“ [X5]; „<...> tvirtumas dėl <...> taisyklių, kad nepalūžti pačiai ir išlaikyti <...> savo kontrolę.“ [X7]; „<...> kontrolė <...>.“ [X10]; „<...> savireguliacija.“ [X10]; „<...> mokėti valdyti pats savo emocijas <...>, kad pačiam nepulti ir balso pakelti <...>, kad <...> labiau nepaskatintum <...> neigiamo elgesio <...>.“ [X5]; „<...> gebėjimas spręsti problemas <...>.“ [X3]; „<...> gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti <...>.“ [X3]; „<...> mokėjimas bendradarbiauti su vaikais <...>.“ [X9]; „<...> gebėti valdyti situaciją <...>.“ [X11].
	Bendrieji kursai skirti visiems pedagogams	„<...> bendrai, tai keletą kartų per metus.“ [X1]; „<...> esu tik vieną kartą klausiusi apie <...> elgesio ir emocijų sutrikimus turinčius vaikus <...>.“ [X2]; „<...> per metus tai vieną kartą <...>.“ [X3]; „<...> tenka dalyvauti ir „Diemedžio“ konsultacijose.“ [X3]; „Stengiuosi <...> kartą metuose <...> išklausti <...>.“ [X5]; „<...> darbovietė išperka pedagogas.lt <...> mokymus <...>.“ [X5]; „<...> yra bendri seminarai <...> įgūdžius <...> pritaikai logopedinėse pratybose.“ [X6]; „<...> teko sudalyvauti keliuose seminaruose, mokymuose <...> bendro pobūdžio, bendruose visai mokyklai arba <...> tik mokytojams <...>.“ [X7]; „<...> bent jau kartą metuose <...> suteikia <...> bendro pobūdžio informacijos <...>.“ [X8].
	Nėra kursų logopedams	„Kad <...> logopedinėse pratybose, tai <...> nesu klausiusi.“ [X1]; „<...> kad kaip logopedams čia mokytiis kontroliuoti, ne <...>.“ [X2]; „Žinoma, ne logopedinių pratybų metu.“ [X3]; „<...> retai <...> mokymų, seminarų, kurie padėtų koreguoti ir kontroliuoti netinkamą elgesį logopedinėse pratybose <...>. <...> aš nesu mačius, o poreikis <...> yra.“ [X4]; „<...> nesu išklausių tokių, nežinau, ar tokie yra <...>.“ [X6]; „<...> logopedinėse pratybose <...> negaliu pasigirti <...> labai trūksta mokymų ir seminarų <...>.“ [X7].

Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Bendravimas ir bendradarbiavimas su tėvais	Informavimas raštu	„<...> į "Mano dienyną" visada galiu rašyti pastabą <...>. [X1]; „<...> laišškai per „Tamo“.“ [X2]; „<...> kai <...> norisi, kad ir tėvai padėtų <...> pakalbėtų <...> parašau žinutę į „Tamo“.“ [X4]; „<...> rašau komentarus tėvams <...> su prašymu <...> pakalbėti, aptarti <...> su vaiku tas taisykles.“ [X5]; „<...> tenka <...> į „Tamo“ dienyną parašyti, <...> taip informuoti tėvus <...>.“ [X6]; „ Informuoju apie netinkamą elgesį <...>.“ [X8]; „<...> žinutė „Tamo“ dienyne. <...> informuoju po kiekvieno užsiėmimo <...>, kad tėvai turėdavo tą grįžtamąją informaciją“ [X11].
	Pokalbis mokykloje	„<...> tai kviečiame tėvelius, nusistatom taisykles <...> tinkamą <...> elgesį paskatintume, susitariam kokiais būdais <...>.“ [X3]; „<...> kartais <...> mes kalbame gyvai, akis į akį <...>.“ [X4]; „<...> būna pusmetiniai pokalbiai <...> aptariant vaiko pažangą.“ [X4]; „Jeigu jau tikrai būna neišsprendžiamų dalykų, tada kviečiamės tėvus atvykti į mokyklą. Šnekam, diskutuojam, tariamės, ieškom bendrų sprendimų.“ [X5]; „<...> kalbame individualių pokalbių metu arba kaip būna <...> tėvų dienos, kai tėvai lankosi mokykloje <...>.“ [X6]; „<...> mokykloje yra privalomi individualūs pokalbiai kas pusę metų <...>.“ [X7]; „Kalbuosi su tėvais <...>.“ [X9].
	Pokalbis telefonu	„<...> skambinti ir prašyti pagalbos <...>.“ [X1]; „ Pokalbiais <...>.“ [X2]; „<...> bendrauju telefonu.“ [X4]; „<...> skambutis individualus <...>.“ [X11].
	Įtraukimas į skatinimo sistemą	„<...> tėvai irgi namuose turi kažkokių skatinimo priemonių ir geriau pažįsta vaikus, kaip juos motyvuoti kažkokiam darbui. Tai <...> apsieičiam rekomendacijom vieni su kitais.“ [X5]; „<...> tėvai yra įtraukiami į tą teigiamą elgesio skatinimo sistemą, <...> kažkaip tai apdovanoja <...> kažką <...> nuperka.“ [X8]; „<...> prašau, kad pasikalbėtų, motyvuotų vaikus <...>. [X9].
	Tėvai nelinkę bendradarbiauti	„<...> kviečiu tėvelius ir tikrai yra tėvelių, kurie nelabai sureagoja <...>.“ [X3].

Bendradarbiavimas ir profesinis tobulėjimas

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Bendradarbiavimas ir profesinis tobulėjimas	Pokalbis ir diskusija	„<...> pokalbis su mokytoju <...>.“ [X2]; „<...> pasikalbam <...> apie rezultatus <...>.“ [X4]; „<...> susitinkam ir <...> diskutuojam <...>.“ [X5]; „<...> visada aptariant <...> pokalbių metu.“ [X6]; „<...> kalbama visą laiką <...>.“ [X7]; „<...> pokalbiai <...> tiesiog žodžiu bendraujame.“ [X8]; „Diskutuojame.“ [X9]; „<...> dažnai su mokytojais aptariam vaikus <...>.“ [X9]; „Mes pasikalbam.“ [X10]; „Duoda nemažai su mokytojais pasikalbėjimas.“ [X11]; „<...> aptariam <...>.“ [X11].
	Profesinis tobulėjimas dalijantis patirtimi	„<...> susitinkam ir <...> teikiame vieni kitiems rekomendacijas <...> kuriam ir bandom, kaip tęstinumą daryti <...>.“ [X5]; „<...> ieškome netinkamo elgesio sprendimo būdų <...> dalinamės patirtimi.“ [X8]; „<...> sprendžiam, ką daryti, kad padėti tam vaikui <...>.“ [X9]; „<...> aptariam <...> kokias priemones taiko klasėje, kad būtų taikomos ir pas mane.“ [X11]; „<...> dalinimasis įvairiomis rekomendacijomis, praktiniais patarimais, žiniomis, įgytomis per seminarus, <...> kolega kolegai, <...> masiniai kolektyviniai renginiai <...>.“ [X5]; „<...> konsultacijom, pagalba mokytojams, <...> pasiūlymais, netinkamo elgesio sprendimo būdais.“ [X3].
	Pedagogų bendradarbiavimas ir sprendimai	„Su mokytojais bendradarbiavimas dažniausiai vyksta vaiko gerovės komisijos posėdžiuose <...>.“ [X5]; „<...> mokykloje yra priimti tam tikri sprendimai dėl mokinių netinkamo elgesio ir kaip spręsti tas problemas. Mes turime <...> pasirenkę atskiras formas <...>.“ [X6].
Elgesio valdymo priemonės ir strategijos	Dvišalis ir trišalis elgesio stebėjimas	„Jeigu mokytoja būna užvedusi drausmės sąsiuvinį, <...> kur žymi <...> ar klijuoja lipdukus <...> pratęsiu <...> pas save <...>.“ [X1]; „<...> turėjo <...> knygutę, <...> kurioje mes <...> žymėdavom šypsenėlėmis. <...> veiklų metu <...> įvertina, kaip elgiasi <...> pas mane ir <...> grįžta tėvams <...>.“ [X8]; „<...> turi <...> lipduką gauti pas mane <...> klasėje <...> ir <...> tėvai namuose tęsinį padaro.“ [X11]; „<...> turi <...> lipdukų sistemą.“ [X11]; „<...> kartu su mokytoja rengėm elgesio intervencijos planą <...>.“ [X3].
	Vienodų taisyklių ir susitarimų laikymasis	„<...> stengiamės laikytis tų pačių taisyklių <...> pas mane, taip pat pas mokytoją <...> spec. pedagogą <...>.“ [X3]; „<...> visi esam sutarę nepraeiti pro šalį <...>.“ [X6].

Požiūris į bendradarbiavimą ir jo poreikį

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Požiūris į bendradarbiavimą ir jo poreikį	Bendradarbiavimo svarba	„<...> mokytoja <...> nesutvarkys elgesio logopedinėse pratybose, <...> labiau gali padėti daryti tėvai.“ [X1]; „<...> jeigu aš spręsiu tik viena, o mokytoja neprisidės prie problemos sprendimo, tai mes jos tada niekada neišspręsimė.“ [X3]; „<...> netinkamas elgesys mažėja, kai dirbam kartu, kai bendradarbiaujam.“ [X3]; „Be tėvelių pastiprinimo <...> mes niekas.“ [X3]; „Tas bendradarbiavimas toks tradicinis žodis, bet tai yra labai <...> svarbus.“ [X9].
	Gebėjimas savarankiškai spręsti vaikų elgesio problemas	„<...> kad reikėtų kalbėtis su tėvais dėl netinkamo elgesio <...> nebūna, nepasitaiko.“ [X7]; „<...> mano pačios kaip specialistės, gebėjimas tą vaiką įtikinti, užnorinti dirbti <...>. [X7]; „Kad neteko dar taip, nebuvo tokio jau, kad <...> turėčiau čia su tėvais, kažkaip visi sprendžiam patys <...> pati.“ [X10].

Pozityvaus elgesio konstravimo įtaką kalbėjimo ir kalbos sutrikimų įveikai

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Pageidaujamo elgesio svarba kalbinių gebėjimų ugdymui	Tinkamas elgesys ir savikontrolė užtikrina produktyvumą	„<...> jeigu ugdytinis gerai elgsis, dirbs pamokoje <...> klausysis, <...> turėtų pasijusti ir rezultatas, <...> pradeda <...> geriau sekti, galbūt suprasti tekstą, <...> rašyti <...> ne tik žodį, bet jau ir sakinį.“ [X1]; „Jeigu <...> užsiėmimai vyksta <...> be <...> pokalbių apie netinkamą elgesį, tai mes daugiau dėmesio galime skirti <...> pagrindinei veiklai.“ [X2]; „<...> jeigu vaikas yra motyvuotas, gerai elgiasi logopedinių pratybų metu, tai <...> rezultato <...> galima pasiekti greičiau. <...> jeigu <...> elgesys prisideda, <...> kartais pamokos tikslų ir nepasieki.“ [X8]; „<...> jeigu vaikas <...> tinkamai elgsis, tai <...> pratybos bus efektyvesnės. <...> jeigu <...> visas pratybas aš tik jį drausminsiu <...> arba visą grupę drausminsiu, tai <...> prasmės iš tų pratybų jokių nėra <...>.“ [X9]; „<...> jei nėra problemų, tai mes <...> greičiau pasiekiam norimo rezultato.“ [X10]; „<...> jeigu <...> vaikas išmoksta kontroliuoti savo elgesį, savo emocijas, tai tada jisai ir išsėdi ilgiau, <...> gali įsiklausyti, ką logopedas sako <...>. <...> kai jisai išmoksta kontroliuoti savo emocijas, elgesį, tada <...> ir kalbos ugdyme tas atsispindi.“ [X5]; „Kalbinių gebėjimų ugdymas <...> yra į savikontrolę labai stipriai orientuotas, į gebėjimus kartoti, įsiklausyti ir panašiai.“ [X5]; „<...> jeigu vaikui nepavyksta tinkamai elgtis, <...> tai jis negali tinkamai nusiteikti veiklai, <...> susikaupti, blaškosi dėmesys. Tai <...> kalbinius gebėjimus ugdyti yra tada sunkiau ir pačiam vaikui <...> sunkiau susitelkti į <...> kalbinių gebėjimų ugdymą.“ [X6].
	Teigiamų emocijų ir tinkamos atmosferos kūrimas	„<...> jeigu <...> užsiimsim tik tramdymu, ar <...> netinkamo elgesio pabrėžimu, <...> jeigu aš nepriimsiu, nesuprasiu ugdytinio, <...> nepriimsiu to fakto, kad jis gali elgtis netinkamai, tai <...> sunkiai <...> galėsime siekti bendrų rezultatų. <...> ūpas, <...> dirbti, priklauso nuo to, kaip aš jaučiuosi <...>.“ [X4]; „<...> turi <...> didelę įtaką <...>. <...> stengtis <...> palaikyti <...> tarpusavio sutarimą, <...> apatiškumą, sąžiningumą su vaiku, <...> kad tas darbas pratybose vyktų gerai <...>.“ [X7].
	Kalbinio žodyno turtinimas ir kalbos procesų aktyvinimas	„Ir žodyno turtinimas.“ [X3]; „Ir vat būdvardinė leksika gausėja.“ [X3]; „Kuriant taisyklę kartu su vaiku tai tikriausiai ir ta sakytinė kalba ir kalbos taisyklingumas kartu.“ [X3]; „Ir gebėjimas atsakyti į klausimą ir suformuluoti atsakymą.“ [X3]; „Tiesiog, manau, kad įjungus visur galima įžvelgti ir surastas, ir galų gale, net ir žodį taisyklingai ištarti <...>.“ [X3]; „<...> aktyvina visus kalbos procesus.“ [X3].